

Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ: ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

"Η διολίσθιση και οι υποτιμήσεις του εθνικού νομίματος και η ανταγωνιστικότητα των ελληνικών εξαγωγικών επιχειρήσεων"

Εισηγητής Καθηγητής
Πομόνης Γεράσιμος

Σπουδαστές

Δημακόπουλος	Χρήστος
Μαλαγκονιάρης	Σπύρος
Πατρίκιος	Σπύρος

ΠΑΤΡΑ 1993

ΑΡΙΘΜΟΣ	935
ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ 1^ο

I. ΠΡΟΛΟΓΟΣ - ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ	1
1. Πρόλογος	1
2. Θέση του προβλήματος	1
II. ΙΣΟΤΙΜΙΕΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ - ΠΩΣ ΠΡΟΚΥΠΤΟΥΝ	4
1. Τι είναι χρήμα - νόμισμα	4
α) Χρήμα - νόμισμα	4
2. Είδη Νομισμάτων	6
α) Μεταλλικά Νομίσματα	6
β) Χάρτινα Νομίσματα	7
γ) Βοηθητικά Μεταλλικά Νομίσματα	8
3. Τι είναι νόμιμο νόμισμα - Εσωτερική και εξωτερική αξία νομίσματος ..	8
α) Νόμιμο Νόμισμα	8
β) Εσωτερική - Εξωτερική αξία του χρήματος	9
4. Είδη Νομισματικών Συστημάτων	10
α) Νομισματικά Συστήματα	10
β) Μεταλλικά Νομισματικά Συστήματα	10
γ) Συστήματα του Χάρτινου Νομίσματος	12
δ) Ελεύθερα Νομισματικά Συστήματα	12
ε) Διευθυνόμενα Νομισματικά Συστήματα	13
στ) Βασικές διαφορές των μεταλλικών και χάρτινων νομισμάτων	14
5. Μέτρηση του χρήματος και διαχωρισμός του	14
α) Η στενή έννοια του χρήματος : M_1	14
β) Κύρια έννοια του χρήματος : M_2	15
γ) Η ευρύτερη έννοια του χρήματος : M_3	16
6. Τι είναι ισοτιμίες νομισμάτων	16
α) Ισοτιμίες νομισμάτων	16

β) Βραχυχρόνιες και μακροχρόνιες επιδράσεις στις Ισοτιμίες νομισμάτων	20
---	----

III. ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑ .....

	22
--	----

1. Τι είναι τιμή Συναλλάγματος	22
--------------------------------------	----

α) Τιμή Συναλλάγματος	22
-----------------------------	----

2. Διεθνείς Αγορές Συναλλάγματος	22
--	----

α) Αγορά Συναλλάγματος	22
------------------------------	----

β) Ποιοί συμμετέχουν στην Αγορά Συναλλάγματος	23
---	----

γ) Λειτουργίες της Αγοράς Συναλλάγματος	26
---	----

3. Κίνδυνοι Πράξεων Συναλλάγματος για τις τράπεζες	27
--	----

α) Οικονομικοί Κίνδυνοι	27
-------------------------------	----

β) Πιστωτικός Κίνδυνος	29
------------------------------	----

γ) Κίνδυνος της χώρας	29
-----------------------------	----

4. Επιχείρηση και Συναλλάγμα	30
------------------------------------	----

α) Κίνδυνοι πράξεων σε συναλλάγμα για τις επιχειρήσεις	30
--	----

β) Πολιτική μείωσης συναλλαγματικών κινδύνων	32
--	----

IV. ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ .....

	34
--	----

1. Τι είναι Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα	34
---	----

α) Ε.Ν.Σ.	34
-----------------	----

2. Η ανταγωνιστικότητα και το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα	37
---	----

α) Ε.Ν.Σ. και η ελληνική οικονομία	37
--	----

3. Κριτική για το Ε.Ν.Σ.	38
--------------------------------	----

α) Πλεονεκτήματα	38
------------------------	----

β) Μειονεκτήματα	38
------------------------	----

V. ΥΠΟΤΙΜΗΣΗ - ΔΙΟΛΙΣΘΙΣΗ ΤΟΥ ΝΟΜΙΣΜΑΤΟΣ ..

	40
--	----

1. Η υποτίμηση του νομίσματος	40
-------------------------------------	----

α) Η μορφή της υποτίμησης	40
---------------------------------	----

β) Η πρωτοβουλία της υποτίμησης	41
---------------------------------------	----

γ) Ο σκοπός της υποτίμησης	41
----------------------------------	----

δ) Η προϋποθέσεις πραγματοποίησης της υποτίμησης	42
2. Η διολίσθηση του νομίσματος	44
α) Η διολίσθηση της δραχμής	44
β) Η διολίσθηση ως μέσο οικονομικής πολιτικής 1992-1993	45

ΜΕΡΟΣ 2°

I. ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ	47
1. Τι είναι ανταγωνιστικότητα	47
α) Ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων - ορισμός - σημασία	47
β) Κρίσιμοι παράγοντες επιτυχίας	48
γ) Προσεγγίσεις για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας	50
δ) Οικονομική όψη της ανταγωνιστικότητας	51
2. Στρατηγικές ανταγωνισμού	52
α) Στρατηγικές ανταγωνισμού - γενικά	52
β) Περιγραφή της ανταγωνιστικής διάρθρωσης ενός κλάδου	54
γ) Στρατηγική ανταγωνισμού με χαμηλό κόστος	58
δ) Στρατηγική ανταγωνισμού με διαφοροποίηση	61
ε) Αποτελεσματικές στρατηγικές για μικρομεσαίες επιχειρήσεις (Μ.Μ.Ε.) ...	64
II. Η ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	66
1. Η έννοια της εισοδηματικής πολιτικής	66
α) Εισοδηματική πολιτική	66
2. Μισθοί κατά κλάδο βιομηχανίας	68
α) Μισθοί	68
3. Το γενικό επίπεδο των μισθών	70
α) Επίπεδο μισθών	70
4. Ανταγωνιστικότητα και εργατικά συνδικάτα	71
α) Εργατικά συνδικάτα	71
III. Η ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	74
1. Παραγωγικότητα - μισθοί - τιμές	74

α) Παραγωγικότητα	74
2. Ανάλυση αμοιβής εργασίας, κόστους εργασίας, παραγωγικότητας	75
IV. Η ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Ο ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ ..	79
1. Τι είναι πληθωρισμός	79
α) Ο πληθωρισμός στην Ελλάδα	79
2. Ανάλυση δείκτη τιμών καταναλωτή της Ελλάδας και διαφόρων χωρών .	80
IV. Η ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Η ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ	86
1. Έννοια της συναλλαγματικής πολιτικής	86
α) Η συναλλαγματική πολιτική της Ελλάδας	86

ΜΕΡΟΣ 3°

I. Η ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΙΚΤΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΑΥΤΩΝ ΜΕ ΤΗΝ ΔΙΕΘΝΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ .....

96

1. Η ανάλυση των εξαγωγών και εισαγωγών κατά ομάδες εμπορευμάτων και του ελληνικού ισοζυγίου πληρωμών	96
2. Η ανάλυση του δείκτη όγκου εισαγωγών - εξαγωγών ορών εμπορίου και εμπορικού ισοζυγίου	102
3. Η ανάλυση δεικτών παραγωγής, βιομηχανίας (μεταποίησης) της Ελλάδας και χωρών της Ε.Ο.Κ.	106

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	111
---------------------------	-----

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Πριν μπούμε στην Εργασία καθεαυτή εκ μέρους της ομάδας σπουδαστών που δημιούργησαν και τελειοποίησαν την εργασία θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε προσωπικά τον κύριο Γεράσιμο Πομώνη για την συνεισφορά του και βοήθειά του ώστε η εργασία να καταστεί όσο το δυνατόν πιο ολοκληρωμένη στην ανάπτυξη της, και αποπεράτωσή της.

ΜΕΡΟΣ 1^ο

Ι. ΠΡΟΛΟΓΟΣ - ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

1. Πρόλογος

Οι πιο πολυσυζητημένες λέξεις τις τελευταίας δεκαετίας που έχουν να κάνουν με την εθνική μας Οικονομία είναι : <<Διολίσθιση>>, <<Υποτίμηση>>, <<Ανταγωνιστικότητα>>. Τρεις Οικονομικοί Όροι που δεν είναι μοναδικοί και ακούγονται να συζητούνται από του εκάστοτε Οικονομικούς υπεύθυνους της χώρας μας.

Η εθνική μας Οικονομία αποτελεί το πιο σημαντικό θέμα και έχει απασχολήσει εκατοντάδες ανθρώπους του χώρου αυτού. Οι λύσεις όμως στα προβλήματα που ανακύπτουν ποτέ δεν προέκυψαν. Πάντα όλοι λειτουργούσαν πρόσκαιρα, σπασμοδικά και με έντονη την τάση του καιροσκοπισμού.

Στην εργασία αυτή θα προσεγγίσουμε τις έννοιες που έχουν προαναφερθεί και θα εξετάσουμε τις ευρύτερες επιπτώσεις και επιδράσεις που προκαλούν στην Ελληνική Οικονομία. Προσπάθειά μας είναι να γίνει μια όσο το δυνατόν πιο ουσιαστική προσάγγιση και ανάλυση των εννοιών αυτών, εξετάζοντας τις μακροχρόνιες και διαχρονικές επιδράσεις στο Οικονομικό μας Οικοδόμημα. Ελπίζουμε η προσπάθεια αυτή να αποτελέσει ένα μικρό πετράδακι στην συνολικότερη προσπάθεια του λαού μας.

2. Θέση του προβλήματος

Το πρόβλημα της Ελληνικής Οικονομίας έχει σαν βάση του την λέξη <<Έλλειμμα Εμπορικού Ισοζυγίου>>. Με άλλα λόγια την μη ικανοποιητική παρουσία των Ελληνικών προϊόντων στις εξωτερικές αγορές και τον υποσκελισμό τους από τα ξένα, που σημαίνει έλλειψη

<<Ανταγωνιστικότητας>> των Ελληνικών προϊόντων σε σχέση με τα ξένα. Το πρόβλημα των εκάστοτε οικονομικών αρχών ήταν να μειώσουν αυτό το έλλειμμα μέσω της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας. Ποιά όμως ήταν η καταλληλότερη μέθοδος προσέγγισης για να επιτευχθεί αυτή η ανταγωνιστικότητα.

Ο όρος αυτός ήταν πάντα συνδεδεμένος με τον οικονομικό όρο υποτίμηση. Η πιο πρόσφατη απάντηση στην λύση αυτού του προβλήματος ήταν η υποτίμηση. Δηλαδή η μείωση της αγοραστικής δύναμης της δραχμής σε σχέση με κάποια σειρά άλλων ξένων νομισμάτων. Με αυτό τον τρόπο τα προϊόντα προσωρινά γίνονταν φθηνότερα. Είναι όμως αυτός ο κατάλληλος τρόπος αντιμετώπισης του θέματος; Φυσικά όχι, και γι' αυτό θα πρέπει να διερευνήσουμε τα αίτια. Άλλωστε τα παραδείγματα των υποτιμήσεων του 1983 και 1985 επέφεραν προσωρινό και όχι διαχρονικό αποτέλεσμα στην Εθνική Οικονομία. Αλλά και η ίδια η υποτίμηση σαν γεγονός πέρα από την προσωρινότητα της λύσης που προσφέρει, δημιουργεί μια σειρά από άλλες παρενέργειες πολύ σημαντικές, όπως αύξηση του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου, λόγω της πληρωμής περισσότερων δραχμών από το φαινόμενο της υποτίμησης, για την αγορά εισαγόμενων αγαθών.

Μετά από αυτό όμως μας δημιουργείται μια απορία : θα πρέπει να κάνουμε την υποτίμηση ή όχι. << Μπρός γκρεμός και πίσω ρέμα >> όπως θα έλεγε ο λαός μας. Είναι ένα ερώτημα που σίγουρα χρειάζεται απάντηση.

Αλλά και η μέθοδος της Διολίσθισης αποτελεί ένα είδος σταδιακής υποτίμησης που αποσκοπεί στο ίδιο αποτέλεσμα, στην διατήρηση της ανταγωνιστικότητας των Ελληνικών Προϊόντων. Η εφαρμογή μιας πολιτικής σκληρής δραχμής μπορεί να έχει σαν σκοπό την βελτίωση του Ισοζυγίου Πληρωμών, όμως με τα υψηλά επιτόκια που δημιουργούνται, οι εισροές κεφαλαίων από το εξωτερικό που επιτυγχάνονται δεν κατευθύνονται σε Πάγιες επενδύσεις αλλά σε πρόσκαιρες κερδοσκοπικές αγορές χρεογράφων που αποτελεί την εύκολη λύση του κέρδους, αφού τα υψηλά επιτόκια απογορεύουν εξ ορισμού την επίτευξη της επένδυσης που θα δημιουργήσει

προϋποθέσεις για την δημιουργία οικονομικών μονάδων ώστε να επιτευχθεί η ανταγωνιστικότητα που είναι ο απώτερος στόχος.

Πέρα από αυτά το φαινόμενο της ανταγωνιστικότητας συνδέεται με μια σειρά από άλλους Οικονομικούς όρους, όπως Κόστος Παραγωγής, Πληθωρισμός, Εισοδηματική Πολιτική, Τεχνολογικές εξελίξεις. Έτσι η αύξηση του κόστους παραγωγής θα πρέπει να μην είναι μεγαλύτερη από τις αυξήσεις των μισθών γιατί αυτό οδηγεί σε ένα φαύλο κύκλο, αυξήσεων τιμών, αυξήσεων μισθών, αύξηση κόστους παραγωγής κ.τ.λ. Έτσι εμφανίζεται και το φαινόμενο του πληθωρισμού, που ταλανίζει χρόνια την Ελληνική οικονομία. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε γιατί ο πληθωρισμός αποτελεί έναν από τους όρους σύγκλισης της Ελληνικής οικονομίας με την Ευρώπη. Τελειώνοντας την αναφορά μας για την ανταγωνιστικότητα θα πρέπει να αναφέρουμε σαν βασικό παράγοντα τον μηχανικό εξοπλισμό της επιχείρησης που έχει άμεση σχέση με το κόστος παραγωγής του προϊόντος.

Βλέποντας τα παραπάνω διακρίνουμε μια πολυπλοκότητα του προβλήματος, που δύσκολα επιλύεται αλλά σίγουρα δεν είναι άλυτο. Παρακάτω θα γίνει μια εμπειριστατομένη ανάλυση των τριών εννοιών αυτών και όλων των άλλων οικονομικών γεγονότων που συνδέονται με αυτές. Ελπίζουμε η προσπάθεια αυτή να βοηθήσει όλους μας να κατανοήσουμε την σημαντικότητα του προβλήματος και να δοθούν λύσεις το συντομότερο δυνατό. Έτσι ώστε να γίνει μια πιο ομαλή προσέγγισή μας στους κόλπους της Ευρωπαϊκής Οικονομίας απολαμβάνοντας το μερίδιο εκείνο που αξίζει στην Ελληνική οικονομία.

II. ΙΣΟΤΙΜΙΕΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ - ΠΩΣ ΠΡΟΚΥΠΤΟΥΝ

1. Τι είναι χρήμα - νόμισμα

α) Χρήμα - νόμισμα

Η ιστορία του κοινωνικού αλλά και του οικονομικού βίου των ανθρώπων αποκαλύπτει και αναφέρει ότι οι κάτοικοι διάφορων περιοχών όταν είχαν στην κατοχή τους διάφορα πράγματα όπως κάποια αγαθά - προϊόντα τα οποία αποτελούσαν παραγωγή τους δεν τα χρησιμοποιούσαν για τις ανάγκες τους, αλλά προσπαθούσαν να τα ανταλλάξουν με άλλα αγαθά - προϊόντα που θα τους χρησίμευαν για την διατροφή, το ντύσιμο, την εγκατάσταση καθώς και για τις διάφορες εργασίες τους.

Έτσι λοιπόν, πρωταρχικά διάφορα είδη όπως είδη τροφής, δέρματα, εργαλεία, στολίδια και τα όπλα αποτελούσαν τα αντικείμενα συναλλαγών μεταξύ των ανθρώπων. Έτσι είχε καθιερωθεί ένας τρόπος ανταλλαγής πράγμα με πράγμα ο οποίος ονομάστηκε και αντιπραγματισμός, ήταν δηλαδή μια άμεση συναλλαγή. Από την στιγμή όμως που άρχισαν να αυξάνονται οι ανθρώπινες ανάγκες και να αναπτύσσονται συνεχώς, από την μια πλευρά και από την άλλη πλευρά, επεκτείνονταν όλο και περισσότερο η ποικιλία των αγαθών, ο συγκεκριμένος αυτός τρόπος συναλλαγής δηλαδή ο αντιπραγματισμός ήταν δύσκολο να εφαρμοστεί και δεν εξυπηρετούσε την οικονομική και κοινωνική ζωή. Γι' αυτό το λόγο δημιουργήθηκε και η ανάγκη να χρησιμοποιηθεί ένα μέσο - μέτρο, μέτρησης της αξίας των αγαθών, που ονομάστηκε χρήμα.

Βέβαια η μορφή του χρήματος δεν υπήρξε η ίδια σε όλες τις εποχές και σε όλες τις χώρες. Για παράδειγμα στην Ελλάδα σαν χρήμα χρησιμοποιήθηκε ο βούς. Κάποιοι άλλοι λαοί πάλι, χρησιμοποίησαν σαν χρήμα καρπούς, τσαΐ, δέρματα ζώων, δούλους ακόμα και καχύλια. Σύμφωνα με την σημερινή αντίληψη, ως χρήμα μπορεί να χαρακτηριστεί και να θεωρηθεί κάθε αγαθό

που μπορεί να χρησιμοποιηθεί σαν μέσο ανταλλαγής, σαν μέσο - μέτρο μέτρησης αξίας και σαν μέσο αποταμίευσης, μεταφοράς αλλά και μεταβίβασης της αγοραστικής δύναμης αγαθών. Είναι γενικότερα παραδεκτό, ότι ένα αγαθό που χρησιμοποιείται σαν χρήμα πρέπει να συγκεντρώνει τα παρακάτω χαρακτηριστικά:

- Να είναι πρωταρχικά αποδεκτό και επιθυμητό από τους συναλλασσόμενους.
- Να είναι δυνατό να χρησιμοποιηθεί και να μεταφερθεί με ευκολία στις διάφορες συναλλαγές.
- Να μη φθείρεται από τον χρόνο και την πολύ χρήση.
- Να τεμαχίζεται και να διαιρείται σε μικρότερες ποσότητες χωρίς να μειώνεται η αξία του.
- Να έχει σταθερή αξία και να μπορεί να επεξεργαστεί με ευκολία ακόμα να μην επηρεάζεται από τις φυσικές συνθήκες.

Βέβαια η εξέλιξη και ανάπτυξη του χρήματος συνοδεύεται από δύο βασικούς παράγοντες, από την επέκταση των ανθρώπινων αναγκών από την μία και από την έναρξη ανάπτυξης και δημιουργίας του εμπορίου μεταξύ κάποιων λαών, από την άλλη. Έτσι λοιπόν είχαμε σαν αποτέλεσμα την οργάνωση των διαφόρων κρατών σε τέτοιο σημείο έτσι ώστε να μπορούν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις των πολιτών για την καλύτερη εξυπηρέτησή τους και για παροχή αυξημένης εγγύησης όσον αφορά την χρησιμοποίηση και την κυκλοφορία του χρήματος σαν νόμιμο πλέον μέσο των διαφόρων συναλλαγών. Άρχισε λοιπόν να δίδεται νόμιμος χαρακτήρας στην κυκλοφορία αλλά και στην έκδοση του χρήματος που στάθηκε πλέον σαν μέσο εξυπηρέτησης των διαφόρων συναλλαγών αλλά ταυτόχρονα και σαν μέτρο μέτρησης της αξίας των διαφόρων αγαθών και έτσι το νόμιμο πλέον χρήμα ονομάστηκε νόμισμα. Θέλοντας να ορίσουμε τι είναι νόμισμα, θα μπορούσαμε να πούμε, ότι νόμισμα είναι συνήθως ένα αγαθό κατασκευασμένο από μέταλλο ή από χαρτί που χρησιμοποιείται σαν μέσο πληρωμής στα πλαίσια εθίμου ή

νόμου του κράτους που κυκλοφορεί και εξυπηρετεί στις συναλλαγές. Όσον αφορά τη γνησιότητα του νομίσματος αυτή εκφράζεται από την σφραγαίδα του κράτους. Όσον αφορά την αξία του νομίσματος αυτή εκφράζεται από την ποιότητα και στη συνέχεια από το βάρος του μετάλλου από το οποίο κατασκευάζεται.

2. Είδη Νομισμάτων

α) Μεταλλικά Νομίσματα

Τα μεταλλικά νομίσματα είναι αντικείμενα από μέταλλο και έχουν κυκλικό σχήμα, χρησιμοποιούνται από τους πολίτες σαν μέσα συναλλαγών, αφού πρώτα καθιερωθούν από το κράτος - πολιτεία. Πάνω σε αυτά αναγράφεται η αξία τους με την οποία γίνονται δεκτά στο πλαίσιο των συναλλαγών. Επίσης τα μεταλλικά αυτά νομίσματα φέρουν επάνω τους κάποια διακριτικά, παραστάσεις, καθώς επίσης και συμβολισμούς. Είναι σημαντικό στη συνέχεια να αναφέρουμε ότι τα μεταλλικά νομίσματα έχουν δύο αξίες. Η πρώτη αξία ενός μεταλλικού νομίσματος είναι η νομισματική αξία εξωτερική ή παραστατική και είναι η αξία αυτή που βρίσκεται αποτυπωμένη επάνω στο νόμισμα και που βασίζεται σε νόμο του κράτους που το έχει εκδόσει και έχει εγγυηθεί την αξία του. Η δεύτερη αξία του μεταλλικού νομίσματος είναι αυτή που προκύπτει και προέρχεται από την αξία του μετάλλου από το οποίο μέταλλο είναι κατασκευασμένο το νόμισμα και λέγεται εσωτερική ή πραγματική αξία του νομίσματος. Ένα άλλο σημείο αναφοράς είναι και η διάκριση των μεταλλικών νομισμάτων σε κύρια και σε βοηθητικά νομίσματα. Κύρια νομίσματα είναι αυτά τα νομίσματα που κυκλοφορούν μέσα σε μια χώρα και είναι κατασκευασμένα από πολύτιμο μέταλλο. Από την άλλη πλευρά βοηθητικά είναι τα μεταλλικά νομίσματα που κυκλοφορούν σε αντικατάσταση του κύριου νομίσματος ή για να εξυπηρετηθούν κάποιες συναλλαγές που είναι όμως κατασκευασμένα από δευτερεύοντα μέταλλα και αποτελούν προμιξείς μετάλλων.

β) Χάρτινα Νομίσματα

Τα μεταλλικά αυτά νομίσματα που πρωταρχικά χρησιμοποιήθηκαν στις διάφορες συναλλαγές δεν μπορούσαν εύκολα να εξυπηρετήσουν σε βαθμό ικανοποιητικό τις ανάγκες των συναλλαγών που αυξάνονταν όλο και περισσότερο γιατί ήταν δύσκολο να κόβονται σε μεγάλες ποσότητες και να μεταφέρονται με ευκολία στους διάφορους τόπους - αγορές για την διενέργεια των διαφόρων συναλλαγών.

Γι' αυτόν βέβαια τον λόγο δημιουργήθηκε και προέκυψε η ανάγκη για την αντικατάσταση των μεταλλικών νομισμάτων από τα χαρτονομίσματα. Τα χάρτινα μέσα πληρωμής, εμφανίζονται υπό δύο μορφές. Τα τραπεζογραμμάτια και τα χαρτονομίσματα. Το τραπεζογραμμάτιο δεν είναι τίποτα άλλο, από ένα έγγραφο μέσω του οποίου η εκδότρια τράπεζα υποχρεώνεται να καταβάλλει στον κομιστή όταν το εμφανίσει το ποσό που αναγράφεται σ' αυτό σε μεταλλικά νομίσματα ή σε χρυσό ή σε τραπεζογραμμάτια άλλων χωρών.

Όσον αφορά τώρα το χαρτονόμισμα μπορούμε να πούμε ότι είναι ένα έγγραφο, το οποίο έγγραφο εκδίδεται από το κράτος ή την τράπεζα και αντιπροσωπεύει πάντα κάποια χρηματική αξία και επίσης είναι και υποχρεωτικά αποδεκτό στα πλαίσια των συναλλαγών. Είναι βέβαια γνωστό ότι στην σύγχρονη κοινωνία ένα μεγάλο μέρος των μέσων πληρωμής αποτελεί το τραπεζικό ή λογιστικό χρήμα, αυτό που κινείται υπό μορφή επιταγών. Με τον όρο επιταγές εννοούμε κάποιες εγγραφές εντολές, κάποιου προσώπου προς την τράπεζα με την οποία συνεργάζεται, να πληρώσει σε κάποιο άλλο πρόσωπο ορισμένο χρηματικό ποσό. Από την άλλη πλευρά αυτός που λαμβάνει την επιταγή θα πρέπει ή να την εμφανίσει στην τράπεζα για πληρωμή ή να την μεταβιβάσει σε άλλο πρόσωπο.

Οι επιταγές δηλαδή το λογιστικό χρήμα, δεν είναι υποχρεωτικά αποδεκτό στα πλαίσια των συναλλαγών, όπως είναι το χάρτινο νόμισμα. Μέσα όμως από όλη αυτή την εξέλιξη του χρήματος σαν μέσο πληρωμής αλλά και σαν μέτρο συναλλαγών αναπτύχθηκαν και δημιουργήθηκαν διάφορα υποκατάστατα του χρήματος, τα ονομαζόμενα "χρηματικά αναπληρώματα".

Τέτοια χρηματικά αναπληρώματα για παράδειγμα είναι οι συναλλαγματικές καθώς επίσης οι βραχυπρόθεσμες ομολογίες ή έντοκα γραμμάτια του δημοσίου. Τέλος το τραπεζικό ή λογιστικό χρήμα, παρατηρούμε ότι δημιουργείται από τις καταθέσεις όψεως που γίνονται στις τράπεζες μέσα από τον μηχανισμό καταθέσεις - ποσώσεις, γι' αυτό βέβαια λέγεται και τραπεζικό ή λογιστικό χρήμα.

γ) Βοηθητικά Μεταλλικά Νομίσματα

Με τον όρο βοηθητικό νόμισμα εννοούμε το νόμισμα που είναι από χαρτί ή από μέταλλο κατασκευασμένο και εκδίδεται για να μπορεί να χρησιμοποιηθεί για κάποιες συμπληρωματικές πληρωμές πάντα όμως σαν "βοηθητικό νόμισμα". Όσον αφορά το μεταλλικό νόμισμα αυτό είναι κατασκευασμένο από φτηνό μέταλλο του οποίου η αξία είναι μικρότερη από εκείνη που αναγράφεται στο νόμισμα (κέρμα) και με την οποία γίνεται αποδεκτό στις διάφορες συναλλαγές. Τα βοηθητικά μεταλλικά νομίσματα είναι κατασκευασμένα συνήθως από χαλκό, αλουμίνιο, σίδηρο, νικέλιο και από άλλα φτηνά μέταλλα.

Τα βοηθητικά αυτά νομίσματα εκδίδονται σε μικρές ποσότητες και χρησιμοποιούνται για την κάλυψη ελλειμμάτων και κρατικών δαπανών που δεν μπορούν να καλύψουν τα προϋπολογισμένα έσοδα και τα αποθεματικά του κρατικού προϋπολογισμού.

3. Τι είναι νόμιμο νόμισμα - Εσωτερική και εξωτερική αξία νομίσματος

α) Νόμιμο Νόμισμα

Ο όρος νόμιμο νόμισμα αναφέρεται στα νομίσματα αυτά το οποία όσον αφορά την έκδοση και την κυκλοφορία τους καλύπτονται από σχετικό νόμο.

Τα οποία στη συνέχεια γίνονται υποχρεωτικά δεκτά από τους συναλλασσόμενους για κάθε συναλλαγή.

Υπάρχει όμως περίπτωση να κυκλοφορούν παράλληλα με τα νόμιμα αυτά νομίσματα και άλλα νομίσματα που δεν έχουν τα χαρακτηριστικά του νόμιμου νομίσματος. Αυτού του είδους λοιπόν τα νομίσματα κυκλοφορούν χωρίς να απαγορεύεται η κυκλοφορία τους αλλά όμως γίνονται δεκτά προαιρετικά στις διάφορες συναλλαγές. Για παράδειγμα στην κατοχή 1940-1941 παράλληλα με το εθνικό κατοχικό νόμισμα γίνονταν δεκτά μεταλλικά ή χάρτινα νομίσματα ξένων χωρών, όπως τα γερμανικά μάρκα και οι ιταλικές λιρέτες.

Άλλο τέτοιο παράδειγμα αποτελεί το γεγονός ότι μετά την απελευθέρωση το 1944 μαζί με την νόμιμη δραχμή που έκοψε η κυβέρνηση του Γ. Παπανδρέου κυκλοφόρησαν και οι χάρτινες και χρυσές αγγλικές λίρες και τα χάρτινα αμερικάνικα δολάρια.

β) Εσωτερική - Εξωτερική αξία του χρήματος

Με τον όρο εσωτερική αξία του χρήματος εννοούμε την αγοραστική δύναμη του χρήματος απέναντι στα αγαθά και τις υπηρεσίες μιας χώρας στην οποία κυκλοφορεί το χρήμα.

Στην εξωτερική αξία του χρήματος νοούμε την αξία του χρήματος αυτού σε σχέση με τα νομίσματα των ξένων χωρών, δηλαδή σε σχέση με το συνάλλαγμα. Το πως διαμορφώνεται η εξωτερική αξία του χρήματος αυτό παρακολουθείται μέσα από την τιμή του συναλλάγματος. Δηλαδή μέσα από την αναγωγή του εγχώριου νομίσματος σε νομισματική μονάδα κάποιας άλλης χώρας.

4. Είδη Νομισματικών Συστημάτων

α) Νομισματικά Συστήματα

Το κράτος για να ρυθμίσει το θέμα της ονομασίας της μορφής της σύνθεσης αλλά και της αξίας του νομίσματος, που θα πρέπει βέβαια να εξασφαλίζει την εσωτερική και την εξωτερική αξία του νομίσματος εφαρμόζει κάποιους κανόνες. Όλες αυτές οι παραπάνω ενέργειες αποτελούν το περιεχόμενο και την βάση του νομισματικού συστήματος.

Το νομισματικό σύστημα δηλαδή λειτουργεί σύμφωνα με κάποιους κανόνες οι οποίοι κανόνες είναι η βάση για μια καλή οικονομία. Ένα καλό νομισματικό σύστημα σημαίνει νομισματική ισορροπία. Η νομισματική αυτή ισορροπία οδηγεί μια οικονομία στην ανάπτυξή της, αυτό σημαίνει αύξηση των ατομικών εισοδημάτων και βελτίωση της εξυπηρέτησης των πολιτών όσον αφορά τις εγχώριες και τις εξωτερικές συναλλαγές.

Όσον αφορά τώρα τη διάκριση των νομισματικών συστημάτων αυτά διακρίνονται: σε μεταλλικά νομισματικά συστήματα, σε συστήματα χάρτινου νομίσματος, σε ελεύθερα νομισματικά συστήματα και τέλος σε διευθυνόμενα νομισματικά συστήματα.

β) Μεταλλικά Νομισματικά Συστήματα

Όταν κάποια νομίσματα τα οποία κυκλοφορούν μέσα σε μια χώρα, έχουν κοπεί με βάση την αξία κάποιου πολύτιμου μετάλλου ή κόβονται από πολύτιμο μέταλλο και καθορίζουν την αναλογία του πολύτιμου αυτού μετάλλου και ακόμα καθορίζουν την αξία του νομίσματος αυτού που κυκλοφορεί ονομάζονται μεταλλικά νομισματικά συστήματα. Στην περίπτωση τώρα που τα νομίσματα είναι κατασκευασμένα μόνο από ένα μέταλλο τότε γίνεται λόγος για μονομεταλλικό σύστημα.

Υπάρχει όμως και περίπτωση τα διάφορα νομίσματα να είναι από δύο μέταλλα κατασκευασμένα όπως από χρυσό - άργυρο τότε βέβαια γίνεται λόγος για διμεταλλικά νομισματικά συστήματα.

Ο λεγόμενος χρυσός κανόνας ανήκει βέβαια στα μεταλλικά νομισματικά συστήματα. Ο χρυσός κανόνας όμως ίσχυε μέχρι τον Α' παγκόσμιο πόλεμο και λίγα επίσης χρόνια πριν τον Β' παγκόσμιο πόλεμο. Για πρώτη φορά το σύστημα αυτό εφαρμόστηκε στην Αγγλία και αργότερα και σε άλλες χώρες και για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα ήταν ένα παγκόσμιο αποδεκτό νομισματικό σύστημα. Αυτό σημαίνει ότι το σύστημα αυτό είχε καλή βέβαια εφαρμογή και ότι ήταν αποτελεσματικό καθώς επίσης εξυπηρετούσε στις διάφορες συναλλαγές. Η καλή εφαρμογή του συστήματος αυτού καθώς και η αποτελεσματικότητά του έχουν σαν βάση το γεγονός ότι, ο χρυσός γινόταν αποδεκτός σε κάθε συναλλαγή αφού είχε εσωτερική αξία λόγω της πολυτιμότητας της φύσης του μετάλλου, αλλά ακόμα σαν νόμισμα εξασφάλιζε μια σταθερότητα στις τιμές και μια ομαλή στις οικονομικές σχέσεις λειτουργία.

Όμως το σύστημα της χρυσής βάσης δηλαδή ο χρυσός κανόνας, θα πρέπει, για να λειτουργήσει να τηρηθούν οι παρακάτω αρχές:

- Η εκδότηρια αρχή δηλαδή το κράτος ή η εκδότηρια τράπεζα (Τράπεζα της Ελλάδος) θα πρέπει να μετατρέψει τα τραπεζογραμμάτια σε χρυσό αλλά παράλληλα, βάση νόμου να υπάρχει η υποχρέωση για την αγορά και την πώληση του χρυσού σε μια καθορισμένη τιμή.
- Να υπάρχει η υποχρέωση για αγορά και πώληση του χρυσού σε ορισμένη τιμή από την εκδοτική αρχή, αλλά χωρίς να υπάρχει η υποχρέωση της ανταλλαγής των τραπεζογραμμάτων σε χρυσό.
- Επίσης η εκδότηρια αρχή θα πρέπει να είναι υποχρεωμένη να αγοράζει και να πουλάει σε καθορισμένες τιμές νομίσματα άλλων χωρών στις οποίες χώρες εφαρμόζεται βέβαια ο κανόνας του χρυσού.

γ) Συστήματα του Χάρτινου Νομίσματος

Με το πέρασμα του χρόνου όμως τα μεταλλικά νομισματικά συστήματα έδωσαν την θέση τους στο σύστημα του χάρτινου νομίσματος που τελικά επιβλήθηκαν στο νομισματικό χώρο γιατί εξυπηρετούσαν καλλύτερα τις εγχώριες αλλά και τις διεθνής συναλλαγές.

Έτσι λοιπόν εμφανίζεται ένα άλλο νομισματικό σύστημα, το σύστημα του χάρτινου νομίσματος στο οποίο βέβαια δεν υπάρχει η μεταλλική βάση έκδοσης. Αυτό σημαίνει ότι τα χάρτινα νομίσματα που κυκλοφορούν δεν μπορούν να ανταλλαγούν με πολύτιμο μέταλλο ή με μεταλλικά ακόμα νομίσματα που είναι φτιαγμένα από πολύτιμο μέταλλο ίσης αξίας με αυτή που αναγράφεται στο εν κυκλοφορία χάρτινο νόμισμα. Την βάση του χάρτινου νομισματικού συστήματος αποτελεί το γεγονός της αναγκαστικής κυκλοφορίας του χαρτονομίσματος όπου, η αξία του διαμορφώνεται μέσα από κάποιες ρυθμίσεις οι οποίες βέβαια προσδιορίζουν πόσα τέτοια χάρτινα νομίσματα θα κυκλοφορίσουν ανάλογα με τις ανάγκες κάθε φορά της οικονομικής πορείας. Το επίπεδο της οικονομίας μιας χώρας μαζί με την αποταμίευση, αυτή που αυξάνει την προσφορά του χρήματος, δηλαδή αποτελούν επίσης δύο σοβαρούς παράγοντες για την πραγματοποίηση των παραπάνω ρυθμίσεων.

δ) Ελεύθερα Νομισματικά Συστήματα

Όσον αφορά το ελεύθερο νομισματικό σύστημα από τη στιγμή που αυτό θα ισχύσει δεν υπάρχει καμία παρέμβαση από το κράτος και από τις νομισματικές αρχές, αφού επιβάλλουν την αναγκαστική κυκλοφορία του νομίσματος. Δηλαδή το κράτος καθώς επίσης οι νομισματικές αρχές δεν παρεμβαίνουν στην διαμόρφωση της εσωτερικής και εξωτερικής αξίας του νομίσματος, αλλά αυτή η διαμόρφωση πραγματοποιείται ελεύθερα από το νόμο της προσφοράς και της ζήτησης των προϊόντων - αγαθών χρήματος και συναλλάγματος. Στο ελεύθερο νομισματικό σύστημα λοιπόν, οι διακυμάνσεις της αξίας του νομίσματος παίζουν σοβαρό ρόλο, καθώς επίσης και το ελεύθερο

αυτό νομισματικό σύστημα έχει εφαρμογή μόνο σε ανώμαλες οικονομικές περιόδους.

ε) Διευθυνόμενα Νομισματικά Συστήματα

Τα διευθυνόμενα νομισματικά συστήματα σήμερα έχουν εφαρμογή σε πολλές χώρες, σε παγκόσμια δηλαδή κλίμακα και αυτό συμβαίνει γιατί εξυπηρετούν καλλύτερα τις συναλλαγές σε παγκόσμιο επίπεδο.

Βασικό χαρακτηριστικό του διευθυνόμενου νομισματικού συστήματος αποτελεί το γεγονός ότι στο σύστημα αυτό υπάρχει μια συνάρτηση στις σχέσεις μερικών βασικών μεγεθών όπως είναι τα πόσα νομίσματα κυκλοφορούν, καθώς και η εσωτερική και εξωτερική αξία του νομίσματος.

Επειδή η εσωτερική αξία του χρήματος επηρεάζεται από τη συνολική προσφορά του χρήματος, το γεγονός αυτό αποτελεί, στο πλαίσιο του διευθυνόμενου νομισματικού συστήματος, μέρος ειδικής φροντίδας όσον αφορά τις διάφορες ρυθμίσεις από την πλευρά των νομισματικών αρχών. Όσον αφορά την εξωτερική αξία του νομίσματος, αυτή ορίζεται από την νομισματική αρχή στο διεθνόμενο νομισματικό σύστημα, η οποία όμως επηρεάζεται από την εσωτερική αξία του χρήματος αλλά και από τις εξαγωγές μιας χώρας. Στα διευθυνόμενα νομισματικά συστήματα οι νομισματικές αρχές πραγματοποιούν την παρέμβασή τους με μοναδικό στόχο την διαφύλαξη της σταθερότητας και της αξίας του νομίσματος σε σχέση με τα αγαθά. Το πόσο καλά λειτουργεί κάποιο διευθυνόμενο νομισματικό σύστημα, εξαρτάται από το πόσο το κράτος και οι νομισματικές αρχές είναι έτοιμες να καθορίσουν την ποσότητα των νομισμάτων που βρίσκονται σε κυκλοφορία σε σχέση με τα ξένα νομίσματα αλλά και τις τιμές αγοράς - πώλησης αυτών. Τέλος την λειτουργία των διευθυνόμενων νομισματικών συστημάτων την επηρεάζουν αρνητικά ή θετικά παράγοντες όπως η ψυχολογία των συναλλασσόμενων αλλά και γενικότερα οι συνθήκες που επικρατούν εντός αλλά και εκτός κάποιας χώρας που εφαρμόζει το νομισματικό αυτό σύστημα.

στ) Βασικές διαφορές των μεταλλικών και χάρτινων νομισμάτων

Τα μεταλλικά αλλά και τα χάρτινα νομίσματα τέθηκαν σε κυκλοφορία με κοινό στόχο και σκοπό. Μεταξύ τους όμως υπάρχουν βασικές διαφορές. Οι διαφορές αυτές είναι οι παρακάτω:

- Το χαρτονόμισμα έχει μια μόνο αξία, αυτή που αναγράφεται πάνω σ' αυτό και που καθορίζεται βέβαια από κάποιο νόμο έτσι λοιπόν παραμένει το κύριο εθνικό νόμισμα και δεν χρησιμοποιείται για τον διακανονισμό διεθνών συναλλαγών απευθείας. Αντίθετα το μεταλλικό νόμισμα λόγω της αξίας του έχει διεθνή αναγνώριση.
- Το χαρτονόμισμα δεν έχει εμπορική αξία από την άποψη ότι βασίζεται στην βούληση του νομοθέτη και έχει δηλαδή την νόμιμη αξία, αυτή που του δόθηκε με βάση κάποιο νόμο. Το μεταλλικό νόμισμα αντίθετα λόγω των φυσικών ιδιοτήτων του έχει εμπορική αξία εκτός από την νόμιμη αξία.
- Τέλος επειδή το χάρτινο νόμισμα εκδίδεται από την κυβέρνηση και η οποία μπορεί ανάλογα με την νομισματική πολιτική που ακολουθεί να αυξήσει ή να μειώσει την αξία του νομίσματος η αξία του χάρτινου νομίσματος μπορεί να μεταβληθεί πιο εύκολα από αυτή του μεταλλικού νομίσματος. Αυτό όμως δεν γίνεται εύκολα στα μεταλλικά νομίσματα, δηλαδή δεν είναι εύκολη η αυξομείωση της αξίας του γιατί θα πρέπει να το επιτρέπουν οι τεχνικές συνθήκες παραγωγής των μετάλλων για την κοπή τους.

5. Μέτρηση του χρήματος και διαχωρισμός του

α) Η στενή έννοια του χρήματος : M_1

Από την άποψη ότι ο όρος χρήμα σημαίνει τα μέσα πληρωμής για την αγορά αγαθών και προϊόντων, το χρήμα περιέχει: α) Τα χάρτινα νομίσματα και τα κέρματα που κυκλοφορούν και βρίσκονται έξω από το τραπεζικό

σύστημα δηλαδή στην κατοχή του κοινού. β) Οι καταθέσεις όψεως των ιδιωτών στις τράπεζες. Δηλαδή οι καταθέσεις που είναι δυνατό να διακινηθούν με επιταγές. Το χρήμα με την στενή έννοια M_1 , δεν περιέχει τα αποθέματα σε μετρητά (χαρτονομίσματα και κέρματα) και δεν περιέχει ακόμα τις καταθέσεις όψεως που διατηρούν οι εμπορικές τράπεζες στην τράπεζα Ελλάδος. Το χρήμα με τη στενή έννοια δεν περιέχει τα αποθέματα σε μετρητά και τις καταθέσεις όψεως που οι εμπορικές τράπεζες διατηρούν στην τράπεζα Ελλάδος και αυτό γιατί στην ανάλυση μερικών μεταβλητών της εθνικής οικονομίας όπως είναι το επίπεδο των τιμών, η απασχόληση και το εθνικό εισόδημα ενδιαφέρει περισσότερο το χρήμα που έχουν στην κατοχή τους οι ιδιώτες. Επίσης η στενή έννοια του χρήματος M_1 , δεν περιέχει τα τραπεζογραμμάτια και τα κέρματα που βρίσκονται στο εξωτερικό γιατί δεν χρησιμοποιούνται άμεσα στο εσωτερικό για την αγορά αγαθών και υπηρεσιών, ώστε να έχουν επίδραση στα οικονομικά μεγέθη της χώρας. Άρα λοιπόν καταλήγουμε ότι με τη στενή έννοια του χρήματος (M_1), εννοούμε το σύνολο της νομισματικής κυκλοφορίας δηλαδή την ποσότητα του χρήματος καθώς και τις καταθέσεις όψεως των ιδιωτών μείον τα μετρητά που βρίσκονται στο εξωτερικό.

β) Κύρια έννοια του χρήματος : M_2

Το M_2 αποτελεί τον ευρύτερο ορισμό της ποσότητας του χρήματος. Συγκεκριμένα το M_2 περιέχει: α) Το σύνολο των κερμάτων και χάρτινων νομισμάτων που έχει στην κατοχή του το κοινό. β) Το σύνολο των καταθέσεων όψεως των ιδιωτών στις τράπεζες και τέλος γ) τις καταθέσεις (εκτός των καταθέσεων όψεως) που διατηρούνται στις τράπεζες και σε άλλους πιστωτικούς οργανισμούς (ταμειυτήρια κ.λ.π.) που χρησιμοποιούνται για την διενέργεια των διαφόρων συναλλαγών.

γ) Η ευρύτερη έννοια του χρήματος : M_3

Ακόμα πιο ευρής είναι ο ορισμός της ποσότητας (προσφοράς) χρήματος που καλείται M_3 . Το M_3 περιέχει: α) Τη νομισματική κυκλοφορία δηλαδή το σύνολο των κερμάτων και των χάρτινων νομισμάτων που έχει στη κατοχή του το κοινό. β) Το σύνολο των καταθέσεων όψεως των ιδιωτών στις διάφορες τράπεζες. γ) Τις καταθέσεις ταμειωτηρίου και προθεσμίας των ιδιωτών και των τοποθετήσεών τους σε ομόλογα στις διάφορες τράπεζες. δ) Τις καταθέσεις όψεως και προθεσμίας των δημόσιων επιχειρήσεων και οργανισμών.

6. Τι είναι ισοτιμίες νομισμάτων

α) Ισοτιμίες νομισμάτων

Οι συναλλαγματικές ισοτιμίες εκφράζουν την ανταλλακτική σχέση μεταξύ των εθνικών νομισμάτων των χωρών που πραγματοποιούν τις συναλλαγές. Οι ισοτιμίες αυτές δεν παραμένουν σταθερές αλλά επηρεάζονται ανάλογα με την οικονομική κατάσταση της χώρας.

Εάν οι συναλλαγματικές ισοτιμίες τύχει να είναι τιμές ισορροπίας των εξωτερικών συναλλαγών μιας χώρας, αυτή η ισορροπία αφορά όλες τις κατηγορίες εμπορευμάτων και υπηρεσιών, που αποτελούν αντικείμενο ανταλλαγής της με το εξωτερικό. Η συναλλαγματική ισοτιμία είναι μια γενική τιμή.

Επομένως η-ενιαία, η γενική αυτή τιμή συναλλάγματος δεν εμποδίζει την εφαρμογή της << αρχής των συγκριτικών πλεονεκτημάτων >> και την εξειδίκευση της παραγωγής σε παγκόσμιο επίπεδο. Η αμοιβαία ωφέλεια από τις διεθνείς ανταλλαγές παραμένει ακέραιη, ανεξάρτητα του αν δημιουργείται ή όχι πλεόνασμα στις εξωτερικές συναλλαγές μιας χώρας και εισρέει χρυσός και συνάλλαγμα σ' αυτήν αντίθετα από ότι υποστήριζαν οι εμποροκράτες.

Κατά τον ορισμό των συναλλαγματικών ισοτιμιών λαμβάνεται συνήθως πρόνοια το επίπεδό τους να είναι τέτοιο, ώστε να μη δημιουργεί προβλήματα στις εξωτερικές συναλλαγές της χώρας. Όμως γενικά οι ισχύουσες κάθε φορά ισοτιμίες θα πρέπει να είναι ισοτιμίες ισορροπίας δηλαδή να μην δημιουργούν ούτε πλεονάσματα ούτε ελλείμματα στα ισοζύγια των συναλλασσόμενων χωρών. Οι ισοτιμίες, επομένως, ισορροπίας έχουν το χαρακτηριστικό ότι εξισώνουν τα ισοζύγια εξωτερικών πληρωμών των χωρών που συναλλάσσονται μεταξύ τους. Για να είναι, όμως, δυνατή η επίτευξη - τουλάχιστον θεωρητικά της ισορροπίας αυτής, θα πρέπει οι ισοτιμίες που καθορίζονται μεταξύ των εθνικών νομισμάτων των χωρών που πραγματοποιούν τις συναλλαγές να είναι τέτοιες ώστε να εξασφαλίζουν ισοτιμία των αγοραστικών δυνάμεων των εθνικών νομισμάτων.

Ο όρος << ισοτιμία των αγοραστικών δυνάμεων >> διατυπώθηκε για πρώτη φορά από τον Σουηδό οικονομολόγο Gustav Cassel το 1918 σε άρθρο του στην *Economic journal*. Παρόλο που η θεωρία αυτή ουσιαστικά αναπτύχθηκε από τον Cassel υπήρχαν πριν από αυτόν και κάποιοι άλλοι οικονομολόγοι που έγραψαν πράγματα παρεμφερή με την θεωρία του Cassel.

Κανείς όμως δεν αμφισβητεί ότι ο Cassel ήταν ο πρώτος που τοποθέτησε τη θεωρία της << ισοτιμίας των αγοραστικών δυνάμεων >> σε ένα συστηματικό πλαίσιο ανάλυσης και την κατέστησε μια λειτουργική θεωρία ελέγχοντάς την συνάμα εμπειρικά. Η ανάπτυξή της έγινε σε τέτοιο βαθμό ώστε αργότερα κανείς δεν πρόσθεσε τίποτα στην θεωρία αυτή.

Κατά την θεωρία αυτή, ο σκοπός της ζήτησης ενός νομίσματος είναι η απόκτηση αγοραστικής δύναμης στην αγορά της χώρας που αυτό κυκλοφορεί. Η αξία ενός νομίσματος, και επομένως η ζήτησή του προσδιορίζεται από την ποσότητα των αγαθών και υπηρεσιών που μπορεί κανείς με μια του μονάδα να αγοράσει στην χώρα έκδοσης και κυκλοφορίας τους.

Για να υπάρχει όμως ισορροπία στην αγορά συναλλάγματος θα πρέπει οι ισοτιμίες των διαφόρων εθνικών νομισμάτων να έχουν την ίδια αγοραστική δύναμη σε όλες τις χώρες με τις οποίες πραγματοποιούνται οι συναλλαγές.

Εάν με τη μετατροπή του εγχώριου νομίσματος σε ξένο, στην ισχύουσα ισοτιμία, γίνονταν η αγοραστική δύναμη του εθνικού νομίσματος στο εξωτερικό μεγαλύτερη από ότι στο εσωτερικό, θα αύξανε η ζήτηση ξένων νομισμάτων. Για να επιτευχθεί η αποκατάσταση της ισορροπίας των αγοραστικών δυνάμεων των εθνικών νομισμάτων και για να επιτύχουμε ισορροπία στην αγορά συναλλάγματος, θα πρέπει να έχουμε κατάλληλη μετατροπή στις ισοτιμίες των νομισμάτων.

Εφαρμόζοντας τις παραπάνω σκέψεις σε δύο χώρες, η αξία του νομίσματος της μιας χώρας σε σχέση με την αξία του νομίσματος της άλλης αποτελεί συναλλαγματική ισοτιμία βραχυχρόνιας ισορροπίας, και η σχέση των εσωτερικών αγοραστικών δυνάμεων ή των επιπέδων των τιμών συνιστά την απόλυτη ισοτιμία των αγοραστικών δυνάμεων.

Ο Cassel υποστηρίζει στην συνέχεια ότι η συναλλαγματική ισοτιμία στην Περίοδο Βάσης, που πρέπει να είναι ομαλή περίοδος, Πολλαπλασιαζόμενη με το λόγο των μεταβολών στα επίπεδα των τιμών των συναλλασσομένων χωρών μας δίνει την σχετική ισοτιμία των αγοραστικών δυνάμεων των νομισμάτων των συγκρινόμενων χωρών ή αλλιώς την ισοτιμία αυτών την τρέχουσα περίοδο. Η ιδανική περίοδος βάσης είναι όταν η συναλλαγματική ισοτιμία συμπίπτει με την απόλυτη ισοτιμία των αγοραστικών δυνάμεων των νομισμάτων.

Η σχέση των επιπέδων τιμών των συγκρινόμενων χωρών σε δεδομένη χρονική στιγμή προσδιορίζει την απόλυτη ισοτιμία των αγοραστικών δυνάμεων των νομισμάτων αυτών, ενώ η σχετική ισοτιμία έχει ένα χαρακτήρα δυναμικό, γιατί παίρνει σαν βάση την διαχρονική εξέλιξη του επιπέδου των τιμών. Όταν λοιπόν θα έχουμε ένα υπεριτιμημένο νόμισμα μιας χώρας στην αγορά μιας άλλης θα παρατηρήσουμε μείωση των εξαγωγών και αύξηση των εισαγωγών στην χώρα με το υπεριτιμημένο νόμισμα.

Το γεγονός αυτό θα έχει σαν αποτέλεσμα την υπερζήτηση του υποτιμημένου νομίσματος, κινεί το μηχανισμό αποκατάστασης ισορροπίας με βαθμιαία ανατίμηση του υπερζητούμενου νομίσματος. Η αύξηση της ισοτιμίας

θα συνεχιστεί μέχρι να εξισωθούν οι εσωτερικές με τις εξωτερικές αγοραστικές δυνάμεις των νομισμάτων.

Οι ισοτιμίες θα πρέπει να διαμορφώνονται κατά τέτοιο τρόπο που να εξισώνουν τις αγοραστικές δυνάμεις των εθνικών νομισμάτων στο εσωτερικό και στο εξωτερικό. Εάν αυτό δεν συμβεί το πρόβλημα θα εμφανιστεί με διατάραξη του ισοζυγίου πληρωμών.

Οι δείκτες τιμών είναι αυτοί που καθορίζουν τις συναλλαγματικές ισοτιμίες. Παρουσιάζουν όμως πολλά προβλήματα, όσο αναφορά την αντικειμενικότητά τους για αυτά που εκφράζουν. Π.χ. ο δείκτης τιμών καταναλωτή περιλαμβάνει και τις τιμές μη εμπορευσίμων αγαθών στην αγορά. Μια οποιαδήποτε διαφοροποίηση στην εξέλιξη των τιμών των εμπορευσίμων και μη εμπορευσίμων στο εξωτερικό αγαθών και υπηρεσιών, θα αλλοιώνει την εικόνα. Άλλοι δείκτες είναι π.χ. Δ.Τ. χονδρικής πώλησης ο αποπληθωριστής του Α.Ε.Π. κ.τ.λ.

Οι δείκτες τιμών των συναλλασόμενων χωρών για να είναι αξιόπιστοι θα πρέπει να περιλαμβάνουν τις αυτές κατηγορίες αγαθών και υπηρεσιών ώστε να υπάρχει σύγκριση μεταξύ τους. Όταν διορθωθούν τα σφάλματα των δεικτών γίνονται αξιόπιστοι. Για τον Samuelson οι δείκτες τιμών θα αποτελέσουν αξιόπιστο δείκτη των αγοραστικών δυνάμεων των εθνικών νομισμάτων, αν η εσωτερική διάρθρωση των σχετικών τιμών κάθε χώρας δεν μεταβάλλονταν.

Εκτός από τον προσδιορισμό της ισοτιμίας των αγοραστικών δυνάμεων βάσει της τιμής πώλησης των αγαθών και υπηρεσιών, ορισμένοι συγγραφείς προτείνουν τη χρησιμοποίηση της ισοτιμίας κόστους παραγωγής, για δύο λόγους: α) Γιατί πιστεύουν ότι το κόστος παραγωγής υπόκειται σε λιγότερες προσαρμογές στις μεταβολές των συναλλαγματικών ισοτιμιών από ότι οι τιμές πώλησης των εμπορευσίμων αγαθών. β) Γιατί το κόστος δεν περιλαμβάνει το κέρδος, που είναι ιδιαίτερα ευμετάβλητο μέγεθος και γι' αυτό είναι δυνατό να αντιπροσωπεύει περισσότερο τις μακροχρόνιες τιμές που είναι αναγκαίες για τον προσδιορισμό της απόλυτης ισοτιμίας.

Ο πρώτος που εισηγήθηκε την ισοτιμία του κόστους παραγωγής Sven Brismar που απέρριψε την ισοτιμία των τιμών πιστεύοντας δεν μπορεί να μετρήσει την ανταγωνιστικότητα μιας χώρας. Στην θέση της προτείνει μια απόλυτη ισοτιμία κόστους. Ο Brismar στο νου του έχει το κόστος ανά μονάδα συντελεστή, σαν στοιχείο του << ενεργού κόστους >> αναφέρει τους μισθούς, του τόκους, τις προσόδους και τις μεταβολές στην παραγωγικότητα.

Και ο Hansen πρότεινε την χρησιμοποίηση της απόλυτης ισοτιμίας κόστους αλλά με πιο ασαφείς όρους από ότι ο προηγούμενος, χωρίς να απορρίπτει την ισοτιμία των τιμών.

Παρατηρούμε ότι και το σύστημα αυτό ρύθμισης συναλλαγματικών ισοτιμιών βάσει της σχέσης του κόστους παραγωγής έχει μειονεκτήματα, γιατί στηρίζεται σε δείκτες και άρα περιέχει σφάλματα δεικτοποίησης. Αυτό γιατί το κόστος παραγωγής των ομοειδών προϊόντων διαφέρει από χώρα σε χώρα.

β) Βραχυχρόνιες και μακροχρόνιες επιδράσεις στις Ισοτιμίες νομισμάτων

Οι επιδράσεις πάνω στις συναλλαγματικές ισοτιμίες μπορούν να διακριθούν σε βραχυχρόνιες και μεσο-μακροχρόνιες. Οι πρώτες έχουν σχέση με χειρισμούς των τραπεζικών επιτοκίων, την ασκούμενη συναλλαγματική κερδοσκοπία στις διεθνείς χρηματαγορές. Οι δεύτερες έχουν να κάνουν με την ασκούμενη οικονομική πολιτική καθώς και από την εξέλιξη της παραγωγικότητας.

Όπως έχει ήδη επισημανθεί, η θεωρία ισοτιμίας των αγοραστικών δυνάμεων του Cassel αφορούσε μόνο την ισορροπία στις τρέχουσες συναλλαγές κάθε χώρας και όχι στο ισοζύγιο εξωτερικών πληρωμών, δηλαδή δεν έχουμε αναφορά στις διεθνείς κινήσεις κεφαλαίων. Έτσι η ύπαρξη ισοτιμιών ισορροπίας των αγοραστικών δυνάμεων δεν εξασφαλίζουν ισορροπία και στα ισοζύγια πληρωμών των συναλλασσόμενων χωρών, γιατί εκεί η ισοτιμία

ισορροπίας θα πρέπει να ενσωματώνει και τις διαγραφόμενες τάσεις στα αποθεματικά μεγέθη και στην κίνηση των κεφαλαίων.

Μια χώρα μπορεί να παρουσιάζει πλεόνασμα στο εμπορικό της ισοζύγιο ή στο ισοζύγιο τρέχουσων συναλλαγών και έλλειμμα στο ισοζύγιο των πληρωμών της και αντίστροφα. Σε περιόδους μεγάλης εξαγωγής κεφαλαίων για εξόφληση υποχρεώσεων σε συνάλλαγμα είναι συνήθως αναγκαίο οι καθιερωμένες ισοτιμίες να είναι τέτοιες ώστε να βελτιώνουν την ανταγωνιστική θέση της χώρας και να δημιουργούν πλεονάσματα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών.

Η διαφορά που υπάρχει μεταξύ των αγοραστικών δυνάμεων των διαφόρων εθνικών νομισμάτων επηρεάζει σημαντικά τα ισοζύγια τρεχουσών συναλλαγών. Οι ισοτιμίες των νομισμάτων εξαρτάται από μια σειρά από μακροχρόνιους παράγοντες όπως την ασκούμενη πιστωτική, δημοσιονομική πολιτική, η εφαρμοζόμενη εισοδηματική πολιτική, το επίπεδο της τεχνολογίας και της οργάνωσης, το κόστος παραγωγής.

Οι συναλλαγματικές ισοτιμίες που επιλέγονται με σκοπό να εξισορροπήσουν τα ισοζύγια πληρωμών των χωρών που συναλλάσσονται είναι πιθανό να δημιουργούν ελλείμματα ή πλεονάσματα στα ισοζύγια τρεχουσών συναλλαγών, αφού οι ισοτιμίες των νομισμάτων δεν εξασφαλίζουν την ισοτιμία των αγοραστικών τους δυνάμεων.

Καταλήγοντας βλέπουμε ότι βάσει της θεωρίας της ισοτιμίας των αγοραστικών δυνάμεων, η ζήτηση κάθε νομίσματος στη διεθνή αγορά συναλλάγματος εξαρτάται από τις διακυμάνσεις της αγοραστικής του δύναμης. Όταν πραγματοποιείται άνοδος της αγοραστικής δύναμης του νομίσματος αυξάνει την ζήτηση για το νόμισμα αυτό στις διεθνείς αγορές συναλλάγματος με επακόλουθο την πραγματοποίηση πλεονασμάτων στις εξωτερικές συναλλαγές της χώρας αυτής και το αντίστροφο. Βέβαια αυτό δεν είναι ο μοναδικός παράγοντας επηρεασμού της ζήτησης συναλλάγματος, καθώς ρόλο παίζουν και η διεθνή κίνηση κεφαλαίων και οι επενδύσεις και η κερδοσκοπία.

III. ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑ

1. Τι είναι τιμή συναλλάγματος

α) Τιμή συναλλάγματος

Τιμή συναλλάγματος είναι η αριθμητική έκφραση της αξίας του νομίσματος μιας χώρας σε σχέση με το νόμισμα μιας άλλης χώρας.

Ας υποθέσουμε ότι η τιμή του γαλλικού φράγκου είναι 25 και δηλώνει την αξία του γαλλικού φράγκου έναντι της δραχμής στην Ελλάδα. Αντίθετα η τιμή των 100 δρχ. έναντι του γαλλικού φράγκου είναι 4 και δηλώνει την αξία των 100 δρχ. στην Γαλλία.

Οι τιμές συν/τος διατυπώνονται με δύο τρόπους:

α) Άμεσος τρόπος : σύμφωνα με τον οποίο μια καθορισμένη ποσότητα ξένου νομίσματος ισούται με το αντίτιμο του εθνικού νομίσματος.

β) Έμμεσος τρόπος : σύμφωνα με τον οποίο μια καθορισμένη ποσότητα εθνικού νομίσματος ισούται με το αντίτιμο του ξένου νομίσματος.

2. Διεθνείς Αγορές Συναλλάγματος

α) Αγορά Συναλλάγματος

Η αγορά συναλλάγματος είναι ένας από τους βασικότερους παράγοντες επηρεασμού του διεθνούς νομισματικού συστήματος. Αγορά συναλλάγματος είναι κάθε διεθνές οικονομικό κέντρο στο οποίο το νόμισμα μιας χώρας ανταλλάσσεται με το νόμισμα μιας άλλης χώρας.

Η λειτουργία της αγοράς συναλλάγματος βασίζεται στο ότι οι τράπεζες μετατρέπουν το ένα νόμισμα στο άλλο ώστε να μπορούν οι πελάτες να αγοράσουν αγαθά και υπηρεσίες από μια άλλη χώρα ή να μπορούν να πουλήσουν αγαθά και υπηρεσίες σε μια άλλη χώρα.

Η αγορά συναλλάγματος καλύπτει όλο τον κόσμο και η διαπραγμάτευση των τιμών του συναλλάγματος γίνεται όλο το 24ωρο. Τα σπουδαιότερα διεθνή οικονομικά κέντρα όπου γίνεται η διαπραγμάτευση του συναλλάγματος είναι τα εξής: Τόκιο, Λονδίνο, Ζυρίχη, Φρανκφούρτη, Νέα Υόρκη και άλλα.

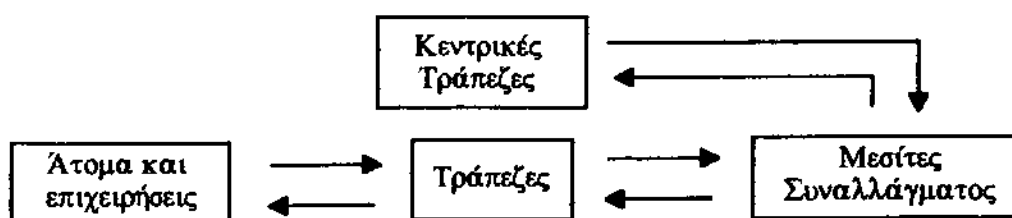
Η αγορά συναλ/τος έχει μεγάλη ρευστότητα νωρίς το απόγευμα ώρα Κεντρικής Ευρώπης όπου οι αγορές συναλλάγματος στην Ευρώπη και στην Αμερική είναι ανοικτές. Αυτή η περίοδος θεωρείται η πιο κατάλληλη για την εκτέλεση μεγάλων εντολών. Αντίθετα στο τέλος της ημέρας στο Λος Άντζελες και στην έναρξη της ημέρας στο Τόκιο οι αγορές συν/τος είναι πολύ ρηχές. Σ' αυτή ακριβώς την περίοδο οι κεντρικές τράπεζες προσπαθούν να μετακινήσουν τις τιμές και να επηρεάσουν την γνώμη των συμμετεχόντων σχετικά με ορισμένα νομίσματα.

β) Ποιοί συμμετέχουν στην Αγορά Συναλλάγματος

Οι βασικότερες κατηγορίες στην αγορά συν/τος είναι οι εξής τέσσερις:
1. Άτομα και επιχειρήσεις 2. Τράπεζες 3. Μεσίτες Συν/τος 4. Κεντρικές Τράπεζες.

Η βασικότερη από τις τέσσερις κατηγορίες είναι οι τράπεζες που είναι και το κλειδί της αγοράς συν/τος. Έτσι με εξαίρεση μερικές πράξεις που οι κεντρικές τράπεζες πραγματοποιούν με του μεσίτες συν/τος όλες οι άλλες γίνονται μέσω των τραπεζών.

Το παρακάτω σχεδιάγραμμα είναι χαρακτηριστικό για το πως λειτουργούν οι τέσσερις αυτές κατηγορίες:

Καθεμιά από τις τέσσερις κατηγορίες έχει τους δικούς της λόγους να συμμετέχει στην αγορά συναλλαγμάτων.

1. Άτομα και επιχειρήσεις

Αυτή η κατηγορία περιλαμβάνει τουρίστες και εργαζόμενους σε ξένες χώρες, οι οποίοι στέλνουν μέρος του εισοδήματός τους στην πατρίδα τους. Επίσης σ' αυτήν την κατηγορία συμπεριλαμβάνονται οι εισαγωγείς και εξαγωγείς, πολυεθνικές επιχειρήσεις, κρατικές υπηρεσίες, επενδυτές και διεθνείς οργανισμοί.

Ο λόγος συμμετοχής των παραπάνω είναι η διευκόλυνση του διεθνούς εμπορίου των επενδύσεων αλλά και η πραγματοποίηση κερδοσκοπικών πράξεων ή η κάλυψη συναλλαγματικού κινδύνου.

Οι κερδοσκοπικές πράξεις δεν έχουν καμιά εμπορευματική ή επενδυτική βάση αλλά πραγματοποιούνται μόνο για το ενδιαφέρον αυτών που ζητούν την αποκόμιση κέρδους από την γενικότερη αλλαγή του επιπέδου των τιμών καθώς και την ταυτόχρονη ύπαρξη διαφορετικών τιμών σε διαφορετικές αγορές.

2. Τράπεζες

Οι τράπεζες είναι ο δεύτερος κρίκος στην αλυσίδα που λέγεται αγορά συν/τος.

Η συμμετοχή τους στην αγορά συναλλάγματος εξασφαλίζει καλύτερες υπηρεσίες στους πελάτες αλλά και διαχείριση όσο το δυνατόν καλύτερα της συναλλαγματικής τους θέσης σε κάθε νόμισμα και τέλος δημιουργία κερδών από τις προηγούμενες δραστηριότητες.

Τα κέρδη τους αυτά προέρχονται από την διαφορά μεταξύ της τιμής πώλησης και της τιμής αγοράς συναλλάγματος. Οι πράξεις των τραπεζών στην

αγορά συναλλάγματος έρχονται συνήθως σε αντίθεση με τις πράξεις των κερδοσκόπων και την εμπορευματική ή επενδυτική βάση.

3. Μεσίτες συναλλάγματος (Brokers)

Οι μεσίτες συναλλάγματος είναι εξειδικευμένος οργανισμός οι οποίοι συνεργάζονται συνήθως με τις τράπεζες λόγω του μικρού τους κεφαλαίου δεν παίζουν πρωταρχικό ρόλο σε μια πράξη συν/τος αλλά ο δικός τους ρόλος είναι να φέρουν σε επαφή αγοραστή και πωλητές συν/τος.

Σαν όφελος έχουν μια προμήθεια από τον αγοραστή και τον πωλητή. Οι μεσίτες γνωρίζουν τους αγοραστής και τους πωλητές από τηλεφωνική επικοινωνία που έχουν συνεχώς μαζί τους και έχοντας γνώση του επιπέδου των τιμών που θέλουν να κάνουν πράξεις οι πελάτες τους παίζουν αποφασιστικό ρόλο στην διαμόρφωση των τιμών του συν/τος.

4. Κεντρικές Τράπεζες

Οι κεντρικές τράπεζες χρησιμοποιούν την αγορά συναλλάγματος για να αποκτήσουν ή να διαθέσουν κάποιο νόμισμα δηλαδή να διαχειρισθούν τα διαθέσιμα της χώρας τους. Επίσης σκοπός τους είναι να επηρεάσουν την τιμή στην οποία το νόμισμά τους διαπραγματεύεται.

Το κίνητρό τους δεν είναι το κέρδος αλλά ο επηρεασμός της τιμής του νομίσματός τους κατά τέτοιο τρόπο ώστε να είναι προς όφελος των κατοίκων της χώρας τους.

Η παρέμβαση αυτή της κεντρικής τράπεζας στην τιμή του τοπικού νομίσματος γίνεται με δύο τρόπους: α) τον άμεσο β) τον έμμεσο και εξαρτάται από την χώρα και από την αγορά συν/τος που υπάρχει στην χώρα.

Στην άμεση παρέμβαση οι κεντρικές τράπεζες αγοράζουν και πωλούν συνάλλαγμα έναντι τοπικού νομίσματος απ' ευθείας στις εμπορικές τράπεζες που λειτουργούν στην χώρα.

Η έμμεση παρέμβαση γίνεται με την μεσολάβηση μιας εμπορικής τράπεζας ή ενός μεσολαβητή για την διοχέτευση της θέλησης της κεντρικής τράπεζας στην αγορά συν/τος τοπικής και μη, μικρή ή μεγάλη.

γ) Λειτουργίες της αγοράς συν/τος

Ο μηχανισμός της αγοράς συν/τος εξυπηρετεί τρεις κύριους σκοπούς

1. Μεταφορά αγοραστικής δύναμης.
2. Παροχή πίστωσης για την πραγματοποίηση διεθνούς εμπορίου.
3. Μείωση συν/κου κινδύνου.

1. Μεταφορά αγοραστικής δύναμης

Η μεταφορά αγοραστικής δύναμης είναι απαραίτητη στο διεθνές εμπόριο όπου τα συναλλασόμενα μέρη κατοικούν σε χώρες με διαφορετικά εθνικά νομίσματα. Μεταφορά αγοραστικής δύναμης είναι η μετατροπή των νομισμάτων των συναλλασομένων μερών στο νόμισμα εκείνο με το οποίο έχει συμφωνηθεί ότι θα γίνει η συναλλαγή. Το μηχανισμό για να γίνουν αυτές οι πράξεις μεταφοράς αγοραστικής δύναμης προμηθεύει η αγορά συν/τος.

2. Παροχή πίστωσης

Επειδή η κίνηση των αγαθών μεταξύ των κρατών καθυστερεί, κάποιο "μέσο" πρέπει να χρηματοδοτήσει το υπό διακίνηση απόθεμα των αγαθών.

Η αγορά συν/τος παρέχει μια τέτοια πηγή πίστωσης με ειδικά μέσα όπως τα γραμμάτια τραπεζικής αποδοχής και η ενέγγεια πίστωση που είναι στην διάθεση των απασχολούμενων ώστε να μπορέσουν να το χρηματοδοτήσουν.

3. Μείωση συναλλαγματικού κινδύνου

Ο συναλλαγματικός κίνδυνος είναι εκείνος που προέρχεται από τις συνεχείς αλλαγές στις τιμές των νομισμάτων και μπορεί να προκαλέσει κέρδος ή ζημιά στα συναλλασσόμενα μέρη.

Στην προκειμένη περίπτωση τα συναλλασσόμενα μέρη προτιμούν να έχουν ένα κανονικό επιχειρηματικό κέρδος παρά να κερδοσκοπούν και να έχουν κέρδος ή ζημιά από την αλλαγή στις τιμές συναλλάγματος.

Η αγορά συν/τος παρέχει ευκαιρίες κάλυψης των κινδύνων αυτών με την μεταφορά του σε τράπεζες ή σ' άλλους οργανισμούς που ασχολούνται επαγγελματικά με την ανάλυση του κινδύνου.

3. Κίνδυνοι Πράξεων Συναλλάγματος για τις τράπεζες

Κάθε πράξη συναλλάγματος την οποία πραγματοποιεί μια τράπεζα περιέχει διάφορους κινδύνους. Για την αποφυγή των κινδύνων αυτών προσπαθεί να λαμβάνει κάποια μέτρα.

Οι κατηγορίες των κινδύνων αυτών είναι βασικά τρεις: α) Οικονομικοί κίνδυνοι β) Πιστωτικοί και γ) Κίνδυνοι για την χώρα.

α) Οικονομικοί Κίνδυνοι

1. Συναλλαγματικός Κίνδυνος

Συναλλαγματικός κίνδυνος είναι αυτός που προέρχεται από τις διακυμάνσεις των τιμών συναλλάγματος. Οι διακυμάνσεις αυτές είναι πολύ ξαφνικές με αποτέλεσμα οι τράπεζες που δημιουργούν "ανοικτές θέσεις" πολλές φορές να βρίσκονται εκτεθειμένες και να κινδυνεύουν με ζημιά από την κίνηση του νομίσματος. Με τον όρο "ανοικτή θέση" εννοούμε ότι έχει αγοράσει αυτό το νόμισμα ποσό πολύ απ' ότι έχει πουλήσει και τότε λέμε για

"θετική θέση" ενώ στην αντίθετη περίπτωση όπου έχει πουλήσει περισσότερο αυτό το νόμισμα από ότο έχει αγοράσει μιλάμε για "αρνητική θέση".

Για την μείωση των κινδύνων αυτών οι τράπεζες θέτουν ορισμένα όρια "ανοικτής θέσης" τόσο κατά την διάρκεια των συναλλαγών όσο και στο τέλος τους για να προστατεύονται όσο είναι δυνατό από τις τυχόν ζημιές που μπορεί να υποστούν.

2. Κίνδυνος διακύμανσης επιτοκίων

Ο κίνδυνος της διακύμανσης του επιτοκίου προέρχεται από τις διαφορετικές λήξεις στις πράξεις συναλλάγματος που υπάρχουν στα βιβλία της τράπεζας.

Για την μείωση του κινδύνου αυτού οι τράπεζες θέτουν και εδώ χρονικά όρια για να καλύψουν τα κενά μεταξύ των διαφορετικών λήξεων. Παρόλα αυτά όμως τα μέτρα είναι αδύνατον μια τράπεζα να καλυφθεί πλήρως από τον κίνδυνο της διακύμανσης των επιτοκίων.

3. Κίνδυνος εξεύρεσης κεφαλαίων

Ο κίνδυνος εξεύρεσης κεφαλαίων για την κάλυψη ορισμένων πράξεων υπάρχει όταν δεν υπάρχουν διαθέσιμα κεφάλαια στην αγορά ή όταν το κόστος που πρέπει να πληρώσει η τράπεζα για να τα βρεί είναι πολύ μεγαλύτερο.

4. Κίνδυνος διαδικασιών

Η εκτέλεση των πράξεων συν/τος ακολουθούνται από ορισμένες διαδικασίες. Οι κίνδυνοι αυτών των διαδικασιών είναι: η παρερμηνεία της συναλλαγής, η παράληψη ή λανθασμένη συμπλήρωση των συμβολαίων μιας πράξης, η λανθασμένη εκτέλεση των εντολών και άλλα.

Η αποφυγή των κινδύνων αυτών είναι πολύ δύσκολη γιατί οι διαδικασίες αυτές βασίζονται πολύ στον ανθρώπινο παράγοντα. Εντούτις τα λάθη αυτά κοστίζουν πολύ σοβαρά στις τράπεζες.

β) Πιστωτικός Κίνδυνος

Σε κάθε πράξη συν/τος τα δύο συμβαλλόμενα μέρη συμφωνούν να παραδώσουν τα συγκεκριμένα νομίσματα που ανταλλάχθηκαν σε μια ορισμένη τιμή και σε ένα ορισμένο χρονικό όριο. Ο πιστωτικός κίνδυνος κάνει την εμφάνισή του όταν κάποιο από τα δύο μέρη δεν είναι συνεπής στις υποχρεώσεις του.

Για τον λόγο αυτό η τράπεζα επιλέγει πολύ προσεκτικά τους πελάτες της και αναλόγως την οικονομική τους κατάσταση καθορίζει όρια μέσα στο οποία μπορεί να κάνει συναλλαγές με κάποιο πελάτη.

γ) Κίνδυνος της χώρας

Μια τράπεζα δεν πραγματοποιεί πράξεις συναλλάγματος μόνο με άλλες τράπεζες ή πελάτες που βρίσκονται στην χώρα στην οποία λειτουργεί αλλά και σε άλλες χώρες.

Επειδή όμως σε κάθε χώρα υπάρχει διαφορετικό συναλλαγματικό καθεστώς αυτό μπορεί να επιφέρει ζημιές στην τράπεζα που διενεργεί τις πράξεις συναλλάγματος στις διαφορετικές αυτές αγορές συναλλάγματος.

Για το λόγο αυτό και εδώ έχουμε καθορισμό ορίων για την κάθε χώρα. Έτσι μόνο και μέχρι τα όρια αυτά οι διαπραγματευτές συν/τος μπορούν να διενεργήσουν πράξεις.

Τέλος τα όρια αυτά κατανέμονται στους πελάτες με τους οποίους συναλλάσσεται η τράπεζα στην χώρα αυτή.

4. Επιχείρηση και Συνάλλαγμα

α) Κίνδυνοι πράξεων σε συνάλλαγμα για τις επιχειρήσεις

Κίνδυνος από την πραγματοποίηση πράξεων συναλλάγματος δεν έχουν μόνο οι τράπεζες αλλά και οι επιχειρήσεις οι οποίες συμμετέχουν με οποιοδήποτε τρόπο στην αγορά συναλλάγματος.

Γενικά οι επιχειρήσεις μπορούμε να πούμε ότι αντιμετωπίζουν τρεις κινδύνους.

1. Κίνδυνος πράξεων συν/τος
2. Λογιστικός κίνδυνος
3. Οικονομικός κίνδυνος

1. Κίνδυνος πράξεων συναλλάγματος

Ο κίνδυνος πράξεων συναλλάγματος αναφέρεται στα κέρδη ή τις ζημιές οι οποίες προκύπτουν από τον διακανονισμό πράξεων των οποίων οι όροι εκφράζονται σε ξένο συνάλλαγμα.

Οι πράξεις αυτές αναφέρονται:

- i) Στην αγορά ή πώληση επί πιστώσει αγαθών και υπηρεσιών σε συνάλλαγμα.
- ii) Στο δανεισμό ή την επένδυση σε συνάλλαγμα.
- iii) και τέλος στην απόκτηση στοιχείων ενεργητικού ή την δημιουργία στοιχείων παθητικού σε συνάλλαγμα.

Το πιο αντιπροσωπευτικό παράδειγμα συναλλαγματικού κινδύνου είναι η ύπαρξη εισπρακτέων και πληρωτέων λογ/σμών σε συνάλλαγμα.

Τέλος ένα άλλο παράδειγμα τέτοιου κινδύνου έχουμε στην περίπτωση του δανεισμού και της επένδυσης σε συνάλλαγμα. Χαρακτηριστικά είναι τα προβλήματα που είχαν δημιουργηθεί για τις ελληνικές ξενοδοχειακές

επιχειρήσεις από τα δάνεια σε συνάλλαγμα που είχαν πάρει πριν από το 1985 και την αδυναμία τους να τα αποπληρώσουν λόγω της υποτίμησης της δραχμής.

2. Λογιστικός κίνδυνος

Λογιστικός είναι ο κίνδυνος ο οποίος ανακύπτει από την ανάγκη να γίνει ενοποιημένη παρουσίαση των λογαριασμών μιας επιχείρησης π.χ. Μητρική εταιρεία και υποκαταστήματα ή θυγατρικές εταιρείες στο εξωτερικό.

Ενεργητικό, παθητικό κέρδη και έξοδα αρχικά υπολογισμένα σε συνάλλαγμα πρέπει να ξανα υπολογισθούν στο τοπικό νόμισμα της μητρικής εταιρείας για να γίνει η ενοποίηση των λογ/σμών στο σύνολό τους.

3. Οικονομικός Κίνδυνος

Ο οικονομικός κίνδυνος αναφέρεται στην πιθανότητα αλλαγής της παρούσας αξίας των αναμενόμενων χρηματικών εισροών ή εκροών μιας επιχείρησης λόγω μιας μη αναμενόμενης μεταβολής των τιμών συναλλάγματος.

Από την επίπτωση της μεταβολής των τιμών συν/τος στον όγκο των πωλήσεων στις τιμές και στο κόστος του προϊόντος εξαρτάται η αλλαγή στην αξία.

Μια αναμενόμενη αλλαγή στις τιμές συν/τος μεν μπορεί να συντελέσει οικονομικό κίνδυνο για την επιχείρηση διότι η επιχείρηση ή οι επενδυτές το έχουν συμπεριλάβει ήδη στα αναμενόμενα αποτελέσματα τα οποία περιμένουν από τις εργασίες της επιχείρησης.

β) Πολιτική μείωσης συναλλαγματικών κινδύνων

Ο κυριότερος κίνδυνος για μια επιχείρηση είναι ο συναλλαγματικός γι' αυτό και κάθε επιχείρηση προσπαθεί να σχεδιάσει την κατάλληλη πολιτική για την μείωση ή την κάλυψη του συν/κου κινδύνου.

Υπάρχουν τέσσερις βασικές πολιτικές μείωσης που είναι οι εξής:

1. Πολιτική αποφυγής κινδύνου

Στην περίπτωση αυτή η παραγωγή της επιχείρησης βασίζεται σε πρώτες ύλες που προέρχονται από την ίδια χώρα και οι πωλήσεις γίνονται μόνο τοπικά. Κάτι τέτοιο όμως είναι πολύ δύσκολο, να πραγματοποιηθεί λόγω της δυσκολίας εξεύρεσης πρώτων υλών από την τοπική αγορά αλλά και λόγω του ανταγωνισμού.

2. Πολιτική αποδοχής του κινδύνου

Στην περίπτωση αυτή η επιχείρηση αποδέχεται τον συναλλαγματικό κίνδυνο λόγω της συμμετοχής στο διεθνές εμπόριο και η προσπάθειά της είναι να βρει τον κατάλληλο τρόπο κάλυψης και προστασίας από τον κίνδυνο με το μικρότερο κόστος.

3. Πολιτική μεταφοράς κινδύνου

Στην περίπτωση αυτή έχουμε την μεταφορά του κινδύνου αυτού σε κάποιο ειδικευμένο οργανισμό για λογαριασμό της επιχείρησης έναντι κάποιας προμήθειας. Η μεταφορά αυτή γίνεται μέσω ενός ασφαλιστικού συμβολαίου.

4. Πολιτική διασποράς κινδύνου

Τέλος στην περίπτωση αυτή έχουμε κατανομή του κινδύνου από τις μεταβολές των τιμών συν/τος με διασπορά σε πολλά ξένα νομίσματα των στοιχείων του ενεργητικού και παθητικού.

IV. ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ

1. Τι είναι Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα

α) E.N.Σ.

Οι ανάγκες που δημιουργήθηκαν στις Αγορές συναλλάγματος ώθησαν 9 χώρες της Ευρώπης στις 13 Μαρτίου 1979 στην δημιουργία του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος. Στην λειτουργία του E.N.Σ. δημιουργήθηκε ένα νέο σύνθετο νόμισμα η Ευρωπαϊκή Νομισματική Μονάδα. Στο σύστημα αυτό τελικά συμμετείχαν 8 από τις 9 χώρες, εκτός από την Μεγάλη Βρετανία.

Οι αποκλίσεις δεν θα πρέπει να ξεφεύγουν από το όριο των 2,25% και 6% για την Ιταλική Λιρέττα. Υπάρχει όμως και το προειδοποιητικό όριο του 1,69% και 4,5% αντίστοιχα, και τα μέτρα που λαμβάνονται είναι παρέμβαση στις αγορές συναλλάγματος, αλλαγή των αμοιβαίων κεντρικών τιμών, αποφάσεις για αλλαγή στην Νομισματική και Οικονομική πολιτική.

Οι Κεντρικές Τράπεζες των χωρών - μελών του E.N.Σ., επειδή δεν μπορούν να διατηρούν μεγάλες ποσότητες στα διαθέσιμά τους από τα νομίσματα των άλλων Κρατών - Μελών για να μπορέσουν να κάνουν τις παρεμβάσεις τους και να υποστηρίξουν τα κοινά νομίσματα, δανείζονται ποσότητες χρήματος από τις άλλες Κεντρικές Τράπεζες, μέσω μηχανισμών που υπαγορεύει το E.N.Σ.

Ο Διακανονισμός, η τήρηση των λογαριασμών των Κεντρικών Τραπεζών καθώς και η εποπτεία του μηχανισμού δανείων, γίνεται από έναν οργανισμό με την ονομασία, Κεφάλαιο Ευρωπαϊκής Νομισματικής Συνεργασίας.

Στο οργανισμό Κ.Ε.Ν.Σ. οι τράπεζες που συμμετέχουν καταθέτουν 20% των διαθέσιμων τους σε δολάρια και χρυσό και αντίστοιχα αποκτούν E.N.M. τις οποίες χρησιμοποιούν για τις παρεμβάσεις τους.

Όπως είδαμε η Ευρωπαϊκή Νομισματική Μονάδα παίζει ένα σημαντικό ρόλο στην λειτουργία του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος, αφού χρησιμοποιείται για τον υπολογισμό των Κεντρικών Ισοτιμιών, αλλά και σαν μέσο πληρωμής και παροχής πίστωσης μεταξύ των Κεντρικών Τραπεζών.

Τι είναι όμως Ευρωπαϊκή Νομισματική Μονάδα; Είναι ένα σύνθετο νόμισμα και συνίσταται στο άθροισμα των ποσών, με τα οποία συμμετέχει το κάθε ένα από τα νομίσματα που την αποτελούν. Η σύνθεση της Ε.Ν.Μ. με βάση την τελευταία αναθεώρησή της στις 15.9.89, την αρχική της της 1.1.79 καθώς και τη σύνθεσή της της 15.9.84 φαίνονται στον Πίνακα 1.

Οι ποσότητες του κάθε νομίσματος, το οποίο συμμετέχει στη σύνθεση της Ε.Ν.Μ. υπολογίστηκαν με βάση τη συμμετοχή κάθε χώρας στο Ακαθάριστο, Εγχώριο Προϊόν, της Κοινότητας, καθώς και βάσει του μεριδίου της χώρας στο ενδοκοινοτικό εμπόριο.

Αναθεώρηση της σύνθεσης της Ε.Ν.Μ. μπορεί να γίνει κάθε 5 χρόνια ή όταν συμμετέχει στη σύνθεση ένα καινούριο νόμισμα. Το Σεπτέμβριο του 1989 έγινε η τελευταία αναθεώρηση της σύνθεσης της Ε.Ν.Μ. στην οποία συμπεριλήφθηκε η Πεσέτα Ισπανίας και το Εσκούδο Πορτογαλίας.

Εκτός από την ποσοτική συμμετοχή κάθε νομίσματος υπάρχει και η ποσοστιαία, η οποία μεταβάλλεται κάθε μέρα και εξαρτάται από τις διακυμάνσεις των νομισμάτων στις αγορές συναλλάγματος.

Τέλος η τιμή συναλλάγματος της Ε.Ν.Μ. βρίσκεται εάν πολλαπλασιάσουμε την ποσότητα συμμετοχής κάθε νομίσματος επί την τρέχουσα τιμή συναλλάγματος των νομισμάτων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

ΣΥΝΘΕΣΗ ΤΗΣ Ε. Ν. Μ.

	1 - 7 - 1979	15 - 9 - 1984	15 - 9 - 1989
Γερμανικό Μάρκο	0,828	0,719	0,6242
Λίρα Αγγλίας	0,0885	0,0878	0,8784
Γαλλικό Φράγκο	1,15	1,31	1,332
Ιταλική Λιρέττα	109	140	151,8
Ολλανδικό Φιορίνι	0,286	0,286	0,2198
Βελγικό Φράγκο	3,66	3,71	3,301
Φράγκο Λουξεμβούργου	0,14	0,14	0,130
Κορώνα Δανίας	0,217	0,215	0,1976
Λίρα Ιρλανδίας	0,00759	0,00871	0,00855
Ελληνική Δραχμή	-	1,15	1,440
Πεσέτα Ισπανίας	-	-	6,885
Εσκούδος Πορτογαλίας	-	-	1,393

2. Η ανταγωνιστικότητα και το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα

α) Ε.Ν.Σ. και η Ελληνική οικονομία

Η δημιουργία του Ευρωπαϊκού νομισματικού συστήματος πέρα από τον σκοπό του, που είναι να συγκλίνουν τα νομίσματα όλων των χωρών σταδιακά έχει και σαν ευρύτερο στόχο την Οικονομία και ειδικότερα να επηρεάσει την ανταγωνιστικότητα των χωρών που συμμετέχουν στο σύστημα αυτό. Είναι γνωστό ότι η ανταγωνιστικότητα των Ευρωπαϊκών προϊόντων υστερούν έναντι των Αμερικανικών και των Ιαπωνικών. Με την δημιουργία του συστήματος αυτού και με την κοινή πολιτική που προβλέπεται σκοπός είναι να ξεπεραστεί το εμπόδιο αυτό. Ειδικότερα για να επιτευχθεί αυτή η ανταγωνιστικότητα θα πρέπει: *α)* Να χρηματοδοτηθούν μέσα από τα προγράμματα Π.χ. Πακέτο Ντελόρ, οι μικρότερες χώρες, ώστε να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις ανάπτυξης αυτής της δραστηριότητας που θα επιτρέψει στις μικρότερες και πιο ασθενέστερες οικονομικά χώρες να γίνουν ισχυρές. *β)* Να καθιερωθεί βαθμιαία το ενιαίο νόμισμα που θα αντιπροσωπεύει όλες τις χώρες και θα κάνει πιο ενιαία και δυναμική την εμφάνιση της Ευρώπης στην παγκόσμια αγορά. *γ)* Να εφαρμοστεί ενιαία πολιτική στο οικονομικό τομέα μεταξύ των χωρών χωρίς όμως να παραβλέπονται οι ιδιαιτερότητες της οικονομίας κάθε χώρας. Καταλήγοντας βλέπουμε ότι η ανταγωνιστικότητα των Ελληνικών προϊόντων μπαίνει σε ένα πλαίσιο ευρύτερης οικονομικής ανάπτυξης και δεν αποτελεί έναν Ελληνικό αλλά ευρύτερα ένα ευρωπαϊκό στόχο. Η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των Ελληνικών προϊόντων κάνει ταυτόχρονα και πιο εύκολο το όραμα της Ευρωπαϊκής σύγκλισης και δυναμικής παρουσίας της Ευρωπαϊκής οικονομίας στην παγκόσμια αγορά, που μέρος της θα αποτελεί και η Ελλάδα. Παρακάτω γίνεται μια παράθεση των πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων που κάθε φορά παρουσιάζονται όταν κάτι νέο δημιουργείται.

3. Κριτική για το Ε.Ν.Σ.

α) Πλεονεκτήματα

Οποσδήποτε το Ε.Ν.Σ. παρουσιάζει μια σειρά από πλεονεκτήματα. Έτσι στην περίπτωση της κρίσης στο σύστημα, και όταν πλέον φαίνεται καθαρά ότι κάποιο νόμισμα δεν μπορεί να κρατήσει την κεντρική του ισοτιμία, τότε κατόπιν συμφωνίας με τα άλλα κράτη - μέλη μπορεί να αλλάξει την ισοτιμία του.

Το σύστημα αυτό δίνει σε ορισμένες περιπτώσεις και μια ευρύτητα απόκλισης σε χώρες με ιδιαίτερες οικονομικές δυσκολίες π.χ. Ιταλία Λιρέττα ($\pm 6\%$). Με την σύνδεση της Λιρέττας είχαν εκφραστεί φόβοι λόγω του ότι το κράτος της Ιταλίας είχε διπλάσιο πληθωρισμό από την κοινότητα.

Η υιοθέτηση του κατωφλιού απόκλισης, που παίζει το ρόλο του συναγεμού, επιτρέπει την επαναφορά σε ισορροπία πριν είναι πολύ αργά.

β) Μειονεκτήματα

Το σοβαρότερο, κατά την γνώμη μας πρόβλημα είναι οι σχέσεις των νομισμάτων του Ε.Ν.Σ. με το δολλάριο. Το φαινόμενο αυτό εξηγείται ως εξής π.χ. οι τιμές του Δολλαρίου πέφτει στις αγορές συναλλάγματος, όμως με διαφορετική αναλογία για κάθε ευρωπαϊκό νόμισμα. Αν π.χ. οι κερδοσκόποι προτιμούν να αγοράσουν μάρκα (πολύ σύνηθες) η Γερμανία για να εμποδίσει την άνοδο του μάρκου επεμβαίνει στην αγορά συναλλάγματος αγοράζοντας δολλάρια και πουλώντας μάρκα. Αυτό όμως δεν μπορεί να συνεχιστεί για πολύ λόγω των πληθωριστικών πιέσεων που δημιουργούνται. Όμως στην περίπτωση ανόδου του μάρκου λόγω των πιέσεων που δημιουργούνται θα πρέπει να ανέβουν και τα άλλα Ευρωπαϊκά νομίσματα έναντι του δολλαρίου, ώστε η σχέση τους με το μάρκο να μείνει το ίδιο. Θα πρέπει λοιπόν οι κεντρικές τράπεζες με το ασθενές νόμισμα να επεμβαίνουν πουλώντας δολλάρια ή η Κεντρική Τράπεζα της Δ. Γερμανίας να αγοράζει ευρωπαϊκά νομίσματα πουλώντας μάρκα.

Ένα άλλο πρόβλημα είναι εκείνο του δολλαρίου σαν νομίσματος επέμβασης. Ακόμα και σήμερα στο Ε.Ν.Σ. τα 3/4 των επεμβάσεων πραγματοποιούνται σε δολλάρια. Έτσι οι συναλλαγές μεταξύ Φράγκου και Μάρκου έχουν σαν ενδιάμεσο στάδιο το δολλάριο. Αν πρέπει να υποστηριχτεί η τιμή του Φράγκου έναντι του Μάρκου, η τράπεζα της Γαλλίας θα πουλάει δολλάρια και η κεντρική τράπεζα της Γερμανίας θα τα αγοράζει και η τιμή του μάρκου σε φράγκα θα μετριέται με βάση την τιμή δολλαρίου στο Παρίσι και τη Φραγκφούρτη. Το δολλάριο εξακολουθεί να παραμένει η κύρια πηγή των χρεωστικών αναγκών των ευρωπαϊκών κρατών των επιχειρήσεων. Αυτό θα σταματήσει να υφίσταται όταν η Ευρώπη γίνει ανεξάρτητη οικονομική και νομισματική οντότητα.

Αλλά πρόβλημα είναι ότι εφ' όσον τα κράτη - μέλη μπορούν να αλλάζουν την ισοτιμία - στήριγμα, αν γίνεται κατάχρηση αυτού του δικαιώματος αμφισβητείται ο ίδιος ο θεσμός του Ε.Ν.Σ. σαν σύστημα σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών.

V. ΥΠΟΤΙΜΗΣΗ - ΔΙΟΛΙΣΘΙΣΗ ΤΟΥ ΝΟΜΙΣΜΑΤΟΣ

1. Η υποτίμηση του νομίσματος

α) Η μορφή της υποτίμησης

Η μορφή της υποτιμήσεως του νομίσματος μπορεί να είναι επίσημη ή ανεπίσημη, οπότε η διαμόρφωση της εξωτερικής αξίας του νομίσματος έχει σχέση με την προσφορά και την ζήτηση στην αγορά του εξωτερικού συναλλάγματος, χωρίς όμως να μην αποκλείεται και παρέμβαση ανάλογα με τις ανάγκες και τις επιδιώξεις της υποτίμησης, από την εκδοτική τράπεζα ή από το ταμείο ισοσκελίσεως των τιμών του εξωτερικού συναλλάγματος. Αν αντίθετα ισχύει υποχρεωτική κυκλοφορία πρέπει να την διακρίνουμε ανάλογα με το αν υπάρχει ή δεν υπάρχει κάποια σταθερή σχέση με ορισμένο ξένο νόμισμα. Στην πρώτη περίπτωση η διατήρηση της ισοτιμίας μετά την υποτίμηση σε χαμηλότερο επίπεδο, προϋποθέτει την ύπαρξη μερικών όρων όπως : εμπιστοσύνη προς το νόμισμα, ισοσκελισμένο ισοζύγιο πληρωμών και επαρκή διαθέσιμα της εκδοτικής τράπεζας στο εξωτερικό. Όταν έχουμε σταθερή σχέση του νομίσματος με ορισμένο ξένο νόμισμα αυτή μεταβάλλεται είτε αυτομάτως, είτε βαθμιαίως. Αν δεν υπάρχει σταθερή σχέση, τότε η υποτίμηση επιδιώκεται με την ανατροπή του στην αγορά του εξωτερικού συναλλάγματος ισοζυγίου προσφοράς και ζήτησης. Έτσι καταλήγουμε στο γεγονός η εκδοτική τράπεζα ή το ταμείο ισοσκελίσεως των τιμών εξωτερικού συναλλάγματος του κράτους, όπου πραγματοποιείται η συγκεκριμένη υποτίμηση του νομίσματος να προβαίνει σε αγορά εξωτερικού συναλλάγματος και χρυσού.

Η υποτίμηση είναι ανεπίσημη, όταν επιβάλλονται συναλλαγματικοί περιορισμοί χωρίς να μεταβληθεί η ισοτιμία έναντι του χρυσού ή η σταθερή σχέση με το ορισμένο ξένο νόμισμα.

β) Η πρωτοβουλία της υποτίμησης

Η πρωτοβουλία προς την διενέργεια της υποτίμησης εξαρτάται από την θέληση των αρμόδιων οικονομικών παραγόντων, αλλά πολλές φορές είναι μια αναγκαία απόφαση αυτών γιατί δεν μπορούν να την αποφύγουν. Η δυνατότητα αποφυγής εξαρτάται: πρώτον από την διαμόρφωση του ισοζυγίου πληρωμών, δεύτερον από τα διαθέσιμα αποθέματα μέσω πληρωμής στο εξωτερικό, τρίτον από την απροθυμία εμπρόθεσμου εξοφλήσεως όλων των ανειλημμένων υποχρεώσεων ή τουλάχιστον μερικών από αυτών. Πραγματικά εάν τα μέσα πληρωμής για την αντιμετώπιση αυτής της κατάστασης εξαντληθούν, ή έχουν ήδη εξαντληθεί τότε η υποτίμηση του νομίσματος είναι η μοναδική λύση.

γ) Ο σκοπός της υποτίμησης

Με την υποτίμηση του νομίσματος επιδιώκουμε μια σειρά από σκοπούς που παραθέτουμε παρακάτω: Πρώτον η αποφυγή εξαντλήσεως των διαθεσίμων μέσω πληρωμής στο εξωτερικό. Δεύτερον η εξαφάνιση ή τουλάχιστον, που είναι το πιθανότερο, η μείωση του ελλείμματος του ισοζυγίου των πληρωμών. Τρίτον να επιτύχουμε σε όσο βαθμό είναι δυνατό την μείωση του όγκου των εισαγωγών από το εξωτερικό. Τέταρτον η προσπάθεια εκμετάλλευσης από την χώρα της αύξησης του όγκου των εξαγωγών της. Πέμπτον την αποφυγή μεταδόσεως της υφέσεως του εξωτερικού στην εγχώρια οικονομία. Έκτον, να αποφύγουμε την επιβολή συναλλαγματικών περιορισμών.

Βλέπουμε λοιπόν ότι η υποτίμηση του νομίσματος εξαρτάται από το ισοζύγιο πληρωμών, το εμπορικό ισοζύγιο, την ένταση της οικονομικής δραστηριότητας, και τα συγκεκριμένα μέτρα οικονομικής πολιτικής που κάθε φορά λαμβάνονται.

Η πραγματοποίηση όλων αυτών των επιδιώξεων προϋποθέτει την εξαφάνιση της υποροχής της εξωτερικής αξίας του νομίσματος έναντι της εσωτερικής και την πρόβλεψη ότι το φαινόμενο αυτό δεν θα εμφανισθεί στο μέλλον.

δ) Η προϋποθέσεις πραγματοποίησης της υποτίμησης

Από τι όμως εξαρτάται η πραγματοποίηση των παραπάνω επιδιώξεων. Πρώτον από την αποφυγή της εξαντλήσεως των διαθεσίμων μέσων πληρωμής στο εξωτερικό με την υποτίμηση του νομίσματος προϋποθέτει, ότι αυτή θα είναι τέτοιας έκτασης, ώστε να μειωθεί ουσιαστικά γι' αυτά η ζήτηση, ενώ θα αυξηθεί η προσφορά αυτών. Η μείωση της ζήτησης των διαθεσίμων μπορεί να αποδοθεί, είτε στην αδυναμία εξεύρεσης διαθεσίμων μέσων πληρωμής, είτε στην ελαστικότητα της ζήτησης των αγαθών και των υπηρεσιών αλλοδαπής προελεύσεως, τα οποία λόγω της νομισματικής υποτίμησης θα γίνουν ακριβότερα. Η αύξηση της προσφοράς μέσων πληρωμής στο εξωτερικό θα ωφείλεται στην αύξηση της ζήτησης από μέρους των χωρών του εξωτερικού εκείνων των αγαθών ή υπηρεσιών, τα οποία έγιναν φθηνότερα λόγω της υποτίμησης του εγχωρίου νομίσματος, αρκεί να μην υπάρχει κορεσμός, να είναι δυνατή η αύξηση της προσφοράς από μέρους της χώρας που πραγματοποιεί την υποτίμηση, να είναι ελαστική η ζήτηση των χωρών του εξωτερικού και να επιτρέπεται η εισαγωγή των προϊόντων.

Με την υποτίμηση και με την προϋπόθεση ότι δεν προβλέπεται άλλη υποτίμηση, οι εισαγωγείς και γενικός οι οφειλέτες δεν θα έχουν πλέον τον λόγο να πληρώσουν ταχύτερα από ότι είναι απαραίτητο το αντίτιμο των εισαγωγών, μήπως αργότερα χρειασθεί να καταβάλλουν μεγαλύτερο αντίτιμο σε τοπικό νόμισμα. Όσο αναφορά τους εξαγωγείς και γενικά τους πιστωτές του εξωτερικού δεν θα έχουν πλέον λόγο να αναβάλλουν την είσπραξη των απαιτήσεών τους από την χώρα με την ελπίδα ότι μελλοντικά θα εξασφαλίσουν μεγαλύτερο αντίτιμο σε τοπικό νόμισμα. Τέλος όσοι έχουν δημιουργήσει διαθέσιμα στο εξωτερικό δεν θα έχουν πλέον λόγο να μην μετατρέψουν σε εγχώριο νόμισμα. Έτσι εξηγείται η βελτίωση της σχέσης προσφοράς και ζήτησης ξένου συναλλάγματος αμέσως μετά την υποτίμηση.

Δεύτερον η εξαφάνιση ή τουλάχιστον η μείωση του ελλείμματος του ισοζυγίου πληρωμών επιτυγχάνεται με την υποτίμηση του νομίσματος εκτός εάν η ελαστικότητα της ζήτησης των εγχωρίων αγαθών και υπηρεσιών εκ μέρους

του εξωτερικού είναι μεγάλη, χωρίς να εμποδίζεται η αύξηση της ζήτησης του εξωτερικού από τυχόν αύξηση εκεί των δασμών ή από συναλλαγματικούς περιορισμούς. Επίσης επιτυγχάνεται, αν η ελαστικότητα της ζήτησης αλλοδαπών αγαθών και υπηρεσιών εκ μέρους της χώρας με το φαινόμενο της υποτίμησης είναι μεγάλη. Πρέπει να σημειωθεί ότι η υποτίμηση του νομίσματος συνεπάγεται αύξηση της αγοραστικής δύναμης των εξαγωγένων και γενικός όσων λαμβάνουν εισοδήματα από το εξωτερικό, εκτός αν ο αντίκτυπος αυτός εξουδετερωθεί με μέτρα αντιπληθωριστικής πολιτικής. Επίσης δεν πρέπει να υπάρχουν πολλές πάγιες υποχρεώσεις έναντι του εξωτερικού, εκτός αν εξαιτίας της νομισματικής υποτίμησης πολλοί αναγκασθούν να πτωχεύσουν ή τουλάχιστον να αναστείλλουν την συμβατική εξυπηρέτηση των χρεών τους. Σημασία έχει και η κίνηση των κεφαλαίων η οποία προκαλείται και αυτή από την νομισματική υποτίμηση. Συνήθως παρατηρούνται, αλλά όχι πάντα, τάσεις μεταφοράς κεφαλαίων στην χώρα με το υποτιμημένο νόμισμα. Φυσικά σε αυτή την περίπτωση δεν θα πρέπει να αναμένεται άλλη υποτίμηση μεταγενέστερα του συγκεκριμένου νομίσματος.

Τρίτον η μείωση των εισαγωγών από το εξωτερικό επιτυγχάνεται με την υποτίμηση του νομίσματος, αν η ελαστικότητα της ζήτησης των ξένων αγαθών και υπηρεσιών από μέρους της χώρας που πραγματοποιεί την υποτίμηση είναι μεγάλη, αν όλες οι αντίστοιχες ανάγκες ικανοποιούνται προηγουμένως αν δηλαδή δεν συνέβαινε πριν την υποτίμηση ορισμένα πρόσωπα να μην μπορούν να αγοράσουν ξένα αγαθά, όχι γιατί δεν είχαν επαρκή αγοραστική δύναμη, αλλά γιατί απαγορεύεται η επαρκής εισαγωγή προς αποφυγή διαθέσεως εξωτερικού συναλλάγματος, αν υπάρχουν δυνατότητες υποκαταστάσεως στο εσωτερικό, τέλος αν δεν αυξάνουν τα εισοδήματα σε νομισματικές μονάδες και οι τιμές στο εσωτερικό.

Τέταρτον η αύξηση του όγκου των εξαγωγών στο εξωτερικό επιτυγχάνεται με την υποτίμηση του νομίσματος, αν η ελαστικότητα της ζήτησης των εγχωρίων αγαθών και υπηρεσιών από μέρους του εξωτερικού είναι μεγάλη και εάν δεν έχει κορεσθεί πλέον η ζήτησή τους. Επίσης

απαραίτητο είναι να μην υποτιμηθούν τα νομίσματα των ανταγωνιστών της χώρας που έχει πραγματοποιήσει την υποτίμηση, να μην επιβληθούν από μέρους των χωρών του εξωτερικού συναλλαγματικοί περιορισμοί, να μην αυξηθούν εκεί οι δασμοί και να μη προσαρμοσθεί σε μεγάλη κλίμακα η εσωτερική αξία του νομίσματος προς την νέα του εξωτερική αξία.

Πέμπτον η αύξηση όχι μόνο του όγκου αλλά και του προϊόντος των εξαγωγών στο εξωτερικό προϋποθέτει τα όσα αναφέρθηκαν στη προηγούμενη παράγραφο. Επιπλέον προϋποθέτει τέτοια σχέση μεταξύ της αύξησης του όγκου των εξαγωγών και της τιμής, ώστε να εξουδετωρωθούν πλήρως οι συνέπειες της υποτίμησης του νομίσματος και να μείνει πλεόνασμα. Αν η υποτίμηση του νομίσματος είναι 20%, και η αύξηση του όγκου των εξαγωγών μικρότερη των 20% θα έχει ως αποτέλεσμα την μείωση του προϊόντος των εξαγωγών, εφόσον φυσικά οι τιμές τους σε εγχώριο νόμισμα παραμένουν αμετάβλητα. Μόνο αν αυξηθεί ο όγκος των εξαγωγών περισσότερο από 20%, θα σημειωθεί αύξηση του προϊόντος τους.

Έκτον η αποφυγή της επιβολής συναλλαγματικών περιορισμών ή η άρση αυτών με την μέθοδο της νομισματικής υποτιμήσεως προϋποθέτει να γίνει αυτή σε τέτοια έκταση, ώστε να εκλείψουν οι περιπτώσεις, όπου θα είναι συμφέρουσα η πραγματοποίηση ενεργειών τέτοιων οι οποίες απαγορεύονται από τους συναλλαγματικούς περιορισμούς. Βέβαια σε μια τέτοια περίπτωση απαιτείται επιπλέον εμπιστοσύνη στο νόμισμα και ισοσκελισμένο ισοζύγιο πληρωμών.

2. Η διολίσθηση του νομίσματος

α) Η διολίσθηση της δραχμής

Η διολίσθηση είναι ένα οικονομικό φαινόμενο που έχει άμεση σχέση με το φαινόμενο της υποτίμησης που αναφέρθηκε και αναπτύχθηκε παραπάνω. Η διαφορά είναι ότι με την διολίσθηση η πτώση της αξίας του νομίσματος γίνεται σταδιακά έτσι ώστε το νόμισμα να κρατά όσο το δυνατόν μεγαλύτερο χρονικό

διάστημα την αξία του σε υψηλότερα επίπεδα. Κάθε ενέργεια όμως έχει τις επιπτώσεις της θετικές και αρνητικές σε συγκεκριμένα μεγέθη της οικονομίας. Η διολίσθηση σαν μέσο άσκησης νομισματικής πολιτικής ασκείται τα τελευταία χρόνια από την οικονομική ηγεσία της χώρας και εντάσσεται στο πλαίσιο της πολιτικής που ονομάζεται "πολιτική της σκληρής δραχμής". Είναι βέβαια σημαντικό να παρατηρηθεί ότι από το 1973 και μετά αφότου η δραχμή αποδεσμεύθηκε από το δολλάριο η δραχμή διαρκώς διολισθαίνει. Απλώς την τελευταία 4ετία επιλέχθηκε να μην υποτιμηθεί το νόμισμα της χώρας όπως έγινε το 1983 και 1985 αφού η φιλοσοφία της οικονομικής πολιτικής έχει αλλάξει.

β) Η διολίσθηση ως μέσο οικονομικής πολιτικής 1992-1993

Είναι γνωστό σε όλους ότι η δραχμή τις ημέρες της μεγάλης αναταραχής δεν δέχτηκε σοβαρές πιέσεις. Αυτό οφείλεται, κατά την άποψη του κυρίου Μαρίνου Γιαννόπουλου διευθυντή της Ιονικής Τράπεζας, στην εισροή 1 δισεκατομμυρίων δολλαρίων και την νέα έκδοση ομολογιακού δανείου σε δολλάρια, που έδωσε μεγάλη ανάσα, ιδιαίτερα στα συναλλαγματικά διαθέσιμα της χώρας.

Συνεχίζοντας ο ίδιος τις προβλέψεις του για το μέλλον της ελληνικής οικονομίας, πιστεύει ότι η αναταραχή στο Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα δεν πρόκειται να φέρει καμιά ουσιαστική αλλαγή στην πορεία της δραχμής. Για ένα διάστημα 4-5 μηνών ακόμα η δραχμή θα συνεχίσει να διολισθαίνει αργά έναντι του E.C.U. Αν το E.C.U. εξασθενήσει έναντι του μάρκου τότε μπορεί να δούμε μια παρωδική ενδυνάμωση της δραχμής έναντι του E.C.U., που όμως μετά από λίγο χρόνο θα αναστραφεί και η δραχμή θα ακολουθήσει πάλι το δρόμο της βραδείας διολίσθησης.

Σίγουρα όμως είναι ότι η αξιοπιστία της Ελληνικής δραχμής πληρώνεται με υψηλό τίμημα. Στην πρώτη νομισματική κρίση του 1992

πληρώθηκε το γνωστό 50αρικο στην βενζίνη. Αλλά δεν είναι μόνο αυτό είναι και τα υψηλά επιτόκια που διατηρούν σε υψηλό κόστος το χρήμα.

Καταλήγοντας θα πρέπει να αναφέρουμε ότι για τους Ευρωπαίους η σταθερότητα είναι αποτέλεσμα της ικανότητας των κυβερνήσεων να ωθήσουν την ανάκαμψη κρατώντας την αξιοπιστία του νομίσματός τους, για την Ελλάδα τα πράγματα είναι διαφορετικά. Ήδη η αξιοπιστία της δραχμής είναι ακριβοπληρωμένη, τα επιτόκια της δραχμής είναι από τα καλύτερα της Ευρώπης με ένα σεβαστό <<Καπέλο>> γύρω στο 2%.

Το καπέλο και η αξιοπιστία της δραχμής θα τεθούν υπο αμφισβήτηση στις αρχές του νέου έτους.

Τότε είναι που θα φανεί το πραγματικό μέγεθος των κρατικών ελλειμμάτων και θα διαπιστωθεί ότι οι υπερβάσεις έναντι των φιλόδοξων στόχων του προϋπολογισμού είναι μεγάλες. Άρα θα παρθεί νέα σειρά από μέτρα για να αποφευχθούν άσχημες επιπτώσεις στο νόμισμα και στην Ελληνική Οικονομία. Θα πρέπει να σημειώσουμε ότι από την 1/1/1994 έχουμε νομοθετική απελευθέρωση των κεφαλαίων.

Κλειδί λοιπόν για την σταθερότητα της δραχμής και της Ελληνικής οικονομίας είναι η μείωση των δημοσίων ελλειμμάτων, αυτό εάν συνδυαστεί με μια συμπίεση της ανόδου των τιμών των εμπορευμάτων και των υπηρεσιών, αφού έχει μειωθεί η αγοραστική δύναμη, θα έχει σαν αποτέλεσμα την σταθεροποίηση της εξωτερικής αξίας της δραχμής.

ΜΕΡΟΣ 2°

I. ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ

1. Τι είναι ανταγωνιστικότητα

α) Ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων - ορισμός - σημασία

Στα προηγούμενα κεφάλαια έγινε μια αναφορά στο νόμισμα και τις γενικότερες επιδράσεις που έχει αυτό στο χώρο της οικονομίας. Ξεκινώντας από την ιστορική εξέλιξη του νομίσματος και φτάνοντας μέχρι σήμερα σε πολύ ειδικά φαινόμενα που παρουσιάζει (Υποτίμηση - Διολίσθηση). Παρακάτω θα γίνει μια ανάλυση του φαινομένου της ανταγωνιστικότητας που αναμφίβολα είναι συνδεδεμένο με την πορεία του νομίσματος αλλά και γενικότερα της οικονομίας. Η ανάλυσή μας θα γίνει όσο το δυνατόν πιο ειδική για τον κάθε τομέα ώστε να φανούν οι ιδιαίτερες επιδράσεις που έχει το φαινόμενο της ανταγωνιστικότητας σε όλο το φάσμα της οικονομίας.

Με τον όρο ανταγωνιστικότητα εννούμε τον βαθμό στον οποίο μια επιχείρηση ή οικονομία, κάτω από συνθήκες μιας ελεύθερης αγοράς, μπορεί να παράγει προϊόντα ή υπηρεσίες που ικανοποιούν τα κριτήρια αποδοχής της διεθνούς αγοράς και αυξάνουν το πραγματικό εισόδημα των εργαζομένων.

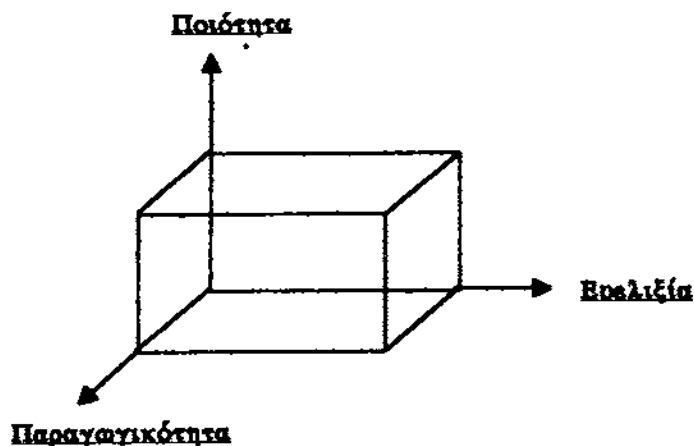
Τα κριτήρια αγοράς που εξασφαλίζουν την αποδοχή ενός προϊόντος είναι: η ποιότητα των προϊόντων και υπηρεσιών, η παραγωγικότητα, η ευελιξία, η ταχύτητα ικανοποίησης παραγγελιών κ.α. Ενώ μια επιχείρηση δεν θεωρείται ανταγωνιστική όταν τα κέρδη που πραγματοποιεί και οι αυξήσεις που επιτυγχάνει στις αποδοχές των εργαζομένων ή στα μερίδια των μετοχών οφείλονται σε ειδικές φορολογικές ρυθμίσεις, ή σε επιχορηγήσεις. Τέλος είναι προφανές ότι μιά επιχείρηση και βέβαια γενικότερα η ελληνική οικονομία δεν

θεωρείται ανταγωνιστική όταν το μερίδιο αγοράς που εξασφαλίζει οφείλεται σε χαμηλές τιμές για τα προϊόντα της, όταν στα ξένα έχουν επιβληθεί δασμοί.

β) Κρίσιμοι παράγοντες επιτυχίας

Σε μια έντονα ανταγωνιστική αγορά η αξιοποίηση νέων εν καιριών και η ταυτόχρονη προστασία από νέες απειλές εξαρτάται από ορισμένους παράγοντες στρατηγικής σημασίας, που ονομάζονται κρίσιμοι παράγοντες επιτυχίας και είναι:

- Η ικανότητα παραγωγής προϊόντων και υπηρεσιών υψηλής ποιότητας.
- Το ανταγωνιστικό κόστος παραγωγής και διανομής.
- Η επιχειρηματική ευελιξία.

Διαστάσεις της ανταγωνιστικότητας και αποτελεσματικότητας των επιχειρήσεων.

1. Ικανότητα παραγωγής προϊόντων και υπηρεσιών υψηλής ποιότητας

Το πόσο αποτελεσματική είναι η στρατηγική αυτή έχουν αποδείξει τα τελευταία χρόνια η Ιαπωνία, η Δ. Γερμανία που από το 1970 έχουν μπει με ευκολία στην διεθνή αγορά, ακόμα και στην πλέον απαιτητική αγορά των

Η.Π.Α. με επιτυχία. Πιο πρόσφατα παραδείγματα της αποτελεσματικότητας της στρατηγικής αυτής είναι η Ν. Κορέα, η Ταϊβάν και Σιγκαπούρη. Επικρατούσε βέβαια μέχρι πρόσφατα η αντίληψη ότι η υψηλή ποιότητα στοιχίζει ακριβά, οι παραπάνω χώρες όμως απέδειξαν ότι τα είδη και προϊόντα με καλή ποιότητα κερδίζουν μεγάλο μέρος της διεθνούς αγοράς με ευκολία. Η έννοια όμως της ποιότητας έχει μεγάλη διάσταση και δεν καλύπτει μόνο τα λειτουργικά χαρακτηριστικά κάποιου προϊόντος αλλά και τα χαρακτηριστικά που κάνουν ένα προϊόν, αγαθό, πιο εύχρηστο, τα αισθητικά χαρακτηριστικά που το κάνουν ελκυστικό, ή ευκολία συντήρησης και η αποκατάσταση βλαβών του και ακόμα ποιότητα εξυπηρέτησης πελατών μετά από την πώληση του προϊόντος. Καταλήγουμε λοιπόν ότι όσο μια χώρα είναι σε απόσταση από τις αγορές και ενδιαφέρεται να αποκτήσει μερίδιο είναι σημαντική η στρατηγική της σημασίας της ποιότητας.

2. Το κόστος παραγωγής και διανομής

Ο δεύτερος κρίσιμος παράγοντας επιτυχίας της επιχείρησης είναι το κόστος παραγωγής και διανομής ενός προϊόντος. Με μεγαλύτερο αριθμό ανταγωνιστών που προσφέρουν είδη συγκρίσιμης ποιότητας, η δυνατότητα παραγωγής και διανομής σε χαμηλό κόστος διαμορφώνει ένα ισχυρό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Τούτο κατά κανόνα απαιτεί καλές επιδόσεις στην απασχόληση των μέσων παραγωγής και πάνω από όλα τον περιορισμό της κάθε μορφής σπατάλης. Όμως και η νομισματική πολιτική της χώρας παίζει ρόλο ώστε να υπάρξει ανταγωνιστικότητα στο κόστος παραγωγής και διανομής. Υποτιμήσεις και πληθωρισμός τροφοδοτούν αρνητικά το κόστος παραγωγής και διανομής των ελληνικών επιχειρήσεων. Η ίδια η ανταγωνιστικότητα του προϊόντος προϋποθέτει την αύξηση της παραγωγικότητας που πρέπει να καλύπτει όλους τους συντελεστές της παραγωγής. Αυτός όμως ο στόχος επιτυγχάνεται όχι μόνο με την καλύτερευση της τεχνολογίας αλλά και την καλύτερη οργάνωση της παραγωγικής διαδικασίας και αξιοποίηση σε καλύτερο βαθμό του ανθρώπινου δυναμικού.

Όμως ακούμε ότι η λύση του προβλήματος της χαμηλής παραγωγικότητας είναι οι νέες επενδύσεις. Χωρίς επενδύσεις δεν έχουμε παράλληλα και την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας που επιδιώκουμε. Σκόπιμο είναι να επισημανθεί ότι η παραγωγικότητα του κάθε συντελεστή, είτε αυτός αναφέρεται στον εργαζόμενο είτε στον καινούριο εξοπλισμό προσδιορίζεται όχι μόνο από την απόδοσή του αλλά και το ποσοστό της απασχόλησής του. Τοποθετώντας λοιπόν το κόστος παραγωγής και διανομής ενός προϊόντος μέσα σε ένα ευρύτερο οικονομικό πλαίσιο βλέπουμε ότι ο δρόμος του περνά μέσα από τις νέες επενδύσεις που οδηγούν σε αύξηση της παραγωγικότητας και αυτό το γεγονός με την σειρά του δημιουργεί την προϋπόθεση ώστε να γίνει ανταγωνιστικό.

3. Η επιχειρηματική ευελιξία

Ένας τρίτος πολύ βασικός παράγοντας που έρχεται να συμπληρώσει τους δύο πρώτους είναι η ευελιξία που πρέπει να χαρακτηρίζει μια επιχείρηση που θέλει να λέγεται ανταγωνιστική. Μόνο με την ευελιξία της μια επιχείρηση είναι δυνατόν να προσαρμόζεται στις αλλαγές των προτιμήσεων της αγοράς στις εξελίξεις και στην πρόοδο της τεχνολογίας που ποτέ δεν μένει σταθερή αλλά και στην αντιμετώπιση νέων ανταγωνιστών που επιθυμούν μερίδιο στην αγορά. Ένας από τους τρόπους για να διατηρήσει μια επιχείρηση κάποια ευελιξία, ο οποίος έχει αποδειχθεί αποτελεσματικός είναι η διατήρηση ευέλικτου εργατικού δυναμικού που απαιτεί βέβαια την εκπαίδευση των εργαζομένων σε πολλαπλές ειδικότητες. Άλλοι τρόποι είναι και τα ευέλικτα συστήματα παραγωγής ή χρησιμοποίηση νέων μεθόδων σχεδίασης προϊόντων με Η/Υ.

γ) Προσεγγίσεις για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας

Η παρέμβαση της διοίκησης μιας επιχείρησης για την βελτίωση των κριτηρίων και παραγόντων επιτυχίας που προαναφέραμε κινούνται σε δύο

επίπεδα. Το πρώτο επίπεδο είναι η χρησιμοποίηση της τεχνολογίας και το δεύτερο είναι η αποτελεσματική αντιμετώπιση του παράγοντα ανθρώπου ως εργατικό δυναμικό.

Όσον αφορά το πρώτο επίπεδο δηλαδή την χρησιμοποίηση της τεχνολογίας συχνά οι επιχειρήσεις θεωρούν αποδεκτή λύση για την αντιμετώπιση των προβλημάτων της στην τεχνολογία και τις επενδύσεις σε αυτήν. Η προσέγγιση αυτή όμως για την αύξηση της ανταγωνιστικότητας σημαίνει από την μια πλευρά αγορά εξοπλισμού για την αυτοματοποίηση μιας ή περισσότερων φάσεων της παραγωγικής διαδικασίας, αλλά από την άλλη πλευρά σημαίνει και εφαρμογή μεθόδων προγραμματισμού και ελέγχου μέσω ηλεκτρονικών υπολογιστών. Η δεύτερη προσέγγιση όσον αφορά πάντα την ανταγωνιστικότητα της επιχείρησης είναι ο παράγοντας άνθρωπος σαν παραγωγικός συντελεστής. Η δεύτερη αυτή προσέγγιση επιδιώκει την αναβάθμιση του ανθρώπινου παράγοντα σε κάθε δραστηριότητα. Αυτό επιτυγχάνεται με καλλύτερη εκπαίδευση με την συμμετοχή σε ποικιλία δραστηριοτήτων κι αποφάσεων και με την παροχή αποτελεσματικών κινήτρων για να επιτευχθεί η αύξηση της παραγωγικότητας.

δ) Οικονομική όψη της ανταγωνιστικότητας

Μια επιχείρηση για να χαρακτηριστεί ανταγωνιστική και να κρατηθεί στην σκληρή διεθνή αγορά προσπαθεί όπως προαναφέραμε να πραγματοποιήσει και να προσεγγίσει κάποιους στόχους όπως την βελτίωση της ποιότητας των παραγόμενων προϊόντων της, την αύξηση της παραγωγικότητας και το χαμηλότερο δυνατό κόστος παραγωγής. Σε περίπτωση που μια επιχείρηση πετύχει να προσεγγίσει ή και να πραγματοποιήσει ακόμα απόλυτα τους στόχους αυτούς επιτρέπει την δημιουργία της ακόλουθης οικονομίας της κατάστασης. Με την βελίωση της ποιότητας των προϊόντων η διεύθυνση επιτυγχάνει την αύξηση των πωλήσεων και ταυτόχρονα του μεριδίου της αγοράς άρα αυξάνει και τα έσοδά της. Στη συνέχεια με την αύξηση της παραγωγικότητας μέσω της καλλύτερης αξιοποίησης των μέσων παραγωγής,

την καλλύτερη οργάνωση της παραγωγικής διαδικασίας την αποτελεσματική υποκίνηση των εργαζομένων και την χρήση βέβαια της νέας τεχνολογίας η επιχείρηση για ορισμένο ύψος πωλήσεων μειώνει αρκετά τα μεταβλητά και σταθερά έξοδα λειτουργίας της, και με χαμηλότερο κόστος παραγωγής και την βελτίωση της ποιότητας η επιχείρηση είναι σε θέση να αυξήσει το μερίδιο της αγοράς και τα κέρδη της.

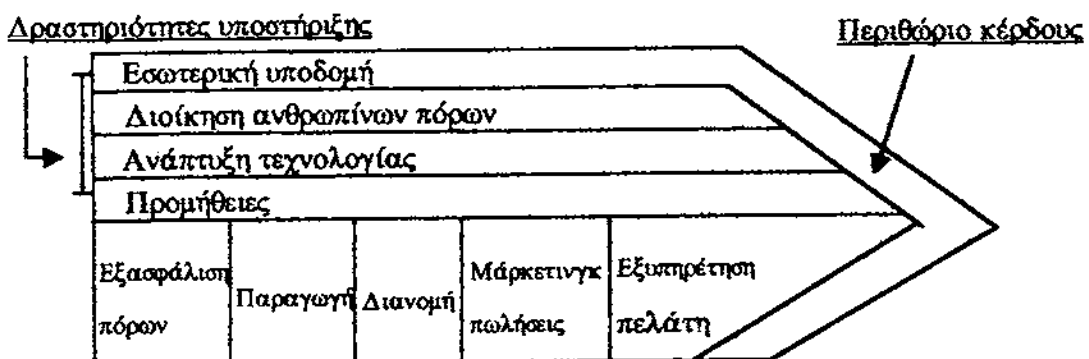
2. Στρατηγικές ανταγωνισμού

α) Στρατηγικές ανταγωνισμού - γενικά

Μια επιχείρηση μπορεί να ανταγωνισθεί σε ένα κλάδο με μια από τις ακόλουθες τρεις στρατηγικές: - Στρατηγική με χαμηλό κόστος, - στρατηγική με διαφοροποίηση, - στρατηγική με εστίαση σε κάποιο τμήμα της αγοράς. Αυτές οι στρατηγικές επιδιώκουν την αύξηση του περιθωρίου κέρδους, δηλαδή της διαφοράς μεταξύ της τιμής στην οποία προσφέρεται κάποιο προϊόν και του κόστους παραγωγής και διάθεσής τους.

Το πλέγμα δραστηριοτήτων αξίας

Τόσο η διαφοροποίηση όσο και η μείωση του κόστους εξαρτώνται από ένα σύνολο δραστηριοτήτων που αποτελεί την επιχειρηματική δράση. Το σύνολο αυτό λοιπόν των δραστηριοτήτων που απαιτούνται σε μια επιχείρηση λέγεται πλέγμα δραστηριοτήτων αξίας. Το πλέγμα όμως αυτό διαφέρει από την μια επιχείρηση την άλλη.

Οι δραστηριότητες αξίας διαχωρίζονται σε δύο κατηγορίες, στις βασικές και στις δραστηριότητες υποστήριξης.

Βασικές δραστηριότητες είναι: αυτές οι δραστηριότητες που απαιτούνται για την παραγωγή, την πώληση και την εξυπηρέτηση ενός προϊόντος μετά την πώλησή του, δηλαδή:

- Η εξασφάλιση των απαιτούμενων πόρων (πρώτων υλών, εξαρτημάτων, ειδών συσκευασίας, κ.λ.π.), - Η παραγωγή (κατασκευή, συναρμολόγηση, συσκευασία, συντήρηση εξοπλισμού), και διάθεση (εκτέλεση παραγγελιών, διανομή σε πελάτες κλπ.), - Το μάρκετινγκ και οι πωλήσεις (έρευνα αγοράς, διαφήμιση, επιλογή καναλιών διάθεσης) και η εξυπηρέτηση του προϊόντος μετά την πώληση (εγκατάσταση του προϊόντος, εκπαίδευση προσωπικού στη σωστή χρήση, συντήρηση και επισκευή βλαβών).

Δραστηριότητες υποστήριξης είναι: αυτές οι δραστηριότητες οι οποίες διευκολύνουν την εκτέλεση των βασικών δραστηριοτήτων και είναι αυτές που αναφέρονται παρακάτω: - Η προμήθεια των ειδών αυτών που χρησιμοποιεί η επιχείρηση και για τα προϊόντα αλλά και για την παραγωγή (εξοπλισμό, είδη γραφείου, όργανα εργαστηρίων κ.λ.π.), - Η ανάπτυξη τεχνολογίας και τεχνογνωσίας για την διεκπεραίωση κάθε βασικής ή άλλης δραστηριότητας. Δηλαδή ο εξοπλισμός, οι έλεγχοι αποθεμάτων, ποιότητας και συντήρησης, - Η διοίκηση του ανθρώπινου δυναμικού. Δηλαδή η προσέλκυση ή η πρόσληψη και εκπαίδευση ικανού και επαρκή αριθμού εργαζομένων για ορισμένες δραστηριότητες ή και για μελλοντικές δραστηριότητες, - Η διαμόρφωση και διατήρηση μιας αποτελεσματικής διοικητικής υποδομής σε σχέση με τα οικονομικά, τεχνικά και νομικά θέματα.

Η δημιουργία και ανάπτυξη του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος γίνεται βέβαια σε σχέση με τις δραστηριότητες που αναφέρονται παραπάνω και που οδηγούν στη δημιουργία ανταγωνιστικών προϊόντων. Ανεξάρτητα με το αν μια επιχείρηση απευθύνεται στο σύνολο και σε κάποιο τμήμα της αγοράς βασικές στρατηγικές που μπορεί να ακολουθήσει είναι το χαμηλό κόστος και η διαφοροποίηση.

β) Περιγραφή της ανταγωνιστικής διάρθρωσης ενός κλάδου

Μια επιχείρηση για να επιλέξει και να διαμορφώσει την κατάλληλη στρατηγική όσον αφορά την ανταγωνιστικότητά της θα πρέπει πρωταρχικά να αναλύσει τον κλάδο αυτόν στον οποίο η εν λόγω επιχείρηση ενδιαφέρεται να αναπτύξει την δραστηριότητά της. Η διάρθρωση και η ανάλυση κάθε κλάδου για παράδειγμα της κλωστοϋφαντουργίας, της βιομηχανίας τροφίμων ή φαρμάκων κλπ. προσδιορίζεται από βασικούς παράγοντες όπως θα δούμε παρακάτω, οι παράγοντες αυτοί είναι οι παρακάτω πέντε.

1. Η διαπραγματευτική ισχύ των αγοραστών

Οι αγοραστές κάποιου προϊόντος που είναι οι τελικοί καταναλωτές ή χρήστες του, έχουν σε δεδομένη στιγμή μια διαπραγματευτική ισχύ που επηρεάζει το ύψος των τιμών για τα αγαθά που προσφέρονται στην αγορά. Το επίπεδο των τιμών της αγοράς επηρεάζονται από τις ακόλουθες συνθήκες. Τις συνθήκες που ενισχύουν τη διαπραγματευτική ισχύ του αγοραστή και τις συνθήκες που αποδυναμώνουν τη διαπραγματευτική ισχύ του αγοραστή. Όσον αφορά τις συνθήκες που ενισχύουν τη διαπραγματευτική ισχύ των αγοραστών αυτές είναι: Η αγορά ενός προϊόντος από μικρό αριθμό αγοραστών, η ύπαρξη μικρού αριθμού αγοραστών που απορροφά το μεγαλύτερο μέρος πωλήσεων του προϊόντος.

Οι παραπάνω αυτές συνθήκες είναι φανερό ότι πιέζουν και συγκρατούν τις τιμές των προϊόντων περιορίζοντας έτσι τα εφικτά περιθώρια κέρδους. Όσον αφορά τις συνθήκες που αποδυναμώνουν τη διαπραγματευτική ισχύ των αγοραστών αναφέρουμε μερικές όπως: Το μεγάλο κόστος για τον αγοραστή που δημιουργείται από την αλλαγή του προμηθευτή του, καθώς και η μεγάλη εξάρτηση του αγοραστή από ένα προμηθευτή για την εξασφάλιση κάποιου είδους.

Για παράδειγμα η εξάρτηση μιας βιομηχανίας αλουμινίου από τη Δ.Ε.Η., η εξάρτηση ενός κατασκευαστή ηλεκτρονικών συσκευών από ένα

προμηθευτή για ημιαγωγούς κλπ. Για τις παραπάνω συνθήκες οι προμηθευτές έχοντας την δυνατότητα να προσδιορίσουν το ύψος των τιμών σε τέτοιο επίπεδο που επιτρέπει μεγαλύτερα περιθώρια για κέρδος.

2. Η διαπραγματευτική ισχύ των προμηθευτών

Επίσης ταυτόχρονα με την διαπραγματευτική ισχύ των αγοραστών καθοριστική είναι και η διαπραγματευτική ισχύ των προμηθευτών. Όσο πιο μεγάλη είναι αυτή τόσο πιο καθοριστική είναι η επιρροή των προμηθευτών στο κόστος των πρώτων υλών ή ενέργειας κλπ.

- Οι συνθήκες τώρα που ενισχύουν τη διαπραγματευτική ισχύ των προμηθευτών είναι: η συγκέντρωση των πηγών προμήθειας σε μικρό αριθμό προμηθευτών καθώς και το μεγάλο κόστος που δημιουργείται για τον αγοραστή όταν επιθυμεί να αλλάξει προμηθευτή. Οι συνθήκες αυτές επιτρέπουν συνήθως στους προμηθευτές να καθορίζουν τις τιμές σε σχετικά υψηλότερα επίπεδα αυξάνοντας βέβαια το κόστος παραγωγής για μια επιχείρηση.

- Οι συνθήκες που αποδυναμώνουν τη διαπραγματευτική ισχύ των προμηθευτών είναι: η ύπαρξη μεγάλου αριθμού προμηθευτών για το ίδιο προϊόν, και η συγκέντρωση της ζήτησης σε μικρό αριθμό αγοραστών. Οι παραπάνω συνθήκες οδηγούν στο να διαμορφωθούν οι τιμές των εισροών που χρησιμοποιεί μια επιχείρηση σε χαμηλά ή σε λογικά πλαίσια συμπιέζοντας με αυτό τον τρόπο το κόστος της παραγωγής.

3. Η απειλή εισόδου νέων ανταγωνιστών

Ανάλογα με το είδος και τη διάρθρωση ενός κλάδου πάντα θα υπάρχει η απειλή της εισόδου νέων ανταγωνιστών όταν γίνει αντιληπτό ότι ο κλάδος αυτός προσφέρεται. Λογικό βέβαια είναι ότι όσο πιο εύκολη είναι η εισαγωγή των ανταγωνιστών σε ένα κλάδο τόσο πιο μεγάλη έκταση δέχεται ο

ανταγωνισμός και έτσι περιορίζονται τα δυνατά περιθώρια για κέρδος. Η απειλή αυτή όμως που αναφέρεται στην είσοδο των ανταγωνιστών σε κάποιο κλάδο εξαρτάται από το πόσο εύκολα οι νέοι ανταγωνιστές μπορούν να κερδίσουν μερίδιο στην αγορά και το πόσο εύκολα μπορούν να αποχωρήσουν, εγκαταλείποντας την δραστηριότητα στον συγκεκριμένο κλάδο. Η ευκολία εισόδου ή εξόδου σε ένα κλάδο εξαρτάται και ορίζεται από κάποιους φραγμούς οι οποίοι φραγμοί διακρίνονται σε φραγμούς εισόδου και φραγμούς εξόδου.

Έτσι λοιπόν φραγμοί εισόδου για μια επιχείρηση μπορεί να είναι:

Η δυσκολία με την οποία οι αγοραστές είναι σε θέση να αλλάξουν προμηθευτή. Η ανάγκη για μεγάλες επενδύσεις για να γίνουν οι απαιτούμενες εγκαταστάσεις όταν η παραγωγή κάποιου προϊόντος καταχωρώνεται από ειδικές άδειες, διπλώματα ευρεσιτεχνίας, ειδική τεχνολογία κλπ. Τέλος η μη διαθεσιμότητα των απαραίτητων μέσων διανομής του προϊόντος, ακόμα και αν είναι εφικτή παραγωγή του. Η δυσκολία αυτή εισαγωγής των νέων ανταγωνιστών σε ένα κλάδο σημαίνει πλεονέκτημα για τις ήδη υπάρχουσες στην αγορά επιχειρήσεις όπως καλλίτερη τιμολογιακή πολιτική, και την βελτίωση της αποδοτικότητας μιας επιχείρησης που έχει αναπτύξει ένα καλό μερίδιο στην αγορά.

Όσον αφορά τώρα τους φραγμούς εξόδου μιας επιχείρησης από κάποιο κλάδο αυτά μπορεί να είναι: η απασχόληση πολύ εξειδικευμένων παραγωγικών συντελεστών, που είναι δύσκολο να χρησιμοποιηθούν από άλλους στον ίδιο ή σε διαφορετικό κλάδο. Το υψηλό κόστος που απαιτείται για την έξοδο από τον κλάδο λόγω νομικών ή οικονομικών περιορισμών. Οι προαναφερόμενοι λοιπόν φραγμοί έχουν σαν αποτέλεσμα την μη σωστή προσαρμογή μιας επιχείρησης στις εξελίξεις της αγοράς με αποτέλεσμα να μειωθεί η αποδοτικότητά της σαν επιχείρηση.

4. Η απειλή από υποκατάστατα

Η οικονομική απόδοση μιας επιχείρησης σε ένα κλάδο επηρεάζεται από τον κίνδυνο εισαγωγής υποκατάστατων προϊόντων. Για αρκετό χρονικό διάστημα μετά το 1980, η εταιρεία APPLE που εισήγαγε πρώτη τους προσωπικούς υπολογιστές, έχασε ένα μεγάλο μερίδιο αγοράς στην IBM, που με την σειρά της εισήγαγε ένα υποκατάστατο είδος που καθιερώθηκε ως κυρίαρχο μοντέλο στην αγορά. Άλλο παράδειγμα θα μπορούσε να αποτελέσει και κάτι που αφορά άμεσα την χώρα μας, τον εκτοπισμό του ελαιόλαδου στις ξένες αγορές από το σπορέλαιο. Αυτό αποτέλεσε και αποτελεί ένα πρόβλημα για την Ελληνική οικονομία. Σίγουρα όμως ο ανταγωνισμός αυτός έκανε τους υπεύθυνους να προβάλλουν καλύτερα το προϊόν αυτό, ώστε να γίνει πειστικό στην αγορά. Σίγουρα όμως η ανταγωνιστικότητα των ελληνικών προϊόντων συνδέεται και με τον όλο σχεδιασμό της ελληνικής οικονομίας που με υψηλούς πληθωρισμούς δεν αποφεύγει να τροφοδοτεί με υψηλό κόστος τα ελληνικά προϊόντα. Γενικότερα όμως η απειλή ανταγωνιστικότητας μιας επιχείρησης από υποκατάστατα είναι μεγάλη όταν υπάρχουν και οι ακόλουθες συνθήκες: Οι ανταγωνιστικές εταιρείες με υποκατάστατα προϊόντα ακολουθούν μια επιθετική στρατηγική με επιτυχία και κέρδη. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα με το πέρασμα του χρόνου να απαιτούν την εμπιστοσύνη του κοινού και να μπορούν σταδιακά να διαμαρφώνουν υψηλότερες τιμές. Δεύτερη συνθήκη είναι η αλλαγή από το χρησιμοποιούμενο προϊόν σε ένα υποκατάστατο, που καλύπτει τις ίδιες ανάγκες, να γίνεται χωρίς μεγάλο κόστος. Η εταιρεία που πωλεί το υποκατάστατο προϊόν σίγουρα αρχικά θα θυσιάσει το μεγάλο κέρδος για να κατάρκτησει την αγορά.

5. Η ένταση ανταγωνισμού από υπάρχουσες επιχειρήσεις

Όσον αναφορά την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων που συμμετέχουν στον ίδιο κλάδο σημαντικές είναι οι συνθήκες που επικρατούν μέσα στο κλάδο. Η αποδοτικότητα κάποιας επιχείρησης επηρεάζεται ευνοϊκά όταν μέσα στο κλάδο επικρατούν κάποιες συνθήκες όπως: Πρώτον: Μικρό

αριθμό ανταγωνιστικών επιχειρήσεων. Δεύτερον: Γρήγορη ανάπτυξη της αγοράς, δηλ. της συνολικής ζήτησης. Τρίτον: Μια επιχείρηση με ηγετικό ρόλο στην εξέλιξη του κλάδου. Τέταρτον: Διαφοροποίηση στα προσφερόμενα προϊόντα. Πέμπτον: Χαμηλά σταθερά έξοδα λειτουργίας. Έκτον: Επιχειρήσεις με διαφορετικό μέγεθος ή δυναμικότητα. Έβδομο: Κοινά χαρακτηριστικά στον τρόπο ανάπτυξης του κλάδου.

Αντίθετα η αποδοτικότητα των επιχειρήσεων σε ένα κλάδο επηρεάζονται αρνητικά όταν ισχύουν και επικρατούν οι ακόλουθες συνθήκες: Πρώτον: Μεγάλος αριθμός ανταγωνιστών. Δεύτερον: Χαμηλός ρυθμός ανάπτυξης της συνολικής ζήτησης. Τρίτον: Σημαντική τυποποίηση στα προσφερόμενα προϊόντα. Τέταρτον: Πλεόνασμα παραγωγικής δυναμικότητας. Πέμπτον: Υψηλά σταθερά έξοδα λειτουργίας. Έκτον: Επιχειρήσεις με το ίδιο περίπου μέγεθος ή δυναμικότητα. Έβδομο: Διαφορετικές προσεγγίσεις για την ανάπτυξη του κλάδου.

γ) Στρατηγική ανταγωνισμού με χαμηλό κόστος

1. Διαμορφωτές κόστους

Οι τρόποι με τους οποίους επηρεάζεται το κόστος μιας δραστηριότητας μπορούν να θεωρηθούν οι διαμορφωτές αυτού του κόστους. Παρακάτω γίνεται μια παράθεση τρόπων με τους οποίους μπορεί να επιτευχθεί η μείωση του κόστους. Πρώτον με την επιλογή του κατάλληλου μεγέθους εγκαταστάσεων, ώστε να περιορίζεται στο ελάχιστο το κόστος ανά μονάδα παραγωγής. Δεύτερον με την αξιοποίηση οικονομιών που απορρέουν από την ουσσώρευση πείρας, δηλαδή από την εκμάθηση και εφαρμογή πιο αποδοτικών μεθόδων εργασίας, διαδικασιών ελέγχου ποιότητας κλπ. Τρίτον με την καλύτερη εκμετάλλευση της διαθέσιμης δυναμικότητας στις υπάρχουσες εγκαταστάσεις από τον καλύτερο προγραμματισμό της παραγωγής, των αποθεμάτων, με καλύτερη συντήρηση εξοπλισμού. Τέταρτον με την καλύτερη αξιοποίηση των διασυνδέσεων που υπάρχουν: Μεταξύ διαφορετικών τμημάτων της επιχείρησης

όπως του τμήματος παραγωγής και του ποιοτικού ελέγχου. Μεταξύ της επιχείρησης και των προμηθευτών πρώτων υλών, εξαρτημάτων και μεταξύ αυτής και πελατών σε ότι αφορά την επιθυμητή ποιότητα, το χρόνο παράδοσης παραγγελιών κλπ. Πέμπτον όταν επιλέγεται ο σωστός χρόνος δράσης π.χ. για εισαγωγή νέων προϊόντων ή τεχνολογίας, που συχνά προσφέρει σημαντικό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στις επιχειρήσεις που αναλαμβάνουν να πρωτοπορήσουν. Έκτον με την σωστή επιλογή του βαθμού καθετοποίησης δηλαδή με την κατάλληλη επιλογή του αριθμού σταδίων που είναι σκόπιμο να καλύψει η επιχείρηση, αναφερόμενοι στο φάσμα που καλύπτει την παραγωγή πρώτων υλών έως και την πώληση του προϊόντος.

Όλα αυτά που αναφερθήκανε παραπάνω δεν θα πρέπει να ξεχνάμε ότι θα πρέπει να τοποθετούνται σε ένα γενικότερο οικονομικό περιβάλλον που θα βοηθά την πορεία των επιχειρήσεων για την καλύτερη δυνατή πορεία τους. Οι υπεύθυνοι του οικονομικού σχεδιασμού της χώρας θα πρέπει να δημιουργήσουν προϋποθέσεις ανταγωνιστικότητας της οικονομίας από την πλευρά τους τέτοιες που σε συνάντηση με την προσπάθεια των επιχειρήσεων να οδηγούν σε όσο το δυνατόν καλύτερο αποτέλεσμα. Έτσι η διαμόρφωση του κόστους πέρα από τα στοιχεία τα τεχνικά και τα οικονομικά που συνδέονται με την ίδια την επιχείρηση τοποθετούνται στο πλαίσιο του σχεδιασμού της οικονομικής πολιτικής της χώρας. Ο σχεδιασμός της νομισματικής και ειδικότερα της εισοδηματικής πολιτικής παίζουν καθοριστικό ρόλο στην πορεία της οικονομίας και στην διαμόρφωση πλαισίων ανταγωνιστικότητας που επιδιώκει η χώρα μας.

2. *Επιθυμητά χαρακτηριστικά στρατηγικής παραγωγής για χαμηλό κόστος*

Ο πρωταρχικός σκοπός της παραγωγής, για να υποστηριχτεί μια στρατηγική χαμηλού κόστους είναι η παραγωγή με μειωμένο κόστος, χωρίς όμως αυτό να γίνει σε βάρος της ποιότητας και των χαρακτηριστικών της εξυπηρέτησης, όπως δηλαδή ο χρόνος εκτέλεσης των παραγγελιών.

Οι μεγάλες κεντρικές εγκαταστάσεις, ο εξοπλισμός με μεγάλο βαθμό αυτοματοποίησης, το εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό αποτελούν ένα μέρος των προϋποθέσεων που θα πρέπει να ισχύουν για την πραγματοποίηση του στόχου της μείωσης του κόστους της παραγωγής. Επίσης άλλες προϋποθέσεις που θα πρέπει να ισχύουν είναι ο στενός έλεγχος των αποθεμάτων σε διάφορες φάσεις της παραγωγής καθώς επίσης και ο αυστηρός έλεγχος της ποιότητας με διάφορες στατιστικές τεχνικές. Όσον αφορά τα προϊόντα που ανταγωνίζονται στην βάση του χαμηλού κόστους τα χαρακτηριστικά της στρατηγικής μάρκετινγκ είναι η ικανότητα διανομής, η επανάληψη πωλήσεων στους ίδιους αγοραστές, προσωπικό πωλήσεων σε διεθνή κλίμακα καθώς επίσης συνεχή προσπάθεια για διεύρυνση της αγοράς. Είναι βέβαια λογικό ότι το κόστος διαφήμισης είναι χαμηλότερο για προϊόντα που κάποιος αγοράζει με κριτήριο το κόστος παρά με κριτήριο την μάρκα του κατασκευαστή.

Οι μεγάλες λύσεις αποτελούν προϋπόθεση για να επιτευχθεί η συμπίεση του κόστους και γι' αυτό αποτελεί και χαρακτηριστικό της χρηματοοικονομικής στρατηγικής. Με τον όρο μεγάλες επενδύσεις εννοούμε τις μεγάλες κεντρικές εγκαταστάσεις τον σύγχρονο και αυτοματοποιημένο εξοπλισμό καθώς επίσης τα κατάλληλα και αναπτυγμένα συστήματα μεταφορών για τις εσωτερικές διακινήσεις και διανομές.

3. Κίνδυνοι για στρατηγική χαμηλού κόστους

Η έννοια κίνδυνοι για στρατηγική χαμηλού κόστους σημαίνει ότι η εφαρμογή της στρατηγικής αυτής μπορεί να οδηγήσει κάποια επιχείρηση σε ενέργειες που αποδυναμώνουν την ανταγωνιστικότητά της με ένα ή περισσότερα από τα παρακάτω σφάλματα.

Να γίνει αλλαγή της ποιότητας του προϊόντος έτσι ώστε να μη μπορεί σαν είδος να διατηρηθεί στην αγορά. Δηλαδή να τροποποιηθεί έτσι ώστε να μη μπορεί να συγκριθεί πλέον με τα άλλα προϊόντα τα οποία θα πρέπει βέβαια να ανταγωνιστεί. Άλλο σφάλμα στη συνέχεια αποτελεί η υπερβολική

συγκέντρωση της προσπάθειας για την συμπίεση (μείωση) του κόστους στην παραγωγική δραστηριότητα. Επίσης σφάλμα αποτελεί η ανεπαρκής αξιοποίηση των διασυνδέσεων καθώς και η αύξηση της παραγωγής με ταυτόχρονη αύξηση της ποικιλίας των προϊόντων που αυξάνουν το κόστος της αλλαγής αυτής από το ένα είδος - προϊόν στο άλλο.

δ) Στρατηγική ανταγωνισμού με διαφοροποίηση

Βασική προϋπόθεση για να εφαρμοστεί η στρατηγική ανταγωνισμού με διαφοροποίηση από κάποια επιχείρηση είναι να μπορεί η επιχείρηση αυτή να προσφέρει στον αγοραστή μεγαλύτερη αξία με βάση τον τρόπο που παράγεται το προϊόν αυτό και με βάση τον τρόπο με τον οποίο εξυπηρετεί το προϊόν αυτό του καταναλωτή με σκοπό να μπορεί να δικαιολογήσει την μεγάλη του τιμή.

1. Τρόποι αύξησης της αξίας για τον αγοραστή

Υπάρχουν τρόποι με τους οποίους μπορεί μια επιχείρηση να δώσει μεγαλύτερη αξία στο προϊόν για τον αγοραστή. Ένας τρόπος είναι να μειώσει το κόστος εργασίας του αγοραστή. Για παράδειγμα με την κατασκευή φωτοτυπικού μηχανήματος που κάνει αυτόματα την διαλογή σελίδων.

Άλλος τρόπος είναι να αυξήσει την απόδοση της παραγωγικής διαδικασίας του αγοραστή ικανοποιώντας κάποιες λειτουργικές αλλά και ψυχολογικές ανάγκες του αγοραστή. Ακόμα η μείωση της κακής ποιότητας με καλλύτερο και αυστηρότερο ποιοτικό έλεγχο, πριν την αποστολή του προϊόντος, καθώς και η παροχή τεχνικής βοήθειας για την καλλύτερη αξιοποίηση κάποιου προϊόντος, π.χ. ενός υπολογιστή αποτελούν τρόπους αύξησης της αξίας που έχει κάποιο προϊόν για τον καταναλωτή.

2. Διαμορφωτές διαφοροποίησης ή μοναδικότητας

Με τον όρο διαμορφωτής διαφοροποίησης ή μοναδικότητας εννοούμε τις μεθόδους που χρησιμοποιεί κάποια επιχείρηση για να διαφοροποιηθεί έναντι των ανταγωνιστών της.

Μερικοί διαμορφωτές διαφοροποίησης είναι οι παρακάτω:

- Οι διάφορες επιλογές της διοίκησης όσον αφορά τα χαρακτηριστικά κάποιου προϊόντος. Επίσης οι επιλογές της διοίκησης για θέματα όπως είναι οι τρόποι πληρωμής, η εξυπηρέτηση των αγοραστών, εγκαταστάσεις συντήρησης και επισκευής του προϊόντος, οι τρόποι παράδοσης και διανομής του προϊόντος, η ποιότητα των πρώτων υλών και των παραγωγικών συντελεστών, καθώς επίσης τα συστήματα ελέγχου της ποιότητας και οι μέθοδοι υποκίνησης των εργαζομένων.
- Η επιλογή της γεωγραφικής θέσης των καταστημάτων, των εγκαταστάσεων και των συνεργείων εξυπηρέτησης.
- Η επιλογή του χρόνου δράσης, δηλαδή πότε θα γίνει η εισαγωγή νέας τεχνολογίας στους κόλπους της επιχείρησης, νέων προϊόντων και πώς και πότε θα πρέπει να εφαρμοστούν κάποια διαφημιστικά προγράμματα.
- Η διατήρηση και η αξιοποίηση των διασυνδέσεων της επιχείρησης με του προμηθευτές και τους πελάτες της.
- Η προσαρμογή της επιχείρησης στο θεσμικό πλαίσιο δηλαδή η τήρηση των προδιαγραφών ποιότητας της Ε.Ο.Κ. Για παράδειγμα η προσαρμογή στις προδιαγραφές για την αποφυγή της μόλυνσης του περιβάλλοντος.

3. Πως μπορεί να ενισχυθεί η στρατηγική της διαφοροποίησης

Από την στιγμή που κάποια επιχείρηση θα εφαρμόσει σωστά την στρατηγική της διαφοροποίησης, είναι λογικό ότι περιμένει στη συνέχεια την

αύξηση βέβαια των κερδών της. Αυτό σημαίνει ότι αναμένει την αύξηση του περιθωρίου κέρδους της από τη στιγμή που θα παράγει κάποιο καλό διαφοροποιημένο προϊόν - αγαθό. Υπάρχουν όμως και κάποιοι τρόποι που οδηγούν στην ενίσχυση της μοναδικότητας του προϊόντος. Ένας τέτοιος τρόπος είναι η καλή σχεδίαση κάποιου προϊόντος δίνοντάς του ξεχωριστή γραμμή και στυλ. Η αξία που το προϊόν προσφέρει στον αγοραστή μαζί με την καλή ποιότητα κατασκευής και την σωστή πληροφόρηση των πελατών για την σωστή χρήση του προϊόντος αποτελούν ένα ακόμα τρόπο ενίσχυσης της μοναδικότητας κάποιου αγαθού.

Τρόπος ενίσχυσης είναι ακόμη η ανάπτυξη του εθνικού δικτύου διανομής των προϊόντων παράλληλα με το γεγονός, ότι τα κανάλια διανομής θα πρέπει να εξυπηρετούν τους πελάτες γρήγορα και σε μεγάλο βαθμό.

Τέλος η μείωση του κόστους για ενέργειες που δεν οδηγούν σε σοβαρή και σημαντική διαφοροποίηση του προϊόντος.

4. Κίνδυνοι και σφάλματα στρατηγικής της διαφοροποίησης

Η εφαρμογή της στρατηγικής της διαφοροποίησης από μια επιχείρηση μπορεί να οδηγήσει την επιχείρηση σε λάθος ενέργειες και επιλογές δηλαδή σε σφάλματα. Σφάλμα αποτελεί η δημιουργία κάποιου προϊόντος με σκοπό να χαρακτηριστεί ως μοναδικό από τη στιγμή που αυξάνεται από την μια πλευρά το κόστος παραγωγής του και από την άλλη δεν προσφέρει πρόσθετη αξία το προϊόν αυτό στον αγοραστή.

Άλλο σφάλμα αποτελεί το γεγονός, να αψηφίσει η επιχείρηση την ανάγκη να σηματοδοτηθεί η αξία που προσφέρει στους πιθανούς αγοραστές το προϊόν της, οι οποίοι αγοραστές βέβαια αγνοούν τα πλεονεκτήματα που χαρακτηρίζουν το διαφοροποιημένο προϊόν. Η επικέντρωση του ενδιαφέροντος στα πλαίσια της διαφοροποίησης του προϊόντος, με βάση τα χαρακτηριστικά του χωρίς να ληφθεί υπόψη η διαφοροποίηση μέσα από δραστηριότητες, όπως

είναι το μάρκετινγκ ή η εξυπηρέτηση των αγοραστών μετά την πώληση του προϊόντος σημαίνει ακόμα ένα σφάλμα.

Τέλος σφάλμα αποτελεί η υπερβολική διαφορά στη τιμή του προϊόντος με βάση πάντα τα πλεονεκτήματα που αποφέρει η διαφοροποίησή του.

ε) Αποτελεσματικές στρατηγικές για μικρομεσαίες επιχειρήσεις
(M.M.E.)

Κάτω από ορισμένες συνθήκες και προϋποθέσεις οι M.M.E. είναι ικανές να γίνουν ανταγωνιστικές με επιτυχία. Από έρευνα που έγινε πρόσφατα στις Η.Π.Α. για τις M.M.E. διαπιστώθηκε ότι οι M.M.E. μπορούν να ανταγωνιστούν με επιτυχία ακόμα και διεθνής ανταγωνιστικές επιχειρήσεις.

Όμως για την επιτυχία αυτή των M.M.E. υπάρχουν βέβαια κάποιες βασικές αρχές ανταγωνισμού. Οι M.M.E. μπορούν να κάνουν καινοτομίες όσον αφορά κάποιες δραστηριότητες που επηρεάζουν την αξία που προσφέρει κάποιο προϊόν στον πιθανό αγοραστή. Οι M.M.E. είναι δύσκολο να χρησιμοποιήσουν και να εφαρμόσουν την στρατηγική του χαμηλού κόστους, διότι αυτή απαιτεί δημιουργία μεγάλων κεντρικών εγκαταστάσεων αυτοματοποιημένο και σύγχρονο εξοπλισμό καθώς και εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό. Μπορεί όμως να επικεντρώσει το ενδιαφέρον της στη παραγωγή μεγάλης ποικιλίας προϊόντων σε μικρές ή μεσαίου μεγέθους παρτίδες. Με λίγα λόγια να χρησιμοποιήσει ένα ευέλικτο σχήμα παραγωγής, και σ' αυτή όμως την ευέλικτη παραγωγή βασική προϋπόθεση είναι η υψηλή τεχνολογία και οι επενδύσεις σ' αυτή καθώς και το υψηλό επίπεδο εργατικού δυναμικού. Καλή τακτική για τις M.M.E. θεωρείται η επικέντρωση του ενδιαφέροντος των M.M.E. με βάση την διαφοροποίηση σε συγκεκριμένο τμήμα, χώρο της αγοράς. Ακόμα με βάση το γεγονός, ότι κάθε προϊόν όσο απλό και αν είναι προσφέρει δυνατότητες για διαφοροποίηση, οι M.M.E. μπορούν να γίνουν ανταγωνιστικές μέσα από την προσφερόμενη αξία του προϊόντος προς τον αγοραστή και όχι μέσα από το κόστος ή την τιμή του

αγαθού. Επίσης άλλη τακτική που θεωρείται καλή είναι η ανάπτυξη των Μ.Μ.Ε. σε άλλες αγορές (συγγενικές) με παρόμοια προϊόντα, όταν βέβαια δίνεται στις Μ.Μ.Ε. η δυνατότητα ανάπτυξης. Για τις Μ.Μ.Ε. θα είναι καλλύτερο να αναπτύξουν κάποιες επιπλέον δραστηριότητες σε τομείς που γνωρίζουν και μπορούν μεταφέρουν την πείρα τους σ' αυτούς. Για παράδειγμα μια κλινική που θέλει να αναπτύξει περισσότερο την δραστηριότητά της είναι καλλύτερο να δημιουργήσει κάποιο εργαστήριο εξετάσεων παρά να αγοράσει εργοστάσιο καλλυντικών. Την αγορά του εργοστασίου καλλυντικών θα ήταν βέβαια καλλύτερα να την έκανε κάποιος οίκος μόδας που είναι και πιο κοντά στο αντικείμενο αυτό. Τέλος η αντιμετώπιση των προμηθευτών και των πελατών από τις Μ.Μ.Ε. όχι σαν αντικείμενο εκμετάλλευσης αλλά με σκοπό την καλή σχέση μεταξύ τους και την καλλιέργεια αυτών μαζί με τον παράγοντα της αναβάθμισης του ανθρώπινου παράγοντα με καλλύτερη εκπαίδευση αποτελούν μέρος της καλής και σωστής τακτικής για τις Μ.Μ.Ε. στο δρόμο του ανταγωνισμού.

II. Η ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

1. Η έννοια της εισοδηματικής πολιτικής

α) Εισοδηματική πολιτική

Η οικονομική πολιτική στις σύγχρονες κοινωνίες έχει ορισμένους σκοπούς και στόχους, τους οποίους προσπαθεί να επιτύχει χρησιμοποιώντας τα διαθέσιμα προς αυτό μέσα πολιτικής, και λαμβάνοντας την κατάλληλη σειρά από μέτρα. Στις παραδοσιακές οικονομικές πολιτικές (Νομισματική και Δημοσιονομική), προστέθηκε τις τελευταίες δεκαετίες η εισοδηματική πολιτική. Σκοπός της σε γενικά πλαίσια είναι η καταπολέμηση του πληθωρισμού με τον έλεγχο των μισθών και των τιμών για την δημιουργία κατάλληλου οικονομικού περιβάλλοντος που σημαίνει προϋποθέσεις για μια πιο ανταγωνιστική οικονομία.

Επιπλέον η εισοδηματική πολιτική βοηθά στη βελτίωση της διανομής του εισοδήματος και στην προώθηση της συνεργασίας των ενδιαφερόμενων μερών σχετικά με την εξέλιξη των εισοδημάτων.

Η πολιτική λοιπόν των τιμών και των εισοδημάτων περιέχει τα παρακάτω στοιχεία: α) Τις γενικές κατευθύνσεις που θα διέπουν τις εξελίξεις των ονομαστικών μισθών όπως επίσης και τις πιθανές ειδικές κατευθύνσεις εξέλιξης των μισθών στους διάφορους κλάδους επιχειρήσεων, αν βεβαίως κρίνεται σκόπιμη η διαφοροποίηση των ειδικών μισθών από τους γενικούς.

β) Τις συνέπειες της εισοδηματικής πολιτικής τόσο στα εισοδήματα των άμεσα ενδιαφερόμενων όσο και γενικότερα του κοινωνικού συνόλου.

Το κύριο επιχείρημα για την υιοθέτηση και εφαρμογή της πολιτικής τιμών και εισοδημάτων είναι ότι τα παραδοσιακά μέσα δεν μπορούν να καταπολεμήσουν τον πληθωρισμό χωρίς να επέλθει αύξηση της ανεργίας. Η αυστηρή νομισματική πολιτική αναπόφευκτα καταλήγει σε υψηλά επιτόκια και

μη πραγματοποίηση επενδύσεων. Οι εργαζόμενοι από την πλευρά τους φανερά και άμεσα επηρεασμένοι από την κατάσταση της οικονομίας ζητούν προστασία της απασχόλησης με αποτέλεσμα την χαμηλή παραγωγικότητα. Καταλήγουμε ότι καταπολεμώντας τον πληθωρισμό μόνο με μακροοικονομικά μέσα επιβραδύνει την οικονομική ανάπτυξη.

Βλέπουμε λοιπόν ότι η ανταγωνιστικότητα βρίσκει μια λύση σε βραχυπρόθεσμη βάση, σε συνάρτηση της εισοδηματικής πολιτικής για να αναζωπυρώνει την οικονομία από τον μαρασμό. Δίνει αυτό το αναπτυξιακό και δυναμικό στοιχείο που προάγει την οικονομία. Όταν τα προϊόντα της χώρας απαιτήσουν την επιθυμητή ζήτηση στις αγορές του εξωτερικού αμέσως χουμε και τα επιθυμητά αποτελέσματα που κάτω από άλλες προϋποθέσεις και πολιτικές δεν θα τα είχαμε.

Οι αμοιβές όμως της εργασίας είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένες με την ίδια την ανταγωνιστικότητα γιατί αποτελούν το μεγαλύτερο μερίδιο του κόστους παραγωγής και επειδή το κόστος παραγωγής έχει επίδραση στις τιμές, θεωρητικά η εισοδηματική πολιτική μπορεί να αντιμετωπίσει με μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα τον πληθωρισμό σε σύγκριση με την αυστηρή νομισματική ή δημοσιονομική πολιτική.

Όμως το κόστος εργασίας δεν είναι το μοναδικό αν και είναι το υψηλότερο κονδύλι του κόστους παραγωγής. Επιπλέον περιορίζοντας τους μισθούς είναι πολύ πιθανό να αυξηθούν τα κέρδη υπερβολικά και έτσι να ενισχυθεί ο πληθωρισμός, πολλές φορές ο έλεγχος των μισθών συνοδεύεται από τον έλεγχο των τιμών. Αναμφίβολα αυτές οι αυξομειώσεις μισθών και τιμών αποτελούν την βάση πάνω στην οποία θα αναπτυχθεί και η ίδια η ανταγωνιστικότητα. Υψηλή τιμή του προϊόντος ως προς τα εισοδήματα και του κόστους παραγωγής του το κάνουν απρόσιτο στην αγορά. Οπότε με τον έλεγχο των τιμών τα πράγματα ομαλοποιούνται. Ο έλεγχος των τιμών μπορεί να πάρει πολλές μορφές όπως: Πάγωμα μισθών, συμφωνίες κυρίων μεταξύ κυβερνήσεων και επιχειρήσεων, δημόσια καταδίκη μη συμμορφωθέντων

επιχειρήσεων, αποκλεισμός από προμήθειες δημοσίου, χρηματοδοτικές ή φορολογικές κυρώσεις.

2. Μισθοί κατά κλάδο βιομηχανίας

α) Μισθοί

Υποστηρίζεται ότι οι μισθοί στον κάθε βιομηχανικό κλάδο ή και επιχείρηση θα πρέπει να προσδιορίζονται σύμφωνα με την ικανότητα της βιομηχανίας να πληρώνει υψηλότερους ή όχι μισθούς. Με αυτό τον τρόπο συνδέοντας την παραγωγικότητα της επιχείρησης με το μισθό οδηγούμαστε σε ιδανικές προϋποθέσεις τέτοιες ώστε να επιτύχουμε τον στόχο μας που είναι η ανταγωνιστικότητα των προϊόντων της επιχείρησης και γενικότερα ολόκληρης της Ελληνικής οικονομίας. Έτσι οι βιομηχανίες με υψηλότερη παραγωγικότητα δίνουν μεγαλύτερες αυξήσεις.

Όταν η υψηλότερη παραγωγικότητα προέρχεται από αυξημένες επενδύσεις δεν συνεπάγεται αναγκαστικά την πληρωμή υψηλότερων ημερομισθίων. Θα πρέπει βέβαια να αναφέρουμε ότι οι λιγότερο παραγωγικές βιομηχανίες δεν μπορούν να πληρώνουν τον ίδιο μισθό όπως και οι παραγωγικές, δεν θα πρέπει να ενθαρρύνονται με τους χαμηλότερους σχετικά μισθούς, να απασχολούν εργασία και άλλους οικονομικούς πόρους, οι οποίοι μπορούν να χρησιμοποιηθούν πιο παραγωγικά αλλού.

Αν οι αυξήσεις μισθών συνδέονται με την αύξηση της παραγωγικότητας σε επίπεδο κλάδου ή ακόμη επιχείρησης και όχι σε εθνικό επίπεδο, υπάρχουν διαφορετικές συνέπειες για τη διανομή του προϊόντος και εισοδήματος. Στην πρώτη περίπτωση την αύξηση της παραγωγικότητας θα εκμεταλεύονται μόνο οι απασχολούμενοι στον κλάδο ή την επιχείρηση συντελεστές παραγωγής, και δεν θα μείνει τίποτα για τους καταναλωτές υπό τη μορφή της μείωσης των τιμών των παραγόμενων προϊόντων ή υπηρεσιών. Έτσι δε βελτιώνεται η θέση των απασχολούμενων στους λιγότερο παραγωγικούς κλάδους ή επιχειρήσεις. Με την μείωση των τιμών καταρχήν επιτυγχάνεται η ανταγωνιστικότητα των

συγκεκριμένων προϊόντων και θα αυξηθεί η ζήτηση των προϊόντων έτσι επέκταση της παραγωγής και μετακίνηση των συντελεστών παραγωγής προς αυτούς τους κλάδους για την πληρέστερη αξιοποίηση των πλεονεκτημάτων από την μείωση του κόστους παραγωγής.

Πολλές φορές οι εργοδότες σε περίπτωση αύξησης της παραγωγικότητας μπορεί να προτιμούν να χορηγούν αυξήσεις στους απασχολούμενους στις επιχειρήσεις τους αντί να μειώνουν τις τιμές πώλησης. Με αυτό τον τρόπο εξασφαλίζουν την συνεργασία των εργαζομένων αλλά τελικά οι αυξήσεις των μισθών μπορεί να είναι υψηλότερες από την αύξηση της εθνικής παραγωγικότητας.

Ένα επιχείρημα, που προβάλλεται για την ύπαρξη μιας εύκαμπτης διάρθρωσης μισθών κατά βιομηχανία και σύνδεσης των αμοιβών με την παραγωγικότητα του κλάδου, είναι έτσι ότι θα μετακινούνται οι εργαζόμενοι από τις λιγότερο παραγωγικές στις πιο παραγωγικές απασχολήσεις. Πάντως το σημαντικότερο σημείο είναι να υπάρχουν ευκαιρίες απασχόλησης και όχι οι διαφορές των αμοιβών.

Βλέπουμε ότι το σύστημα που συνδέει την αμοιβή με την παραγωγικότητα δεν προξενεί πληθωρισμό. Αυτό οδηγεί την επιχείρηση σε υγιή ανάπτυξη και επιτυγχάνει την ανταγωνιστικότητά της στην αγορά.

Καταλήγουμε λοιπόν στο γεγονός ότι η ανταγωνιστικότητα της οικονομίας περνάει μέσα από την παραγωγικότητα. Το προϊόν είναι ανταγωνιστικό στην αγορά όταν πριν έχει σχεδιαστεί από την επιχείρηση μια κατάλληλη πολιτική στους μισθούς που δεν θα επιβαρύνουν το προϊόν με το υψηλό κόστος. Παράλληλα οι μισθοί θα πρέπει να ενθαρρύνουν κατά τέτοιο τρόπο ώστε ο εργαζόμενος να συνειδητοποιήσει τον σκοπό του. Αυτά όλα τοποθετούνται σε ένα γενικό πλαίσιο οικονομικής πολιτικής που υπεύθυνο είναι το υπουργείο οικονομικών.

3. Το γενικό επίπεδο των μισθών

α) Επίπεδο μισθών

Με το επίπεδο των μισθών γίνεται η διανομή του εισοδήματος στους μισθωτούς και ημερομισθίους και τους μη μισθωτούς. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω των αλλαγών των ονομαστικών μισθών, αυτό βέβαια που έχει την εξέχουσα σημασία είναι η αγοραστική δύναμη των μισθών. Για να γίνει σαφής ο τρόπος με τον οποίο μεταβάλλονται οι πραγματικοί μισθοί είναι αναγκαίο να εξετάσουμε τις μεταβολές του επιπέδου των τιμών (πληθωρισμός), γιατί σε κάθε προσπάθεια ανόδου των πραγματικών μισθών, πέρα από ένα συγκεκριμένο πλαίσιο μπορεί να εξουδετερωθεί από αυξήσεις των τιμών. Οι επιδράσεις όμως του πληθωρισμού ξεφεύγουν από το πλαίσιο που έχει να κάνει με την διανομή του εισοδήματος μεταξύ μισθών και κερδών.

Όταν οι τιμές και το κόστος παραγωγής στην Ελλάδα αυξάνονται ταχύτερα από ότι στις άλλες χώρες οι ελληνικές εξαγωγές γίνονται λιγότερο ανταγωνιστικές. Αυτό σημαίνει ότι το ελληνικό προϊόν εμφανίζεται με υψηλή τιμή στην διεθνή αγορά πράγμα το οποίο το κάνει απρόσιτο προς την αγορά. Όμως όταν τα ελληνικά προϊόντα εμφανίζονται μη ανταγωνιστικά, δεν αγοράζονται οπότε δημιουργείται πρόβλημα στο εμπορικό ισοζύγιο με αποτέλεσμα να μεγαλώνει το έλλειμμα. Οι παραπάνω σχέσεις δημιουργούν πρόβλημα στην ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας. Άρα θα πρέπει η πολιτική των μισθών να εντάσσεται σε ένα πλαίσιο οικονομικής πολιτικής τέτοιο που να μην επιβαρύνει την ελληνική οικονομία με αρνητικό αντίκτυπο στις σχέσεις με τις άλλες χώρες και γενικότερα σε όλο το φάσμα της οικονομίας. Ο μη σχεδιασμένος τρόπος αύξησης των μισθών δημιουργεί μακροχρόνια προβλήματα στην οικονομία.

Η χώρα μας είναι μια ανοιχτή οικονομία η οποία λόγω της ένταξής της στην Ε.Ο.Κ. και της ενοποίησης υπόκειται όλο και περισσότερο στο διεθνή ανταγωνισμό. Έτσι έχοντας σαν στόχο την σταθερότητα των τιμών και τις διεθνείς τιμές που έχουν αυξηθεί, τότε οι ονομαστικοί μισθοί θα πρέπει να

αυξηθούν λιγότερο από την αύξηση της παραγωγικότητας, διαφορετικά δεν έχουμε σταθερότητα. Οπότε οι πραγματικές αυξήσεις είναι αυτές που σηματοδοτούν την ύπαρξη ανταγωνιστικών προϊόντων που μπορούν να ανταγωνιστούν τα ξένα στις διεθνείς αγορές.

Βέβαια η σταθερότητα των τιμών δεν αποτελεί αυτό σκοπό και ούτε πάντα οι αυξήσεις των μισθών ακολουθούν το μονοπάτι της ανταγωνιστικότητας που πρέπει να εξυπηρετούν, γιατί πέρα από τα οικονομικά στοιχεία υπάρχει και ο ανθρώπινος παράγοντας στην οικονομία. Αλλά και οι διεθνείς τιμές θα πρέπει να λαμβάνονται και αυτές υπόψη. Όμως όταν ανακύψει το πρόβλημα του ισοζυγίου πληρωμών και καταστεί πιεστικό θα πρέπει να αναζητηθεί μια λύση. Η λύση της υποτίμησης καταστά την κατάσταση προβληματική οπότε θα πρέπει να εξετάσουμε το ενδεχόμενο αύξησης των μισθών, με τέτοιο τρόπο ώστε να μην προκαλέσουμε αύξηση του πληθωρισμού αλλά να συμβάλλουμε στην βελτίωση της σχέσης του λόγου εσωτερικό/διεθνές κόστος παραγωγής και έτσι να βοηθήσουμε στην αύξηση των εξαγωγών και την μείωση των εισαγωγών.

Η ανταγωνιστικότητα της οικονομίας μας μετριέται ως γνωστό με τον πληθωρισμό μεταξύ της Ελλάδας και των λοιπών χωρών. Καταλήγουμε λοιπόν στο συμπέρασμα ότι όσο πιο ευνοϊκό είναι το ισοζύγιο των πληρωμών τόσο πιο άνετα αναπροσαρμόζονται οι μισθοί. Με την εικόνα που τώρα παρουσιάζει το ισοζύγιο τα περιθώρια για μεγάλες αυξήσεις είναι περιορισμένα.

4. Ανταγωνιστικότητα και εργατικά συνδικάτα

α) Εργατικά συνδικάτα

Κατά τις συλλογικές διαπραγματεύσεις τα εργατικά συνδικάτα διαπραγματεύονται με βάση την βραχυχρόνια ικανοποίησή τους. Η ηγεσία των εργατικών συνδικάτων ενδιαφέρεται για το μισθό των απασχολούμενων και όχι για εκείνες τις προϋποθέσεις που δημιουργούνται για αύξηση της

ανταγωνιστικότητας και δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας. Ενδιαφέρεται για αυτούς που βρίσκονται μέσα στην παραγωγική διαδικασία και όχι έξω από αυτή.

Η συνεργασία των εργατικών συνδικάτων με τα διευθυντικά στελέχη των επιχειρήσεων είναι βασικό στοιχείο. Η πρόσκληση στην οποία καλούνται να δώσουν απάντηση είναι να καταφέρουν να αναθεωρήσουν τις επιδιώξεις τους όσο αναφορά την βοήθεια σε αυτούς που δουλεύουν αλλά και να φροντίζουν και αυτούς που είναι άνεργοι, με την δημιουργία τέτοιων προϋποθέσεων ώστε να καταστούν και αυτά ικανά άτομα ώστε να επανέρθουν στην παραγωγική διαδικασία. Τα εργατικά συνδικάτα μπορούν να παίξουν ένα σημαντικό ρόλο στην αύξηση της παραγωγικότητας και τη βελτίωση της ποιότητας της παραγωγής με σκοπό τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των θέσεων εργασίας και την εξασφάλιση απασχόλησης σε μακροχρόνια βάση για όλους τους εργαζόμενους.

Θα πρέπει να γίνει κατανοητό ότι η βελτίωση της αποτελεσματικότητας των επιχειρήσεων σημαίνει εξασφάλιση των θέσεων εργασίας.

Πέρα από αυτό θα πρέπει να λεχθεί ότι έχει γίνει μια πρόοδος από την πλευρά των εργαζομένων και των εργατικών τους συνδικάτων. Η αποδοχή εκ μέρους των εργατικών συνδικάτων της μείωσης των πραγματικών ελάχιστων ορίων της αμοιβής της εργασίας, με σκοπό την ενίσχυση της απασχόλησεως των νέων, αποτελεί ένα πρώτο παράδειγμα. Ακόμη η χαλαρή αντίδραση των εργατικών συνδικάτων στην προσπάθεια που καταβάλλεται για την εξασθένηση των παραγόντων, που προκάλεσαν τους σημαντικούς κλονισμούς στη διάρκεια των δεκατιών του 70 και του 80, με συνέπεια την μείωση της αποδοτικότητας του κεφαλαίου βρίσκει γενική αναγνώριση. Ήδη στο τομέα της αγοράς εργασίας έχει αλλάξει το σύστημα των συλλογικών διαπραγματεύσεων, ενώ καταργήθηκε και το σύστημα προσδιορισμού του μισθού από το πληθωρισμό. Όμως θα πρέπει να γίνει κατανοητό ότι απαιτείται ακόμη μεγάλη προσπάθεια για την ενίσχυση των προϋποθέσεων για ανάκαμψη της οικονομικής δραστηριότητας και την σταθεροποίηση του

επιπέδου της ανεργίας, γιατί με την πολιτική της υπερτιμήσεως του νομίσματος και των υψηλών επιτοκίων, για την μείωση του πληθωρισμού, μεταφέρεται στα εργατικά συνδικάτα ένα μεγαλύτερο μέρος της ευθύνης για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας. Η ευθύνη αυτή παίρνει μεγαλύτερες διαστάσεις όταν θα ενταχθεί το νόμισμά μας στο μηχανισμό των συναλλαγματικών ισοτιμιών, δεδομένου ότι τότε η δυνατότητα αποκαταστάσεως της ανταγωνιστικότητας της Ελληνικής οικονομίας, μέσω προσαρμογών της πραγματικής τιμής του εθνικού νομίσματος, περιορίζεται σημαντικά. Άρα η βελτίωση των πραγματικών μισθών πρέπει να επιδιώκεται μόνο μέσω της αυξήσεως της παραγωγικότητας και όχι μέσω της αναδιανομής του εισοδήματος.

III. Η ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

1. Παραγωγικότητα - μισθοί - τιμές

α) Παραγωγικότητα

Για να διευκρινιστούν οι μακροχρόνιες σχέσεις μεταξύ μεταβολών της παραγωγικότητας και μεταβολών στους μισθούς και στις τιμές, είναι σκόπιμη η αναδρομή στην έννοια της παραγωγικότητας.

Η έννοια της παραγωγικότητας αναφέρεται στην σχέση μεταξύ της ποσότητας και παραγόμενων αγαθών και υπηρεσιών ως προς την ποσότητα των πόρων που χρησιμοποιούνται για να δημιουργηθούν αυτά τα αγαθά ή υπηρεσίες. Όταν με τους ίδιους πόρους έχουμε παραγωγή περισσότερων προϊόντων ή υπηρεσιών από προηγουμένως, η παραγωγικότητα προφανώς αυξάνεται. Γενικά για να διαπιστωθούν οι μεταβολές στην παραγωγικότητα, είναι αναγκαίο να ληφθεί υπόψη τι βγαίνει από την παραγωγή και τι εισέρχεται στη παραγωγή.

Αυτό που μπορεί να γίνει είναι η σύγκριση της παραγωγής με την απασχολούμενη εργασία ή συνολικά με την απασχολούμενη εργασία και το κεφάλαιο ή κάποιος συνδυασμός αυτών των παραπάνω. Όταν η παραγωγή συγκρίνεται με το σύνολο της απασχόλησης ή ακριβέστερα με τις απασχολούμενες ανθρωπόωρες γίνεται λόγος για παραγωγικότητα της εργασίας. Η παραγωγικότητα της εργασίας μετρά την απόδοση της εργασίας μέσα στο δεδομένο περιβάλλον.

Όταν η παραγωγή συγκρίνεται με τους συνολικά απασχολούμενους πόρους, κατάλληλα σταθμισμένους, γίνεται λόγος για συνολική παραγωγικότητα. Αυτή μας δείχνει πόσο μεγαλύτερη παραγωγή παίρνουμε από μια επιπλέον συνδυασμένη μονάδα εργασίας και κεφαλαίου. Ο κύριος παράγοντας προσδιορισμού της αποτελεσματικής χρήσης των οικονομικών

πόρων της συνολικής παραγωγικότητας είναι το επίπεδο της τεχνολογίας, σημασία έχει επίσης και το μέγεθος της αγοράς και το θεσμικό πλαίσιο. Άρα οι κύριες πηγές της παραγωγικότητας της εργασίας είναι η αποτελεσματική απασχόληση κεφαλαίου και εργασίας, η ποσότητα του υλικού κεφαλαίου ανά απασχολούμενο και η μέση ποιότητα του εργατικού δυναμικού.

Στην χώρα μας η συνολική παραγωγικότητα της εργασίας εμφανίζει εδώ και αρκετά χρόνια μικρούς ρυθμούς αύξησης, πράγμα που ωφείλεται στην δυσμενή εξέλιξη των παραγόντων που προσδιορίζουν την παραγωγικότητα. Άλλα αποδίδουν αυτή την εξέλιξη σε ανεπάρκεια των επενδύσεων, σε καινούρια εργοστάσια και μηχανήματα, άλλα σε θεσμικά μέτρα και περιορισμούς. Με τον ένα ή τον άλλο τρόπο η συνισταμένη παραγόντων οδηγεί σε μείωση της παραγωγικότητας.

Όσο αναφορά τον τομέα των μισθών οι αυξήσεις στους πραγματικούς μισθούς προέρχονται κυρίως από αυξήσεις της παραγωγικότητας εργασίας. Οι αυξήσεις των πραγματικών μισθών, χωρίς παράλληλη εξέλιξη της παραγωγικότητας αργά ή γρήγορα θα οδηγήσει σε αποτυχία ή αν επιτευχθεί θα έχει ευρύτερες επιπτώσεις σε άλλους τομείς της οικονομίας (Πληθωρισμός κόστους, μείωση διεθνούς ανταγωνιστικότητας, περιορισμοί των επενδύσεων).

2. Ανάλυση αμοιβής εργασίας, κόστους εργασίας, παραγωγικότητας

Αναλύοντας τον πίνακα 2 βλέπουμε ότι το έτος 1982 υπάρχουν μεγάλες αυξήσεις στους εργαζόμενους. Αυτό φαίνεται καθαρά από: το σύνολο αμοιβών εργαζομένων 28,6% αλλά και από τις: ωριαίες αποδοχές εργατών (πραγμ.) 10,4% και εβδομαδιαίες αποδοχές εργατών (πραγμ.) 7,8%. Οι αυξήσεις όμως αυτές επισκιάζονται από το γεγονός ότι το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος είναι 28,3% ενώ η παραγωγή ανά ώρα εργασίας 0,1%. Το έτος 1983 αυτό που είναι άξιο επισήμανσης είναι ότι παρατηρούμε μια

μείωση των πραγματικών αποδοχών μικρή για τους εργάτες -0,7% ανά ώρα εργασίας και -0,8% ανά εβδομάδα εργασίας, και μεγαλύτερη για τους υπαλλήλους -4,9%. Το κόστος εργασίας παραμένει υψηλό παρά την μείωση του 18% ενώ η παραγωγικότητα είναι αρνητική -0,1%. Μέχρι και το 1985 οι εργαζόμενοι απολαμβάνουν πραγματικές αυξήσεις ενώ τόσο η παραγωγικότητα 1,8% το 1984 τόσο το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος 20,3% δεν είναι καθόλου ικανοποιητικοί. Την διετία 1986 - 1987 τα δεδομένα αλλάζουν με την εφαρμογή του σταθεροποιητικού προγράμματος. Οι αποδοχές των εργαζομένων μειώνονται σε πραγματικές τιμές το 1986 σε : -8,4% ωριαίες αποδοχές εργαζομένων, -8,5% εβδομαδιαίες αποδοχές εργαζομένων και -11,7% μηνιαίες αποδοχές υπαλλήλων. Ανάλογες μειώσεις έχουμε και το 1987 σε μικρότερο βαθμό. Επειδή η παραγωγικότητα ανά ώρα εργασίας παρουσίασε μείωση κατά (1986: 0,5%), το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος αυξήθηκε περισσότερο από τις αποδοχές, συγκεκριμένα κατά (1986: 13,3%). Εξάλλου, το 1987, όπως και το 1986, η αύξηση του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στην ελληνική μεταποίηση ήταν μεγαλύτερη από την αντίστοιχη μέση αύξηση στις ανταγωνίστριες χώρες (3,7 το 1986 και 2,1% το 1987). Η διαφορά όμως μεταξύ των δύο ρυθμών υπερκαλύφθηκε από την πτώση της μέσης σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας της δραχμής κατά 22,2% το 1986 και 11% το 1987, με αποτέλεσμα να βελτιωθεί η ανταγωνιστικότητα των ελληνικών προϊόντων. Μετά το σταθεροποιητικό πρόγραμμα παρατηρούμε μια πραγματική αύξηση στις αποδοχές εργατών. Έτσι στις: ωριαίες αποδοχές εργατών (πραγματ.) 4,3% και 5,8% για το 1988 και 1989 αντίστοιχα. Το ίδιο συμβαίνει και με τους υπαλλήλους με 4,0% και 2,1% αντίστοιχα. Τελειώνοντας την αναφορά μας για την διετία αυτή θα πρέπει ακόμα να αναφέρουμε ότι: Στην μεταποίηση η αύξηση του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος υπερέχει αισθητά από την αντίστοιχη μέση αύξηση στις ανταγωνίστριες χώρες: (1989 18,2% έναντι 1,8%, 1988: 19,3% έναντι 1,1%). Η διαφορά μεταξύ των δύο ρυθμών δεν αντισταθμίστηκε το 1989 από την μείωση (7,1%) της μέσης σταθμικής συναλλαγματικής ισοτιμίας της δραχμής, όπως και το 1988 (μείωση της

συναλλαγματικής ισοτιμίας 7%). Η περίοδος 1990 - 1991 εμφανίζει μια μείωση στους μισθούς των εργαζομένων και των υπαλλήλων με εξαίρεση τον δείκτη: Μηνιαίες αποδοχές των υπαλλήλων (πραγματ.) 1,2% το έτος 1990. Φυσικά αυτό είναι απόρροια του σταθεροποιητικού προγράμματος που αρχίζει να εφαρμόζεται από τα μέσα του 1990. Σίγουρα θα πρέπει να αναφερθεί ότι το έτος 1991 η παραγωγικότητα αυξήθηκε εντυπωσιακά κατά 5,6% ενώ το κόστος παραγωγής μειώθηκε σημαντικά στο 10,5% (κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος μεταποίησης). Τελειώνοντας την αναφορά μας στον πίνακα αυτό το έτος 1992 βλέπουμε ότι: Συνεχίζεται το σταθεροποιητικό πρόγραμμα αφού οι αποδοχές των εργαζομένων και των υπαλλήλων χάνουν σε πραγματικές τιμές (-1,3%, -1,4%, -0,3%) αντίστοιχα. Ενώ διατηρείται η παραγωγικότητα στο 3,9% με το κόστος εργασίας σε πτωτική πορεία στο 11,9% και το κόστος εργασίας στην μεταποίηση στο 10,3%. Λαμβάνοντας υπόψη ότι η αντίστοιχη μέση αύξηση στις ανταγωνίστριες χώρες ήταν 3% περίπου και η μέση σταθμική συναλλαγματική ισοτιμία της δραχμής μειώθηκε κατά 8,3%, προκύπτει ότι η ανταγωνιστικότητα των ελληνικών προϊόντων βελτιώθηκε για δεύτερο κατα σειρά έτος μετά την επειδείνωση κατά την τριετία 1988 - 1990. Ειδικότερα η ανταγωνιστικότητα με (με βάση το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος) αυξήθηκε κατά 5% περίπου μεταξύ του τελευταίου τριμήνου του 1990 και του τελευταίου τριμήνου του 1992. Τελειώνοντας θα πρέπει να κάνουμε και μια αναφορά στον δείκτη : Μη γεωργικό ακαθάριστο εγχώριο προϊόν όπου το 0,7% και 1,6% του 1991 - 1992 είναι χαμηλοί ρυθμοί ανάπτυξης σε σχέση με το 4,5% και 4,1% των ετών 1988-1989.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

ΑΜΟΙΒΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ, ΚΟΣΤΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ, ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ: 1982 - 1992
(% ΠΟΣΟΣΤΑ ΕΤΗΣΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ)

ΣΥΝΟΛΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ (εκτός γεωργίας)	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992*
1. Σύνολο αμοιβών εργαζομένων	28,6	20,4	24,0	24,7	12,3	12,2	21,4	20,5	20,8	14,5	13,7
2. Μη γεωργ. Α.Ε.Π. σε σταθερές τιμές	0,3	2,0	2,3	3,6	1,6	6,0	4,2	4,1	1,3	0,7	1,6
3. Κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος	28,3	18,0	21,2	20,4	10,5	12,2	16,5	15,8	19,2	13,6	11,9
ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗ**											
1. Ωριαίες αποδ. εργατ. (ονομαστ.)	33,5	19,4	26,3	19,8	12,7	9,6	18,4	20,5	19,4	16,7	14,7
2. Ωριαίες αποδ. εργτ. (πραγματ.)	10,4	-0,7	6,6	0,4	-8,4	-5,8	4,3	6,0	-0,8	-2,3	-1,3
3. Εβδομαδ. αποδ. εργατ. (ονομ.)	30,3	19,2	25,3	23,1	12,5	9,8	24,0	20,7	19,3	16,7	14,6
4. Εβδομαδ. αποδ. εργατ. (πραγμ.)	7,8	-0,8	5,7	3,1	-8,5	-5,7	9,3	6,2	-0,9	-2,3	-1,4
5. Μηνιαίες αποδ. εργατ. (ονομ.)	22,5	14,3	24,1	23,0	8,6	8,3	26,9	19,9	21,8	18,0	15,8
6. Μηνιαίες αποδ. εργατ. (πραγμ.)	1,2	-4,9	4,7	3,1	-11,7	-7,0	11,8	5,5	1,2	-1,3	-0,3
7. Παραγωγή ανά άτομο	-2,2	-0,2	0,9	3,7	-0,7	-0,7	4,0	2,1	-1,3	5,6	3,9
8. Παραγωγή ανά ώρα εργασίας	0,1	-0,1	1,8	1,0	-0,5	-0,8	-0,8	2,0	-1,1	5,6	4,1
9. Κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος	33,3	19,5	24,1	18,7	13,3	10,5	19,3	18,2	20,9	10,5	10,3

* Τα στοιχεία αφορούν το πρώτο 9μηνο του 1992.

** Ελεξοργασία στοιχείων ερευνών ΕΣΥΕ.

IV. Η ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Ο ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ

1. Τι είναι πληθωρισμός

α) Ο πληθωρισμός στην Ελλάδα

Ο πληθωρισμός στην Ελλάδα από το 1973 και μετά είναι μόνιμα διψήφιος. Συγκεκριμένα την δεκαετία του '80 ο πληθωρισμός της Ελλάδας ήταν τετραπλάσιος του πληθωρισμού στην Ε.Ο.Κ. Το γεγονός αυτό ενίσχυσε την αβεβαιότητα και τις αρνητικές συνέπειές της στις επενδύσεις. Γι' αυτό θα πρέπει η οικονομική μας πολιτική να συγκλίνει προς την πολιτική της κοινότητας, μακροχρόνια, συνεπάγεται και την μείωση του πληθωρισμού. Άρα η υιοθέτηση της οικονομικής πολιτικής της Ε.Ο.Κ. ως εθνικής πολιτικής συνεπάγεται την σύγκλιση του πληθωρισμού.

Η εξάλειψη της διαφοράς μεταξύ των δύο επιπέδων πληθωρισμών της Ε.Ο.Κ. και της Ελλάδας είναι δύσκολη επειδή ο πληθωρισμός της Ελλάδας εμφανίζει υψηλό βαθμό δυσκαμψίας. Χρειάζεται ένα χρονικό διάστημα 6 έως 18 μήνες από την έναρξη εφαρμογής μιας πολιτικής που να αποσκοπεί στην πτώση του πληθωρισμού και διάστημα 5 ετών για να φτάσει στο μέσο κοινοτικό επίπεδο.

Το Test συνολοκλήρωσης (Co-integration) έδειξε, ότι η αύξηση του πληθωρισμού σε διψήφιο αριθμό ευνοεί τους μισθούς εις βάρος των κερδών, πράγμα που σημαίνει ότι μειώνεται η αποδοτικότητα του κεφαλαίου περιορίζει τις επενδύσεις και το ρυθμό οικονομικής επεκτάσεως. Αυτή η διαπίστωση ερμηνεύει, ενδεχομένως, το γεγονός ότι σε όλη την περίοδο, όπου ο πληθωρισμός ήταν διψήφιος αριθμός, υπάρχει πρόβλημα όσο αναφορά την αύξηση των μισθών σε σχέση με την παραγωγικότητα και του πληθωρισμού. Τα πράγματα είναι πολύ διαφορετικά όταν έχουμε μονοψήφιο πληθωρισμό οπότε η αύξηση στους μισθούς δεν συναντά δυσκολίες όσο αναφορά τον τομέα της

παραγωγικότητας. Άρα ο υψηλός πληθωρισμός ευνοεί εκείνους που δεν χάνουν την απασχόλησή τους και πλήττει εκείνους που είναι άνεργοι.

Το κόστος του πληθωρισμού εντοπίζεται καθεαυτό στον πυρήνα της οικονομίας που ονομάζεται ανταγωνιστικότητα. Ο υψηλός πληθωρισμός μειώνει την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας και θα πρέπει να γίνουν οι προσπάθειες για να σταματήσει αυτό.

Η ανταγωνιστικότητα της οικονομίας πλήττεται αφού ο πληθωρισμός οδηγεί στα υψηλά επιτόκια και αναγκαστικά σε σχετικά υψηλές αυξήσεις στους μισθούς με αποτέλεσμα την αποθάρρυνση των επενδύσεων και την δημιουργία αυξήσεων στους μισθούς σε ρυθμούς γρηγορότερους από την αύξηση του κόστους ανά μονάδα προϊόντος.

Τέλος θα πρέπει να αναφέρουμε ότι η ένταξη ενός ασθενούς νομίσματος στον μηχανισμό προσδιορισμού των συναλλαγματικών ισοτιμιών θα αποτελέσει παράγοντα σταθεροποίησης του επιπέδου των τιμών. Όταν όμως η ένταξη, γίνει με υψηλό πληθωρισμό στο σύστημα αυτό τότε αυτό θα σημαίνει σαφής μείωση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας και οτιδήποτε άλλο θετικό απορρέει από αυτό.

2. Ανάλυση δείκτη τιμών καταναλωτή της Ελλάδας και διαφόρων χωρών

Παρατηρούμε ότι αναλύοντας τους πίνακες 3,4, και 5 τα έτη 1970 - 1972, ο δείκτης τιμών καταναλωτή της Ελλάδας βρίσκεται σε χαμηλά επίπεδα. Μάλιστα αξιοσημείωτο είναι ότι ο δείκτης τιμών καταναλωτή της χώρας σε σχέση με άλλες χώρες βρίσκεται σε πολύ καλύτερα επίπεδα από χώρες με καλύτερη οικονομία π.χ. Ην. Βασίλειο, Ιταλία, Γερμανία, Ιαπωνία. Τα έτη όμως 1973 και 1974 ο δείκτης τιμών καταναλωτή θα φτάσει σε επίπεδα πολύ ανυποχρητικά για την ελληνική οικονομία. Αυτό ήταν

αποτέλεσμα της πετρελαϊκής κρίσης και της αποσύνδεσης της Ελληνικής οικονομίας από το δολλάριο των Η.Π.Α. Βέβαια και στις άλλες χώρες διαπιστώνουμε μια αύξηση αφού η οικονομική κρίση είναι παγκόσμια αλλά οι αυξήσεις είναι πολύ πιο συγκρατημένες. Μόνο χώρες μη ισχυρά οργανωμένες οικονομικά ξεπερνούν το έτος 1974 την Ελλάδα όπως: Ισλανδία 42,9%, Πορτογαλία 29,2%. Σημαντικό είναι τελειώνοντας την αναφορά μας για τα έτη αυτά να αναφέρουμε την μεγάλη αύξηση που παρουσιάζει ο τομέας των μεταφορών - επικοινωνιών με 37,4%. Αυτό δείχνει ότι η πετρελαϊκή κρίση πλήττει πολύ περισσότερο αυτό τον δείκτη που αναφέρεται σε ένα συγκεκριμένο τομέα της οικονομίας. Τα έτη από 1975-1978 ο δείκτης τιμών καταναλωτή της Ελλάδας σταθεροποιείται σε επίπεδα από 12,5% έως 13,4%, ένα ποσοστό όμως μεγαλύτερο από τον μέσο όρο του ΟΟΣΑ που κυμαίνεται από 7,9% έως 11,3%. Πράγμα που δείχνει ότι από πλευράς της ελληνικής οικονομίας θα πρέπει να γίνουν προσπάθειες ώστε να προσελκύσουν επενδύσεις που όμως δεν το επιτρέπει το σχετικά υψηλό κόστος χρήματος. Η τριετία 1979-1981 θα αυξήσει ακόμη περισσότερο τον δείκτη τιμών καταναλωτή με υψηλότερη τιμή το 24,9% το 1980. Φτάνουμε στο σημείο η Ελληνική οικονομία να έχει διπλάσιο πληθωρισμό από τον μέσο όρο των χωρών του ΟΟΣΑ το έτος 1981 με 10,5%. Τα έτη 1982 έως και 1984 παρατηρείται μια πτώση του δείκτη τιμών καταναλωτή που όμως δεν είναι τέτοια που να μας αφήνει ευχαριστημένους. Την ίδια περίοδο ο δείκτης καταναλωτή του μέσου όρου των χωρών του ΟΟΣΑ είναι 5,2%, γεγονός που δείχνει ότι η ελληνική οικονομία αντιμετωπίζει πρόβλημα ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων και αναγκάζεται να τα προστατέψει με δασμούς, μέτρο όμως που είναι πρόσκαιρο και δεν λύνει το πρόβλημα. Τα έτη 1985 - 1986 ο πληθωρισμός παίρνει την ανιούσα και φτάνει το 1986 το 23%. Αξιοσημείωτο είναι ότι το ίδιο έτος η Πορτογαλία εμφανίζει πληθωρισμό 11,8%. Πρέπει να σημειωθεί ότι το πρόβλημα της ελληνικής οικονομίας εμφανίζει αυτά τα συμπτώματα γιατί προηγούμενα έτη, συγκεκριμένα 1960 δεν μπόρεσαν οι σωστές βάσεις για την ανάπτυξη, απλώς το πρόβλημα δεν ήταν εμφανές όσο η ελληνική οικονομία εξαρτάταν από την οικονομία των Η.Π.Α.

Τα έτη 1986 - 1987 ακολουθήθηκε το λεγόμενο << σταθεροποιητικό πρόγραμμα Σημίτη >> με αποτέλεσμα η Ελληνική οικονομία να εμφανίσει το 1988 πληθωρισμό 13,5%. Όμως ο πληθωρισμός της Ελληνικής οικονομίας παραμένει ο υψηλότερος της Ε.Ο.Κ. έτσι το 13,5% δεν θα πρέπει να μας καθυσηχάζει. Η πολιτική αστάθεια των ετών 1989 - 1990 έχει σαν αποτέλεσμα την αύξηση πάλι του πληθωρισμού στο 20,4%. Αυτό έχει σαν συνέπεια την εφαρμογή και νέου σταθεροποιητικού προγράμματος με αποτέλεσμα ο πληθωρισμός να φτάνει στο 15,8%. Ενδεικτικός είναι ο δείκτης μεταφορών και επικοινωνιών που παρουσιάζει ποσοστό 20,3% αντανακλώντας έτσι το γνωστό πενηντάρικο που μπήκε στην βενζίνη τον Αύγουστο του 1992. Πριν τελειώσουμε θα πρέπει να αναφέρουμε ότι μεταξύ του 1982 - 1991 η αύξηση του δείκτη τιμών καταναλωτή ήταν 349,8%. Η μεγαλύτερη αύξηση παρουσιάστηκε στον τομέα ένδυση - υπόδυση 442%, και η μικρότερη στο τομέα μεταφορές - επικοινωνίες 287,7%, αυτό φαίνεται στον πίνακα Δείκτης Τιμών Καταναλωτού. Ο σκοπός κάθε φορά ήταν η καταπολέμηση του πληθωρισμού, η μη επιτυχημένη τιθάσευσή του ποτέ δεν θα ανοίξει την πόρτα της ανταγωνιστικότητας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

ΔΕΙΚΤΗΣ ΤΙΜΩΝ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ ΕΣΥΕ

Έτη	ΕΙΔΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ					
	ΓΕΝΙΚΟΣ ΔΕΙΚΤΗΣ	Διατροφή	Ένδυση υπόδυση	Στέγαση	Μεταφορές επικοινωνίες	Λοιπά αγαθά και υπηρεσίες
1971	3,0	5,1	1,1	0,7	2,5	2,4
1972	4,3	4,0	4,1	1,5	8,5	4,2
1973	15,5	21,2	14,0	6,7	10,1	15,5
1974	26,9	27,7	22,0	27,4	37,4	21,0
1975	13,4	11,8	11,2	11,7	19,6	14,5
1976	13,3	13,9	13,5	11,0	11,5	14,4
1977	12,2	14,0	12,8	11,8	7,5	11,9
1978	12,5	14,3	14,1	11,4	6,3	12,9
1979	19,0	18,8	22,4	19,4	24,5	15,0
1980	24,9	27,6	18,7	29,0	22,6	23,1
1981	24,5	30,1	21,5	27,2	13,7	22,1
1982	21,0	21,1	27,8	18,4	15,3	21,6
1983	20,2	18,0	22,3	13,7	21,0	24,3
1984	18,5	18,3	26,2	14,8	11,6	20,1
1985	19,3	19,5	22,1	17,1	16,8	20,0
1986	23,0	20,3	25,4	20,8	26,7	24,3
1987	16,4	12,6	21,7	14,6	11,4	21,4
1988	13,5	11,1	18,1	13,4	8,3	15,7
1989	13,7	19,2	14,6	10,0	6,8	12,6
1990	20,4	21,1	17,2	23,7	26,3	17,7
1991	19,5	19,3	16,5	26,4	19,4	18,4
1992	15,8	14,1	14,0	17,3	20,3	16,0

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

ΤΙΜΕΣ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΟΥ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΟΟΣΑ (μέσα επίπεδα) (Ποσοστιαίες μεταβολές έναντι προηγούμενου έτους)
CONSUMER PRICES IN THE OECD COUNTRIES (Percentage changes over previous year)

Χώρας - Countries	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Ην. Πολιτείες - United States	5.9	4.3	3.3	6.2	11.0	9.1	5.8	6.5	7.7	11.3	13.5	10.4	6.1	3.2	4.3	3.5	1.9	3.7	4.1	4.8	5.5	4.2
Ιαπωνία - Japan	7.7	6.1	4.5	11.7	24.5	11.8	9.3	8.1	3.8	3.6	8.0	4.9	2.7	1.9	2.2	2.1	0.4	-0.2	0.5	2.3	3.1	3.3
Γερμανία - Germany	3.4	5.3	5.5	6.9	7.0	6.0	4.5	3.7	2.7	4.1	5.5	5.9	5.3	3.3	2.4	2.2	-0.2	0.2	1.2	2.8	2.7	3.5
Γαλλία - France	5.2	5.3	6.1	7.3	13.7	11.8	9.6	9.4	9.1	10.8	13.6	13.4	11.8	9.6	7.4	5.8	2.7	3.1	2.7	3.7	3.4	3.2
Ην. Βασίλειο - Un. Kingdom	6.4	9.4	7.1	9.2	16.0	24.2	16.5	15.8	8.3	13.4	18.0	11.9	8.6	4.6	5.0	6.1	3.4	4.2	4.9	7.8	9.5	5.8
Ιταλία - Italy	5.0	4.8	5.7	10.8	19.1	17.0	16.8	18.4	12.1	14.8	21.2	19.5	16.6	14.6	10.8	9.2	5.9	4.7	5.0	6.6	6.0	6.5
Καναδάς - Canada	3.4	2.8	4.8	7.6	10.9	10.9	7.5	8.0	8.9	9.2	10.2	12.5	10.8	5.9	4.3	4.0	4.2	4.4	4.0	5.0	4.8	5.6
ΣΥΝΟΛΟ ΑΝΩΤΕΡΩ ΧΩΡΩΝ																						
TOTAL OF ABOVE COUNTRIES																						
Αυστραλία - Australia	5.7	5.0	4.3	7.3	13.3	10.8	8.1	8.1	7.0	9.3	12.2	10.0	7.0	4.4	4.4	3.8	1.9	2.8	3.2	4.5	4.9	4.4
Ν. Ζηλανδία - New Zealand	3.9	6.1	5.8	9.5	15.1	15.1	13.5	12.3	7.9	9.1	10.2	9.7	11.1	10.1	3.9	6.8	9.1	8.5	7.2	7.6	7.3	3.3
Αυστρία - Austria	6.5	10.4	6.9	8.2	11.1	14.7	16.9	14.3	12.0	13.8	17.1	15.4	16.1	7.4	6.2	15.4	13.2	15.7	6.4	5.7	6.1	2.6
Βέλγιο - Belgium	4.4	4.7	6.3	7.6	9.5	8.4	7.3	5.5	3.6	3.7	6.4	6.8	5.4	3.3	5.6	3.2	1.7	1.4	2.0	2.5	3.2	3.3
Δανία - Denmark	3.9	4.3	5.5	7.0	12.7	12.8	9.2	7.1	4.5	4.5	6.6	7.6	8.7	7.7	6.3	4.9	1.3	1.6	1.2	3.1	3.4	3.2
Φινλανδία - Finland	5.8	5.8	6.6	9.3	15.3	9.6	9.0	11.1	10.0	9.6	12.3	11.7	10.1	6.9	6.3	4.7	3.6	4.0	4.6	4.8	2.6	2.4
Ελλάς - Greece	2.8	6.5	7.1	10.7	16.9	17.9	14.4	12.6	7.8	7.5	11.6	12.0	9.6	8.3	7.1	5.9	2.9	4.1	5.1	6.6	6.1	4.2
Ισλανδία - Iceland	3.0	3.0	4.3	15.5	27.0	13.4	13.3	12.1	12.6	19.0	24.9	24.5	21.0	20.2	18.5	19.3	23.0	16.4	13.5	13.8	20.4	18.9
Ιρλανδία - Ireland	13.3	6.6	9.7	20.6	42.9	49.1	33.0	29.9	44.9	44.1	57.5	51.8	49.1	86.5	30.9	31.9	22.2	18.3	25.7	20.3	14.6	6.8
Λουξεμβούργο - Luxembourg	8.2	8.9	8.0	11.4	17.0	20.9	18.0	13.6	7.6	13.3	18.2	20.4	17.1	10.5	8.6	5.4	3.8	3.2	2.1	4.0	3.3	3.2
Ολλανδία - Netherlands	4.6	4.7	5.2	6.1	9.5	10.7	9.8	6.7	3.1	4.5	6.3	8.1	9.4	8.7	4.6	4.1	0.3	-0.1	1.4	3.3	3.7	3.1
Νορβηγία - Norway	3.6	7.5	7.8	8.0	9.6	10.2	8.8	6.4	4.1	4.2	6.5	6.7	5.9	2.8	3.3	2.3	0.2	-0.7	0.7	1.0	2.5	3.9
Πορτογαλία - Portugal	10.6	6.2	7.2	7.5	9.4	11.7	9.1	9.1	8.1	4.8	10.9	13.6	11.3	8.4	6.2	5.7	7.2	8.7	6.7	4.6	4.2	3.4
Ισπανία - Spain	6.3	8.3	8.3	11.4	15.7	16.9	17.7	24.5	19.8	15.7	15.5	14.6	14.4	12.1	11.3	8.8	8.8	5.3	4.8	6.8	6.7	5.9
Σουηδία - Sweden	5.7	8.3	8.3	11.4	15.7	16.9	17.7	24.5	19.8	15.7	15.5	14.6	14.4	12.1	11.3	8.8	8.8	5.3	4.8	6.8	6.7	5.9
Ζευηδία - Switzerland	7.0	7.4	6.0	6.7	9.9	9.8	10.3	11.4	10.0	7.2	13.7	12.1	8.6	8.9	8.0	7.4	4.3	4.2	5.8	6.4	10.5	9.4
Ελβετία - Switzerland	3.6	6.6	6.7	8.7	9.8	6.7	1.7	1.3	1.1	3.6	4.0	6.5	5.6	3.0	3.0	3.4	0.7	1.5	1.8	3.2	5.4	5.8
Τουρκία - Turkey	7.9	19.0	15.4	14.0	23.9	21.2	17.4	26.0	61.9	63.5	94.3	37.6	32.7	28.8	48.4	45.0	34.6	38.9	75.4	63.1	60.4	66.0
Σύνολο ΟΟΣΑ - Total OECD	5.6	5.3	4.7	7.8	13.4	11.3	8.6	8.9	7.9	9.8	12.8	10.5	7.8	5.2	5.2	4.5	2.6	3.2	3.8	5.9	5.8	5.2

Πηγή: (1) ΟΟΣΑ Οικονομικές προοπτικές - Ιούλιος 1989.

Source: (1) OECD Economic outlook - June 1989.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

ΔΕΙΚΤΗΣ ΤΙΜΩΝ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΟΥ: Μέσος ετήσιος ετήσιος (1982 = 100)
CONSUMER PRICE INDEX: Annual averages (1982 = 100)

Αρτηροί	Οικονομικά κατά κατηγορία	Εξοπλισμός επίδησης Clothing and foot- wear	Κτίρια Housing	Ανεπιθύμητα καταναλωτικά Durable goods & household supplies	Υγεία & εργασία Medical & personal care	Εκπαίδευση, προ- αγωγή, αναψυχή Education, recreation	Μεταφορές και επικοινωνία Transport & communication	Άλλα αγαθά και υπηρεσίες Other goods and services	Γενικός Δείκτης General Index
1961	11.9	24.4	17.0	21.1	11.8	15.6	15.8	10.5	14.5
1962	11.8	24.9	17.2	20.7	12.4	15.5	15.9	10.4	14.5
1963	12.5	25.8	17.6	20.8	12.5	14.9	16.0	10.5	14.9
1964	12.6	27.2	18.0	20.6	12.7	14.6	16.2	10.5	15.0
1965	13.1	29.2	18.1	20.7	13.2	14.0	16.5	10.8	15.5
1966	13.9	29.9	18.7	21.6	13.8	14.9	17.4	11.3	16.2
1967	14.0	31.7	19.1	21.6	14.1	15.1	17.6	11.4	16.5
1968	14.0	31.8	19.7	21.7	14.4	15.1	17.5	11.5	16.6
1969	14.5	31.8	20.0	21.7	14.8	15.2	18.6	11.7	17.0
1970	14.9	31.8	20.1	22.3	15.2	16.7	19.4	11.9	17.5
1971	15.7	31.8	20.2	22.9	15.5	17.2	20.0	12.2	18.0
1972	16.3	31.9	20.5	23.7	16.8	18.2	21.6	13.1	18.8
1973	19.8	33.2	21.9	26.8	19.7	21.1	23.9	15.2	21.7
1974	25.2	37.9	27.9	34.0	24.5	27.2	32.8	18.8	27.6
1975	26.2	44.4	31.2	36.2	29.6	31.5	39.2	22.0	31.2
1976	32.1	48.2	34.6	40.1	36.9	36.5	43.6	24.1	36.4
1977	36.7	51.0	36.7	44.1	41.4	42.1	47.0	28.2	39.7
1978	41.9	55.1	43.1	47.9	48.2	48.4	50.0	34.1	44.7
1979	49.8	60.8	51.5	54.0	57.2	55.5	62.2	44.0	53.2
1980	63.5	70.3	64.4	67.4	70.6	67.4	76.3	60.6	66.4
1981	62.6	61.2	64.4	62.7	63.5	63.5	66.7	75.5	62.7
1982	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
1983	118.0	118.6	113.7	125.5	121.6	126.2	121.0	134.0	120.2
1984	139.6	141.5	130.5	149.5	145.1	152.4	135.1	161.6	142.4
1985	166.8	162.4	152.8	180.1	168.7	168.7	157.8	199.0	168.9
1986	200.6	196.4	184.6	233.9	201.1	230.1	199.9	251.4	209.0
1987	225.9	227.2	211.6	270.6	242.3	264.3	222.7	296.1	243.3
1988	251.1	339.6	240.0	304.5	285.7	329.2	241.1	326.3	276.2
1989	296.8	394.1	266.1	337.2	315.6	373.5	257.3	348.6	314.1
1990	360.0	442.2	333.2	388.6	368.8	434.4	324.0	397.9	378.3
1991	423.1	535.5	420.2	458.0	437.8	511.4	397.7	472.0	449.8

Πηγή: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος (τα έτη του 1974 στοιχεία προέκυψαν με η συνένωση του δείκτη με τον νέο δείκτη)

Source: National Statistical Service of Greece (Data referring to the period prior to 1974 have been obtained by correlating the old and the new index)

IV. Η ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Η ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

1. Έννοια της συναλλαγματικής πολιτικής

α) Η συναλλαγματική πολιτική της Ελλάδας

Η συναλλαγματική πολιτική πρέπει οπωσδήποτε να είναι συνδεδεμένη με την γενικότερη μακροοικονομική πολιτική και να λαμβάνεται πάντοτε υπόψη το γεγονός ότι δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί από μόνη της για να προωθήσει την ανταγωνιστικότητα. Η διολίσθηση από την άλλη πλευρά αποτελεί αναγκαίο κακό για να διατηρηθεί η ανταγωνιστικότητα προσωρινά σε ανεκτά επίπεδα όταν η γενικότερη μακροοικονομική πολιτική είναι επεκτατική. Αυτό συμβαίνει γιατί οι αυξήσεις των τιμών και του κατά μονάδα κόστους παραγωγής ανάμεσα στην Ελλάδα και τους ανταγωνιστές είναι διαφορετικό.

Η εξέλιξη της ανταγωνιστικότητας της Ελληνικής οικονομίας για την περίοδο 1974 - 1990. Φαίνεται από τον *Πίνακα 6* με τη χρησιμοποίηση τριών δεικτών πραγματικής σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας της δραχμής, υπολογισμένων : (α) Με βάση το σχετικό κατά μονάδα κόστος εργασίας στη βιομηχανία ανάμεσα στην Ελλάδα και στις χώρες του ΟΟΣΑ (στήλη 3) (β) Με βάση το σχετικό αποπληθωριστή του Α.Ε.Π. ανάμεσα στις ίδιες χώρες (στήλη 2). (γ) Με βάση το σχετικό δείκτη τιμών καταναλωτή ανάμεσα στην Ελλάδα και στις χώρες της Ε.Ο.Κ. (στήλη 4).

Κύρια χαρακτηριστικά της εξέλιξης των πιο πάνω δεικτών είναι τα ακόλουθα:

α) Η σημαντική ανατίμηση της πραγματικής σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας της δραχμής με βάση το σχετικό κατά μονάδα κόστος εργασίας στη βιομηχανία ανάμεσα στο τέταρτο τρίμηνο του 1980, και το δεύτερο του 1985 (25,86%). Στην ίδια περίοδο η πραγματική ισοτιμία με

βάση το σχετικό αποπληθωριστή του Α.Ε.Π. σημείωσε ελάχιστες διακυμάνσεις, ενώ η πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία με βάση το σχετικό δείκτη τιμών καταναλωτή ακολούθησε υποτιμητικές τάσεις.

β) Οι πιο πάνω εξελίξεις, όσον αφορά τη πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία της δραχμής, με βάση το σχετικό κατά μονάδα κόστος εργασίας στη βιομηχανία και με βάση το αποπληθωριστή του Α.Ε.Π., έχουν μεγάλη σημασία γιατί συνέβησαν μετά από μια περίοδο, 1975 - 1985, κατά την οποία η μεν πρώτη συναλλαγματική ισοτιμία είχε ανατιμηθεί κατά 33,14%, η δε δεύτερη κατά 15% περίπου. Η δραματική χειροτέρευση της ανταγωνιστικότητας της Ελληνικής βιομηχανίας με βάση αυτούς τους δείκτες στην περίοδο 1975 - 1985 είναι κάτι παραπάνω από εμφανές. Ένα σημαντικό μέρος από την χειροτέρευση της ανταγωνιστικότητας, καλύφθηκε από αξιόλογες εξαγωγικές επιδοτήσεις που απολάμβαναν οι κυριότεροι κλάδοι της Ελληνικής οικονομίας. Ένα άλλο όμως μέρος της ανταγωνιστικότητας δεν καλύφθηκε ποτέ.

γ) Η εξέλιξη της πραγματικής συναλλαγματικής ισοτιμίας, με βάση το σχετικό δείκτη τιμών καταναλωτή δημιουργεί κάποια σύγχυση, αφού αντίθετα με τους προηγούμενους δείκτες φαίνεται να εμφανίζει βελτίωση παρά χειροτέρευση της ανταγωνιστικότητας. Η σύγχυση παύει να υπάρχει αν ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι οι τιμές στην Ελλάδα στην περίοδο 1975 - 1985 επηρεάστηκαν από το γεγονός ότι έγιναν περιορισμένες αυξήσεις στις τιμές των υπηρεσιών που προσδιορίζονται με κρατικές αποφάσεις. Έτσι παρατηρήσαμε αύξηση ελλειμμάτων τόσο στο δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα. Αυτό σημαίνει ότι η εξέλιξη της πραγματικής συναλλαγματικής ισοτιμίας με βάση τον δείκτη τιμών καταναλωτή απεικονίζει την αδυναμία της βιομηχανίας να αυξήσει τις τιμές των προϊόντων της, σύμφωνα με τις συνθήκες της αγοράς, σε μια περίοδο κατά την οποία υφίστανται σημαντικές αυξήσεις σε βασικά στοιχεία του κόστους παραγωγής. Άρα βλέποντας αυτά τα στοιχεία η εξέλιξη του σχετικού δείκτη τιμών καταναλωτή σε κοινό νόμισμα υποδηλώνει χειροτέρευση μάλλον παρά βελτίωση της ανταγωνιστικότητας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

Η ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗ ΣΤΑΘΙΣΜΕΝΗ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΗ ΙΣΟΤΙΜΙΑ ΤΗΣ ΔΡΑΧΜΗΣ

Έτος	NBER (1)	RBER Με βάση τον αποπληθωριστή του GDP (2)	RBER Με βάση το ULC στη βιομηχανία (3)	RBER Με βάση το σχετικό Δ.Τ.Κ. (4)
1974	60,75		76,09	
1975	66,50		70,25	
1976	69,00		77,10	
1977	70,50		88,04	
1978	71,50		90,19	
1979	82,00		93,58	
1980	94,75		93,03	
1981	102,25	102,20	98,82	100,30
1982	110,50	107,10	114,03	101,60
1983	136,00	103,20	108,54	91,60
1984	160,00	99,30	112,58	86,70
1985	192,00	97,60	109,23	81,90
1986	242,25	86,20	92,20	76,60
1987	268,25	87,70	93,55	78,00
1988	294,00		104,74	78,60
1989	318,60		118,30	81,60

Έτος	NEER (1)	REER Με βάση τον αποπληθωριστή του GDP (2)	REER Με βάση το ULC στη βιομηχανία (3)	REER Με βάση το σχετικό Δ.Τ.Κ. (4)
1980I	88,00		98,20	
II	95,00		92,74	
III	98,00		91,79	
IV	98,00		89,39	
1981I	100,00	100,00	100,00	100,00
II	102,00	101,60	96,38	99,70
III	104,00	100,90	99,20	98,20
IV	103,00	106,00	99,68	103,20
1982I	105,00	106,80	109,10	102,70
II	109,00	108,40	117,67	103,10
III	114,00	108,50	113,50	101,60
IV	114,00	108,50	113,50	101,60
1983I	136,00	98,30	106,02	89,50
II	133,00	105,90	111,47	94,60
III	133,00	105,40	109,67	91,90
IV	134,00	103,30	107,10	90,20
1984I	151,00	99,10	114,21	87,80
II	158,00	99,50	113,03	87,30
III	162,00	99,20	113,05	86,20
IV	169,00	99,50	110,01	85,40

1985I	173,00	103,20	120,81	86,30
II	181,00	101,40	115,25	84,20
III	188,00	98,30	112,50	82,60
IV	226,00	87,30	88,35	74,30
1986I	236,00	85,10	88,08	75,20
II	239,00	86,50	93,79	76,80
III	243,00	85,60	94,86	76,50
IV	251,00	87,40	92,08	78,00
1987I	260,00	85,40	96,44	77,00
II	266,00	86,70	92,50	79,80
III	271,00	85,10	94,80	78,70
IV	276,00	85,50	90,47	78,70
1988I	287,50		102,94	77,50
II	290,70		104,04	79,20
III	297,10		104,70	78,20
IV	303,06		100,50	79,50
1989I	310,23		111,00	
II	317,47		109,90	
III	319,83		111,10	
IV	325,80		111,30	
1989I	332,03		120,60	
II	343,13		116,60	
III	344,20		117,00	

Πηγές: Τράπεζα της Ελλάδας, Υπολογισμοί ΚΕΠΕ

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

ΕΞΑΓΩΓΙΚΕΣ ΕΠΙΔΟΤΗΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΚΛΑΔΟ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΒΑΡΥΝΣΕΙΣ ΑΠΟ
ΕΜΜΕΣΟΥΣ ΦΟΡΟΥΣ

	Μείωση επιδότηση των εξαγωγών από την 1574/70 ΑΝΕ	Μείωση επιδότηση των εξαγωγών από την 1574/70 ΑΝΕ	Μέση επιβάρυνση των εξαγωγών από την 1574/70 ΑΝΕ	Εξάλειψη των επιβαρύν- σεων από έμμεσους φόρους μέσω του ΦΠΑ	Μείωση της 1574/70 βάση της συμφωνίας με την ΕΟΚ (1/1/1987)	Καθαρή μείωση της επιδότη- σης (5-4) (1/1/1987)	Εναπομέ- νουσα επιδότη- ση την (1/1/1987) (2)-(5) -1,5%	Εναπομέ- νουσα επιδότη- ση την (1/1/1988) (1)-30%	Εναπομέ- νουσα επιδότηση την (1/1/1989) (1)-15%	Καθαρή μείωση της επιδότη- σης από (1/1/1990)
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
1. Κλωστοφαιουργικά	16,1	22,1	10,0	5,0	8,86	3,86	11,74	4,83	2,42	17,10
2. Τσιμέντα	12,0	18,0	4,5	2,3	6,60	4,30	9,90	3,60	1,80	15,75
3. Χημικά, φαρμακευτικά	10,4	10,4	8,1	4,1	5,72	1,62	9,18	3,15	1,56	12,30
4. Υποδήματα	24,0	30,0	11,3	5,7	13,20	7,50	15,30	7,20	3,60	24,30
5. Γουναρικά	5,0	11,0	11,2	5,6	2,75	-2,85	6,75	1,50	0,75	5,40
6. Βελιές	18,0	24,0	4,0	2,0	9,90	7,90	12,6	5,40	2,70	22,00
7. Φρούτα και λαχανικά, μεταποιημένα τρόφιμα, φρουτοχυμοί	16,0	22,0	11,1	5,6	8,80	3,20	11,70	4,80	2,40	16,40

8. Όργανα εφαρμοσμένου ηλεκτρισμού	10,2	16,2	10,1	5,1	5,61	0,51	9,09	3,06	1,53	11,10
9. Σιδηρόφυλλα	8,8	14,8	6,7	3,4	4,84	1,44	8,46	2,64	1,32	11,40
10. Δέρματα	16,9	22,9	11,2	5,6	9,30	3,70	12,10	5,07	2,54	17,30
11. Μηχανικά και μεταφορικά μέσα	8,8	14,8	7,5	3,8	4,84	1,04	8,46	2,64	1,32	11,00
12. Άλλα μέταλλα και είδη από μέταλλο	10,8	16,8	6,7	3,4	5,94	2,54	9,36	3,24	1,62	13,40
13. Μάρμαρα	15,7	21,7	9,5	4,8	8,64	3,84	11,56	4,71	2,36	16,90
14. Κρασιά και ποτά	15,0	21,0	15,5	7,8	8,25	0,45	11,25	4,50	2,25	13,20
15. Καυστική και δίπυρη μεγγησιά, νικέλιο, σιδηρονικέλιο	8,0	14,0	7,1	3,6	4,40	0,80	8,10	2,40	1,20	10,40
16. Λοιπά βιομηχανικά	15,1	21,1	9,9	5,0	8,31	3,31	11,29	4,53	2,27	16,10
17. Έτοιμα ενδύματα FACON	24,0	30,0	6,0	3,0	13,20	10,20	15,30	7,20	3,60	27,00
ΣΥΝΟΛΟ	14,0	20,0	8,7	4,4	7,70	3,30	10,80	4,20	2,10	15,60

Πηγές: 1. Τράπεζα της Ελλάδος.

2. Θ. Γεωργακόπουλος (1977).

3. Υπολογισμοί ΚΕΠΕ.

δ) Με την εφαρμογή του σταθεροποιητικού προγράμματος τον Οκτώβριο του 1985, σημειώθηκε μια σημαντική βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας, όπως αυτή μετράται και με τους τρεις δείκτες του πίνακα 6. Με βάση το σχετικό κατά μονάδα κόστος εργασίας και το σχετικό αποπληθωριστή του ΑΕΠ, η ανταγωνιστικότητα στο τέλος του 1987 διατηρήθηκε στα επίπεδα που είχαν διαμορφωθεί το τέταρτο τρίμηνο του 1985 και το πρώτο τρίμηνο του 1986. Η μικρή χειροτέρευση της ανταγωνιστικότητας που σημειώθηκε με βάση το σχετικό Δ.Τ.Κ. οφείλεται στο γεγονός ότι την περίοδο 1986 - 1988 καταργήθηκε το μεγαλύτερο μέρος από τους αγορανομικούς περιορισμούς, και έγινε μια αναπροσαρμογή των τιμών, των δημοσίων υπηρεσιών.

Η εφαρμογή του σταθεροποιητικού προγράμματος είχε ως κύρια συνέπεια την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας. Κύριο χαρακτηριστικό της συναλλαγματικής πολιτικής στην διετία 1986 - 1987 ήταν η προσπάθεια να διατηρηθεί σταθερή, στα επίπεδα του τέταρτου τριμήνου του 1985, η πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία της δραχμής με βάση το σχετικό κατά μονάδα κόστος εργασίας στη βιομηχανία. Γεγονός είναι ότι το διάστημα αυτό η εισοδηματική πολιτική της χώρας ήταν πολύ περιοριστική ώστε με την διολίσθηση να αντισταθμιστεί πλήρως τις διαφορές ανάμεσα στον δείκτη τιμών καταναλωτή της Ελλάδας και των άλλων χωρών.

Η πιο πάνω πολιτική άλλαξε δραστικά στη περίοδο 1988 - 1990. Η εισοδηματική πολιτική έγινε επεκτατική. Το 1988 η αύξηση του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος υπερέιχε κατά 18,8 ποσοστιαίες μονάδες της αντίστοιχης μέσης αύξησης του κόστους εργασίας στις ανταγωνίστριες χώρες. Η διαφορά αυτή δεν καλύφθηκε παρά κατά ένα μέρος από την διολίσθηση της μέσης σταθμικής συναλλαγματικής ισοτιμίας της δραχμής, η οποία δεν ξεπέρασε το 9,6%. Για το λόγο αυτό, η πραγματική σταθμισμένη συναλλαγματική ισοτιμία με βάση το σχετικό κατά μονάδα κόστος εργασίας στη βιομηχανία, ανατιμήθηκε το 1988 κατά 12% περίπου σε σχέση με το 1987. Ενώ το 1989 σημειώθηκε μια επιπλέον ανατίμηση της τάξης του 13%. Τέλος το

τρίμηνο του 1990 η ισοτιμία αυτή ήταν ανατιμημένη κατά 17% σε σχέση με το τέταρτο τρίμηνο του 1988 και κατά 29,3% σε σχέση με το τέταρτο τρίμηνο του 1987. Αυτές οι εξελίξεις επηρέασαν αρνητικά την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας.

Σημαντικός παράγοντας έπαιξε και η δραστική μείωση των επιδοτήσεων των ελληνικών εξαγωγικών προϊόντων, λόγω της κατάργησης 1574 και του ρυθμιστικού φόρου (Πίνακας 7).

Όσον αναφορά την πραγματική σταθμισμένη ισοτιμία της δραχμής με βάση το σχετικό δείκτη τιμών καταναλωτή ανάμεσα στην Ελλάδα και στους άλλους εταίρους ανατιμήθηκε στην τριετία 1987 - 1989 κατά 6,5% περίπου, παρά το γεγονός ότι οι τιμές αναπροσαρμόστηκαν με σχετική καθυστέρηση στον δημόσιο τομέα. Η πραγματική χειροτέρευση του δείκτη αυτού θα φανεί όταν κάποτε οι τιμές φτάσουν σε υψηλότερα επίπεδα για να καλύψουν τα ελλείμματα των οργανισμών που τις παρέχουν.

Η συναλλαγματική πολιτική της Ελλάδας μέχρι σήμερα είναι κατά παράδοση συντηρητική. Σε κάθε περίοδο επιλέγεται ως οδηγός ο δείκτης εκείνος που συνεπάγεται την μικρότερη διολίσθηση. Η πολιτική αυτή μπορεί να χαρακτηριστεί αντιπληθωριστική. Δεν ευνοεί όμως όσο θα έπρεπε την ανάπτυξη των κλάδων της οικονομίας που παράγουν διεθνώς εμπορεύσιμα προϊόντα.

Την διετία 1989 - 1990 η συναλλαγματική πολιτική της Ελλάδας έχει ξεφύγει από τον βασικό στόχο που πρέπει να είναι η διατήρηση της ανταγωνιστικότητας. Θα πρέπει να ληφθούν μέτρα ώστε να μην συνεχιστεί η χειροτέρευση ανταγωνιστικότητας που έχει συμβάλλει καθοριστικά στην χειροτέρευση του ισοζυγίου πληρωμών την διετία 1989 - 1990.

Η συναλλαγματική πολιτική που θα πρέπει να ακολουθηθεί στην επόμενη πενταετία 1991 - 1995, πρέπει να δώσει μεγαλύτερη έμφαση από ότι στο παρελθόν στη διατήρηση και ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας. Στο βαθμό που οι διαφορές πληθωρισμού και οι διαφορές στην εξέλιξη των βασικών

στοιχείων του κόστους ανάμεσα στην Ελλάδα και στους εμπορικούς της εταίρους, η τους ανταγωνιστές της, θα εξακολουθήσουν να υφίστανται, η χώρα δεν μπορεί να εξετάσει την εισαγωγή της δραχμής στο μηχανισμό των συναλλαγματικών ισοτιμιών του ΕΝΣ. Ο μικρός βαθμός ανεξαρτησίας στην άσκηση συναλλαγματικής πολιτικής είναι το μόνο ουσιαστικό μέτρο μακροοικονομικής πολιτικής που έχει απομείνει στα χέρια της ελληνικής κυβέρνησης. Όταν η οικονομία θα έχει προσαρμοστεί στις απαιτήσεις της ενοποιημένης ευρωπαϊκής αγοράς, ίσως και αυτό το μέσο πολιτικής να μην είναι απαραίτητο. Στην περίοδο όμως της προσαρμογής, τα επόμενα πέντε χρόνια, η δυνατότητα άσκησης αυτόνομης συναλλαγματικής πολιτικής, έστω και σε περιορισμένο βαθμό, είναι αναγκαία.

ΜΕΡΟΣ 3°

Ι. Η ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΙΚΤΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΑΥΤΩΝ ΜΕ ΤΗΝ ΔΙΕΘΝΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

1. Η ανάλυση των εξαγωγών και εισαγωγών κατά ομάδες εμπορευμάτων και του ελληνικού ισοζυγίου πληρωμών

Αναλύοντας τους πίνακες εξαγωγών και εισαγωγών αντίστοιχα παρατηρούμε ότι: Οι εξαγωγές παρουσίασαν μια αυξητική τάση από το έτος 1970 ως το έτος 1980. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η ελληνική οικονομία βρισκόμενη από τα προηγούμενα έτη (1970) σε χαμηλούς ρυθμούς ανάπτυξης αναπτύσσεται την περίοδο αυτή με υψηλούς ρυθμούς, αυτό επίσης φαίνεται από το γεγονός ότι παρατηρείται μια παράλληλη αύξηση των εισαγωγών που δείχνει την ραγδαία αύξηση του βιοτικού επιπέδου του λαού μας μετά το 1970. Η αύξηση των εισαγωγών όμως γίνεται με ρυθμούς μεγαλύτερους από ότι οι εξαγωγές πράγμα το οποίο δείχνει την άναρχη οικονομική ανάπτυξη της χώρας μας. Αυτό φαίνεται πολύ καθαρά από τον πίνακα που εμφανίζει το ελληνικό ισοζύγιο πληρωμών όπου η διεύρυνση του εμπορικού ισοζυγίου σταματά την ανοδική της τάση το έτος 1982 όπου παρατηρείται η πρώτη μείωση του εμπορικού μας ισοζυγίου. Τα έτη 1982 και 1983 παρατηρούμε μια μείωση των εξαγωγών της χώρας μας μετά από την συνεχής αυξητική τάση που παρουσίασε από το 1970 ως το 1981. Το ίδιο συμβαίνει και με τις εισαγωγές δηλ. τα έτη 1982 και 1983 παρατηρείται μια πτώση. Το ίδιο διάστημα μειώνεται και το εμπορικό εσοζύγιο το οποίο όμως εμφανίζει μια ιδιαιτερότητα το 1984 γιατί και την χρονιά αυτή παρατηρείται μια μείωση.

Τα γεγονότα αυτά προφανώς οφείλονται στην είσοδό μας στην Ε.Ο.Κ. και στην αλλαγή της οικονομικής πολιτικής της κυβέρνησης. Το έτος 1984 το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου δεν αυξήθηκε αλλά μειώθηκε από -5.385,9 σε -5.350,8 (σε εκατ. δολάρια ΗΠΑ) γιατί η ελληνική οικονομία παρουσίασε μια αύξηση των εξαγωγών 7% και μια αύξηση των εισαγωγών μόνο 2,7%. Το έτος 1985 τόσο το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου όσο και το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών αυξάνει ραγδαία πράγμα το οποίο αναγκάζει την κυβέρνηση να αλλάξει οικονομική πολιτική και να ακολουθήσει το γνωστό σταθεροποιητικό πρόγραμμα, τα έτη 1986 και 1987. Αποτέλεσμα είναι το 1988 να έχουμε μια ουσιαστική μείωση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών στο -957,1 (σε εκατ. δολάρια ΗΠΑ) φτάνοντας το έλλειμμα στα επίπεδα του 1987 όπου το ύψος του ελλείματος ήταν -955,3 (σε εκατ. δολάρια ΗΠΑ). Το έτος 1986 είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η αύξηση των εξαγωγών κατά 5,1% και η μείωση του ελλείματος του εμπορικού ισοζυγίου από -6.267,9 (εκατ. δολάρια ΗΠΑ) το 1985 σε -5.685,8 (εκατ. δολάρια ΗΠΑ) το 1986. Αυτό δείχνει την ορθότητα της οικονομικής πολιτικής που ακολουθήθηκε συγκεκριμένα το έτος 1986. Την περίοδο 1989-90 λόγω της πολιτικής αστάθειας δεν ασκήθηκε η σωστή οικονομική πολιτική με αποτέλεσμα να διευρυνθεί το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου και του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Αυτό φαίνεται πολύ καθαρά από τις εξαγωγές και εισαγωγές αντίστοιχα.

Η αύξηση των εξαγωγών την διετία 1989-90 ήταν σε πολύ μικρότερο βαθμό από ότι οι εισαγωγές στο ίδιο διάστημα. Τέλος το έτος 1991 λόγω της εφαρμογής του σταθεροποιητικού προγράμματος από τα μέσα του έτους 1990 παρατηρήθηκε μια μικρή μείωση στο εμπορικό ισοζύγιο και μια σημαντική μείωση στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών από -3.561,7 (εκατ. δολάρια ΗΠΑ) το έτος 1990 σε -1.458,8 (εκατ. δολάρια ΗΠΑ) το 1991. Σημαντικό είναι να αναφέρουμε ότι ειδικότερα όσο αφορά την εισαγωγή κεφαλαιουχικών αγαθών παρατηρούμε ότι από το διάστημα 1972 - 1979 τριπλασιάζονται. Την πενταετία 1980 - 1984 οι εισαγωγές κεφαλαιουχικών αγαθών παρουσιάζουν μείωση ενώ μετά το 1985 μέχρι και το 1990 δείχνουν

ανάκαμψη με μια μικρή μείωση το έτος 1991 (-1,6%). Τελειώνοντας με τον τομέα των εισαγωγών σημαντικό είναι να αναφέρουμε ότι στο τομέα καύσιμα-λιπαντικά από το έτος 1970 ως 1981 παρατηρείται μια αύξηση, με μείωση την περίοδο 1982 - 1983 και τα έτη 1986 και 1988, μείωση σημαντική που αποδεικνύει ότι τα έτη αυτά έγινε μια εξοικονόμηση ενέργειας. Όσο αφορά τον τομέα των εξαγωγών άξιο είναι να αναφερθεί ότι ο τομέας των βιομηχανικών προϊόντων όπου παρατηρείται μια αύξηση σημαντική από το έτος 1970 223,8 (εκατ. δολάρια ΗΠΑ) σε 2.374,3 (εκατ. δολάρια ΗΠΑ) το έτος 1981. Σημαντική αύξηση παρουσιάζει ο κλάδος τα έτη 1986 και 1987 με 17,3% και 27,9% αντίστοιχα, γεγονός που δείχνει μια από τις σημαντικές προσφορές του σταθεροποιητικού προγράμματος 1986 - 1987. Ανησυχητικό είναι ότι το έτος 1991 παρουσιάζεται μια μείωση 3,5%. Από τα στοιχεία αυτά που εξετάσαμε συμπεραίνουμε ότι τα επί μέρους οικονομικά προγράμματα που εφαρμόστηκαν με τα θετικά στοιχεία που προσφέρουν δεν συνεχίστηκαν για να ολοκληρώσουν την προσπάθεια αυτή, για ανόρθωση της εθνικής μας οικονομίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΙΣΟΖΥΓΙΟΥ ΠΛΗΡΩΜΩΝ (Συναλλαγματική στατιστική σε εκατ. δολ. ΗΠΑ)
SUMMARY PRESENTATION OF THE BALANCE OF PAYMENTS OF GREECE (Payments statistics in million U.S. dollars)

Εξαιρέσεις (FOB)	Εισαγωγές (CIF)	Εμπορικό Ισοζύγιο (1-2)	Άβιστο πόρο	Άβιστο πληρωμάς	Ισοζύγιο ελλείμν	Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών (3-6)	Κεφάλαια άβιστου κινήσιν	Τεχνητά στοιχεία	Διαφ. λόγω αναπροσαρτήσ αλίμς χρυσού	Ισοζύγιο συναλλαγών συνολικόν (7-8+9+10)	Πιστώσεις Δ.Μ.Τ.	Μεταβολή συντίων διαθεσίμων	Υπόσ συντίων διαθεσίμων
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)
Exports	Imports	Trade balance (1-2)	Invisible receipts	Invisible Payments	Balance on invisibles (4-5)	Balance on current account (3-6)	Net capital movement	Errors and omissions	Of due to gold revaluation	Overall balance (7-8+9+10)	IMF Credits	Change in reserves	Exchange Reserves
1970	612.2	1 696.4	949.2	266.9	682.3	-401.9	68.6	9.6	...	-323.7	16.8	-6.9	310.1
1971	624.8	1 927.1	1 292.3	317.3	975.0	-327.3	513.8	-4.1	...	182.4	10.3	192.7	502.8
1972	835.4	2 407.0	1 605.9	402.1	1 203.8	-367.8	889.2	-13.2	...	508.2	-7.1	501.1	1 003.9
1973	1 230.5	4 030.8	2 195.4	570.3	1 625.1	-1 175.2	1 045.6	143.5	...	13.9	-1.5	12.4	1 016.3
1974	1 802.9	4 691.0	2 399.0	723.5	1 675.5	-1 212.6	993.9	64.0	...	-154.7	42.9	112.6	903.7
1975	2 029.4	5 065.6	2 725.1	764.7	1 960.4	-1 075.8	1 109.5	-225.4	...	-191.7	198.1	6.9	910.6
1976	2 227.5	5 556.0	3 023.8	786.8	2 237.0	-1 091.5	1 146.5	-129.0	...	-74.0	68.3	-5.7	904.9
1977	2 522.4	6 409.8	3 497.3	876.9	2 620.4	-1 267.0	1 543.7	-97.0	...	179.7	-39.0	140.7	1 045.6
1978	2 998.5	7 337.7	4 421.6	1 037.7	3 383.9	-955.3	1 348.1	-269.4	...	123.4	32.8	110.3	1 172.3
1979	3 932.0	10 109.8	5 663.1	1 366.7	4 296.4	-1 881.4	1 542.1	470.8	...	131.5	48.9	41.6	1 518.3
1980	4 093.9	10 903.4	6 159.4	1 566.0	4 593.4	-2 216.1	2 270.5	14.8	...	69.2	109.1	-1.4	1 516.9
1981	4 771.3	11 468.1	6 482.0	2 206.2	4 275.8	-2 421.0	1 901.0	364.5	...	-155.5	74.2	-328.4	1 188.6
1982	4 141.3	10 068.2	6 097.6	2 055.8	4 041.8	-1 885.1	1 778.9	-40.1	...	-146.3	12.1	-177.4	1 011.2
1983	4 105.4	9 491.3	5 529.2	2 019.2	3 510.0	-1 875.9	2 303.4	-357.2	...	70.3	28.0	-30.5	1 041.7
1984	4 394.0	9 744.8	5 288.7	2 068.0	3 220.7	-2 130.1	2 477.2	-312.3	...	34.8	...	61.4	1 103.1
1985	4 293.2	10 561.1	6 267.9	2 268.3	2 992.2	-3 275.7	3 146.5	-39.6	767.2	598.4	...	631.0	1 734.1
1986	4 512.5	10 198.3	5 685.8	2 598.0	3 087.8	-1 772.1	2 095.9	-80.9	350.0	592.9	...	625.8	2 359.9
1987	5 613.6	12 556.1	6 942.5	2 843.3	5 100.0	-1 219.2	1 802.1	233.3	558.9	1 375.1	...	1 378.2	3 738.1
1988	5 933.6	13 564.7	7 631.1	3 425.0	6 674.0	-957.1	2 031.5	83.0	-337.7	819.7	...	852.7	4 590.8
1989	5 994.4	15 114.7	9 120.3	3 734.0	6 547.2	-2 573.1	2 766.7	-526.4	-77.3	-410.1	...	-418.4	4 172.4
1990	6 364.8	18 692.5	12 327.7	4 274.8	8 766.0	-3 561.7	3 762.5	-156.7	71.0	115.1	...	121.8	4 294.2
1991	6 779.7	19 090.2	12 310.5	4 562.2	10 851.7	-1 458.8	3 326.7	-208.3	91.0	1 750.6	...	1 751.8	6 046.0

ΠΙΝΑΚΑΣ 9

ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΙΣΑΓΩΓΩΝ ΚΑΤΑ ΟΜΑΔΕΣ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ (εκατ. δολάρια ΗΠΑ)
ANALYSIS OF IMPORTS BY COMMODITY GROUPS (million U.S. dollars)

Έτος Year	Τρόφιμα	Πρώτες ύλες	Κούσιμα - λιπαντικά	Κεφαλαίουχικά	Βιομηχ. είδη καταναλωτικής	Ναύλοι	Σύνολο
	Food	Raw materials	Fuels - lubricants	Capital goods	Manufactured consumer goods	Freight	Total
1970	222.6	366.5	116.3	506.8	468.2	14.0	1 696.4
1971	247.4	394.3	157.5	580.0	543.1	14.8	1 927.1
1972	292.8	456.4	216.9	785.4	640.2	15.3	2 407.0
1973	756.8	724.4	413.5	1 164.0	948.2	23.9	4 030.8
1974	594.0	966.0	863.9	1 276.2	955.4	35.5	4 691.0
1975	550.0	899.0	844.0	1 545.0	1 199.2	35.0	5 072.2
1976	622.7	943.4	1 026.1	1 547.4	1 388.5	32.6	5 560.7
1977	702.7	1 078.1	1 061.2	1 828.4	1 715.0	39.8	6 425.2
1978	848.0	1 215.9	1 204.7	2 018.6	2 013.9	40.2	7 341.3
1979	1 118.9	1 627.8	2 252.8	2 468.3	2 589.0	53.0	10 109.8
1980	1 208.4	1 958.6	2 982.2	2 445.1	2 251.8	57.3	10 903.4
1981	1 288.2	1 623.6	3 685.6	2 239.3	2 581.6	49.8	11 468.1
1982	1 322.2	1 380.2	2 778.3	2 064.9	2 481.6	41.0	10 068.2
1983	1 188.2	1 395.8	2 647.4	1 904.2	2 320.3	35.3	9 491.2
1984	1 208.3	1 445.5	3 079.9	1 742.9	2 215.2	53.0	9 744.8
1985*	1 350.5	1 518.7	3 188.1	1 932.5	2 530.3	41.0	10 561.1
1986	1 655.2	1 607.4	1 786.5	2 091.1	3 014.8	43.3	10 198.3
1987	2 176.0	1 733.2	2 360.2	2 400.9	3 646.8	39.0	12 556.1
1988	2 278.2	2 049.8	1 865.1	3 123.7	4 221.3	26.6	13 564.7
1989	2 175.0	2 323.6	2 092.4	3 492.3	4 978.8	52.6	15 114.7
1990	2 499.4	2 438.8	2 693.9	4 234.1	6 802.0	24.3	18 692.5
1991	2 532.5	2 341.7	2 892.8	4 167.9	7 163.0	6.7	19 104.6

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Μηνιαία Στατιστικά Δελτία

Source: Bank of Greece, Monthly Statistical Bulletins

ΠΙΝΑΚΑΣ 10

ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΞΑΓΩΓΩΝ ΚΑΤΑ ΟΜΑΔΕΣ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ (εκατ. δολ. ΗΠΑ) ANALYSIS OF EXPORTS BY COMMODITY GROUPS (million U.S. dollars)

Έτη Year	Τρόφιμα και ποτά Food and beverages		Καπνός Tobacco		Ραυά και ημι- επεξεργασμένα υφάσματα Raw and semi pro- cessed materials		Ορυκτά - μεταλλεύματα Minerals and ores		Παυροβιοποικιλία Petroleum products		Βιομηχανικά επιχειρήματα Manufactures - Handicrafts		Άλλα Other		Σύνολο Total
1963	71.5		127.6		53.1		15.8		..		15.1		12.6		285.9
1964	79.7		117.7		55.9		21.1		..		21.3		12.7		308.4
1965	103.7		111.2		43.0		22.5		..		33.8		16.7		330.9
1966	133.4		120.1		55.3		27.0		..		53.9		11.0		403.5
1967	148.3		124.9		58.1		24.6		2.8		81.3		12.8		452.6
1968	150.4		104.5		56.6		34.1		9.7		108.0		1.6		464.9
1969	150.9		94.1		64.9		38.1		4.5		172.9		3.9		530.3
1970	174.8		101.9		57.2		45.9		2.9		223.8		5.7		612.2
1971	187.4		94.8		75.4		46.8		6.7		208.8		4.9		624.8
1972	224.5		116.8		80.8		54.7		16.7		317.2		24.7		636.4
1973	366.5		86.3		136.6		73.0		46.4		477.2		42.5		1 230.5
1974	403.3		158.4		121.1		103.1		123.4		622.5		42.3		1 774.1
1975	511.0		168.0		109.3		142.8		87.5		981.6		30.2		2 030.4
1976	542.2		161.7		124.2		136.2		73.6		1 160.2		29.4		2 227.5
1977	666.2		154.6		127.0		132.3		102.4		1 305.2		34.7		2 522.4
1978	724.5		166.4		140.8		147.1		230.3		1 542.1		27.3		2 998.5
1979	925.7		166.4		178.5		199.5		465.1		1 957.9		38.9		3 832.0
1980	928.9		194.5		125.7		279.7		248.5		2 249.5		69.1		4 083.9
1981	904.8		228.7		128.7		291.2		783.5		2 374.3		60.1		4 771.3
1982	801.6		223.1		111.1		236.3		648.4		2 011.1		108.7		4 141.3
1983	829.1		183.0		138.4		204.9		724.7		1 906.7		119.6		4 105.4
1984	872.1		155.3		135.4		217.4		883.1		2 002.9		117.8		4 384.0
1985	918.3		103.7		140.9		214.1		633.6		1 919.2		163.1		4 293.1
1986	1 149.3		110.8		122.7		173.5		511.7		2 250.8		193.7		4 512.5
1987	1 341.9		228.1		192.3		208.5		544.4		2 879.0		219.3		5 613.5
1988	1 469.1		177.9		168.5		330.5		487.7		3 112.8		167.1		5 833.6
1989	1 393.5		84.9		218.3		413.0		401.9		3 343.8		139.0		5 994.4
1990	1 550.7		142.2		214.6		382.7		461.2		3 440.8		172.6		6 364.8
1991	1 774.2		145.0		197.4		290.6		858.5		3 320.9		210.5		6 797.1

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Μηνιαία Στατιστικά Δελτία και Ετήσιες Εκθέσεις

Source: Bank of Greece,
Monthly Statistical Bulletins and Annual Reports.

2. Η ανάλυση του δείκτη όγκου εισαγωγών - εξαγωγών όρων εμπορίου και εμπορικού ισοζυγίου

Αναλύοντας τον πίνακα του εμπορικού ισοζυγίου παρατηρούμε ότι από το έτος 1970 ως 1981 παρουσιάζεται μια αυξητική τάση με εξαίρεση τα έτη 1971, 1975, 1977, 1979 και 1981. Η περίοδος αυτή πέρα από τις μικρές μειώσεις εμφανίζει μια σημαντική αύξηση από 32,8% σε 48,2% της παραπάνω περιόδου. Γεγονός που δείχνει ότι οι εισαγωγές αυξάνονται και καταλαμβάνουν μεγαλύτερο ποσοστό του λόγου εξαγωγών προς εισαγωγές. Βλέποντας τον πίνακα του όγκου εξαγωγών και εισαγωγών παρατηρούμε ότι ο όγκος των εξαγωγών αυξάνεται ταχύτερα από τον όγκο των εισαγωγών έως το έτος 1980, πράγμα το οποίο δικαιολογεί έως ένα βαθμό την αιτία για την οποία έως το έτος 1979 ο λόγος εξαγωγών προς εισαγωγές (%) κυμάνθηκε έως 40,4%. Στον πίνακα όπου αναφέρονται οι όροι του εμπορίου από το έτος 1971 ως το 1980 βλέπουμε μια συνεχής πτωτική τάση, ξεκινώντας από το 1971 όπου έχουμε 119,6 και φτάνοντας στο έτος 1980 όπου έχουμε 97,1 αυτό σημαίνει ότι οι εισαγωγές είναι σχετικά ακριβότερες από τις εξαγωγές πράγμα το οποίο δικαιολογεί κατά ένα μέρος την διεύρυνση του εμπορικού ισοζυγίου. Συνεχίζοντας την ανάλυση της δεκαετίας 1981 - 1991 παρατηρούμε ότι η σχέση εξαγωγών προς τις εισαγωγές κυμαίνεται σε ποσοστά ανώτερα της προηγούμενης δεκαετίας γεγονός που αποδεικνύει την αδυναμία της ελληνικής οικονομίας να αυξήσει τις εξαγωγές της. Σχετίζοντας αυτό με την πτωτική τάση των όρων του εμπορίου στον πίνακα που εξετάζουμε δικαιολογείται έτσι η αδυναμία της ελληνικής οικονομίας όπου αναγκάζεται να εισάγει σε υψηλότερες τιμές. Τελειώνοντας με τον πίνακα του όγκου εξαγωγών και εισαγωγών παρατηρούμε ότι σε γενικά επίπεδα η περίοδος 1982 - 1991 ο όγκος των εισαγωγών αυξήθηκε ταχύτερα από τον όγκο των εξαγωγών.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΙΙ

ΕΞΑΓΩΓΕΣ - ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ - ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ (Τελωνειακή στατιστική) (εκατ. δραχμές) EXPORTS - IMPORTS - TRADE BALANCE (Customs statistics) (Million drs)

Έτος Year	Εξαγωγές Exports F.O.B.	Εισαγωγές Imports C.I.F.	Εμπορικό ισοζύγιο Trade balance	Εξαγωγές % εισαγωγών Exports as % of imports
1970	19 276	58 750	-39 474	32.8%
1971	19 874	62 942	-43 068	31.6%
1972	26 125	70 373	-44 248	37.1%
1973	42 811	102 978	-60 167	41.6%
1974	60 890	132 181	-71 291	46.1%
1975	74 441	172 041	-97 600	43.3%
1976	93 811	223 159	-129 348	42.0%
1977	101 331	252 151	-150 820	40.2%
1978	123 727	287 729	-164 002	43.0%
1979	144 238	356 820	-212 582	40.4%
1980	221 108	452 881	-231 773	48.8%
1981	237 928	493 764	-255 836	48.2%
1982	286 281	665 920	-379 639	43.0%
1983	392 652	848 295	-455 643	46.3%
1984	542 677	1 083 940	-541 263	50.1%
1985	629 085	1 412 797	-783 712	44.5%
1986	789 995	1 582 298	-792 303	49.9%
1987	955 070	1 867 354	-912 284	51.1%
1988	776 434	1 756 998	-980 564	44.2%
1989	1 230 942	2 625 714	-1 394 772	46.9%
1990	1 267 507	3 053 726	-1 786 219	41.5%
1991	1 579 967	3 761 230	-2 181 263	42.0%

Πηγή ΕΣΥΕ. Μηνιαία Στατιστικά Δελτία

Source: NSSG, Monthly statistical Bulletins

ΠΙΝΑΚΑΣ 12

ΔΕΚΤΕΣ ΟΓΚΟΥ ΕΞΑΓΩΓΩΝ ΚΑΙ ΕΙΣΑΓΩΓΩΝ (1982 = 100) VOLUME INDICES OF EXPORTS AND IMPORTS (1982 = 100)

Ετος Year	Εξαγωγές Exports	Εισαγωγές ⁽¹⁾ Imports
1971	40.7	57.9
1972	51.6	66.4
1973	64.7	83.5
1974	70.7	76.4
1975	77.5	74.5
1976	89.5	80.3
1977	88.0	85.3
1978	101.6	89.6
1979	106.8	97.4
1980	118.4	90.3
1981	99.8	90.5
1982	100.0	100.0
1983	114.2	109.5
1984	138.7	110.1
1985	138.5	125.0
1986	161.9	126.9
1987	182.9	154.3
1988	122.9	116.0
1989	168.2	158.2
1990	180.4	175.6
1991	183.7	197.9

* Νέοι αναθεωρημένοι δείκτες. Η σύνδεσή τους για τα έτη πριν το 1971 δεν είναι δυνατή.
(1) Από το δείκτη εισαγωγών εξαιρούνται τα πλοία.
Πηγή: ΕΣΥΕ. Στατιστικές Επιτηρίδες και Μηνιαία Στατιστικά Δελτία

* New revised indices, not applicable for the years prior to 1971
(1) Ships are excluded from import indices
Source: NSSG, Statistical Yearbooks and Monthly Statistical Bulletins.

ΠΙΝΑΚΑΣ 13

ΔΕΙΚΤΕΣ ΜΕΣΗΣ ΑΞΙΑΣ ΕΞΑΓΩΓΩΝ, ΚΑΙ ΟΡΟΙ ΕΜΠΟΡΙΟΥ (1982 = 100) AVERAGE VALUE INDICES FOR EXPORTS, IMPORTS, AND TERMS OF TRADE (1982 = 100)

Ετος Year	Δείκτης μέσης αξίας Average value index		Όροι εμπορίου Terms of Trade
	Εξαγωγών Exports	Εισαγωγών ⁽¹⁾ Imports	
1971	17.7	14.8	119.6
1972	18.4	16.1	114.3
1973	24.0	19.2	125.0
1974	31.2	27.9	111.8
1975	34.7	33.2	104.5
1976	38.0	37.0	102.7
1977	41.7	38.8	107.5
1978	44.1	43.1	102.3
1979	48.9	51.6	94.8
1980	67.6	69.6	97.1
1981	83.3	80.2	103.9
1982	100.0	100.0	100.0
1983	120.1	115.7	103.8
1984	136.7	144.0	94.9
1985	158.7	168.9	94.0
1986	170.5	187.6	90.8
1987	182.3	183.5	99.3
1988	220.7	225.6	97.8
1989	254.0	252.4	100.6
1990	276.1	275.0	100.4
1991	300.5	300.7	99.9

* Νέοι αναθεωρημένοι δείκτες. Η σύνδεσή τους για τα έτη πριν το 1971 δεν είναι δυνατή
(1) Από το δείκτη εισαγωγών εξαιρούνται τα πλοία.
Πηγή: ΕΣΥΕ. Στατιστικές Επετηρίδες και Μηνιαία Στατιστικά Δελτία

* New revised indices, not applicable for the years prior to 1971
(1) Ships are excluded from import indices
Source: NSSG, Statistical Yearbooks and Monthly Statistical Bulletin.

3. Η ανάλυση δεικτών παραγωγής, βιομηχανίας (μεταποιήσεως) της Ελλάδας και χωρών της Ε.Ο.Κ.

Αναλύοντας αρχικά τους δύο πρώτους πίνακες που αναφέρονται στους δείκτες παραγωγής βιομηχανίας της Ελλάδας παρατηρούμε ότι:

Από το 1970 έως το 1973 έχουμε μια αύξηση του Γενικού δείκτη βιομηχανικής παραγωγής. Από το 1973 προς το 1974 παρατηρείται μια μείωση που οφείλεται στην πετρελαϊκή κρίση και στην αποκοπή συνδέσεως της δραχμής με το δολλάριο. Από το έτος 1975 έως το 1979 συνεχίζεται η αύξηση του δείκτη της βιομηχανικής παραγωγής. Το 1980 επηρεάζεται η ελληνική οικονομία όπως και η παγκόσμια από την δεύτερη πετρελαϊκή κρίση. Από το έτος 1981 και μετά ο δείκτης παραγωγής βιομηχανίας της Ελλάδας παρουσιάζει αυξομειώσεις. Συγκεκριμένα το 1981 παρατηρούμε αύξηση, κάμψη το 1982 και 1983, στην συνέχεια αύξηση το 1984 και 1985 και πάλι κάμψη το 1986 - 1987. Το 1988 και 1989 έχουμε αύξηση ενώ το 1990 και 1991 παρατηρείται μείωση. Ύστερα από τις διακυμάνσεις αυτές παρατηρούμε ότι το 1991 βρίσκονταν σε επίπεδο κατά 0,9% υψηλότερο εκείνου του 1980. Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι την περίοδο 1980 - 1991 δεν ασκήθηκε η οικονομική πολιτική αυτή που θα οδηγούσε σε συνεχούς ρυθμούς αύξησης του γενικού δείκτη παραγωγής βιομηχανίας. Σίγουρα η πολιτική που ασκήθηκε τα έτη 1986 - 1987 είχε σαν αποτέλεσμα την βελτίωση του γενικού δείκτη βιομηχανικής παραγωγής τα έτη 1988 - 1989. Η πολιτική αστάθεια που παρατηρήθηκε μετά το 1989 οδήγησε σε εμφανή μείωση του γενικού δείκτη βιομηχανικής παραγωγής, αυτό φαίνεται καθαρά τα έτη 1990 - 1991. Βέβαια θα πρέπει να παρατηρήσουμε ότι κατά την περίοδο 1980 - 1991 υπήρξαν διάφοροι κλάδοι συγκριτικά με άλλους που εμφανίστηκαν πιο δυναμικοί, αυτοί είναι:

Οι βιομηχανίες παραγωγής πετρελαίου, ποτών, χάρτου, χημικές βιομηχανίες και οι βιομηχανίες ελαστικού και πλαστικής ύλης. Συνεχίζοντας στον πίνακα

ο οποίος τοποθετεί την Ελλάδα ανάμεσα στις χώρες της Ε.Ο.Κ. παρατηρούμε ότι: Ο γενικός δείκτης βιομηχανικής παραγωγής παρουσιάζει αυξομειώσεις την στιγμή που στις υπόλοιπες χώρες κυριαρχεί μια ανοδική τάση. Το 1991 ο δείκτης βιομηχανικής παραγωγής παρουσιάζει έναντι του 1980 αύξηση 7,4% πολύ χαμηλότερη από τις υπόλοιπες χώρες. Οι χώρες με τις μεγαλύτερες αυξήσεις την ίδια περίοδο είναι: Η Ιρλανδία με 90,5%, η Πορτογαλία με 50,2%, το Λουξεμβούργο με 43,9%, η Ισπανία με 18,7% και η Ολλανδία με 17,8%. Από αυτό φαίνεται ότι η οικονομική πολιτική που ακολουθήθηκε στα πλαίσια της Ε.Ο.Κ. δεν ήταν η καλύτερη δυνατή και θα έπρεπε να δοθεί μεγαλύτερη σημασία και βαρύτητα στην οργάνωση της βιομηχανικής παραγωγής της χώρας μας.

ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ (ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΩΣ) (1970=100)
 INDICES OF MANUFACTURING PRODUCTION (1970=100)

Κλάδοι - Branches	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979
Σύνολο βιομηχανίας-Total industry.	100.0	109.8	128.9	147.0	144.0	150.5	164.4	168.9	181.7	192.8
Διστροφή-Food.	100.0	105.5	106.9	114.2	108.5	113.0	130.3	129.9	155.5	161.8
Ποτών-Beverages.	100.0	112.1	124.1	137.2	138.3	137.2	151.6	183.7	196.0	220.4
Καπνού-Tobacco.	100.0	110.3	107.2	117.5	124.5	121.1	140.6	153.0	147.9	154.4
Υφαντικής-Textiles.	100.0	114.0	126.6	146.6	146.7	173.7	200.5	196.1	206.1	224.2
Εξόν υποδήματος και ενδυμασίας Clothing and footwear.	100.0	99.6	131.7	144.1	162.2	163.4	222.7	230.0	230.3	253.8
Ξύλου και φελλού-Wood and cork. Επιπέδων και εξόν επιπέδωσης Furniture and fixtures.	100.0	108.5	125.5	149.9	129.1	165.2	170.3	180.1	182.2	210.5
Χάρτου-Paper. Εξόδων και εμπορευμάτων Printing and publishing.	100.0	96.4	122.9	131.6	103.2	111.5	124.2	124.5	129.9	121.6
Δέρματος και γούνας-Leather and fur. Ελαστικού και πλαστικής ύλης Rubber and plastics.	100.0	99.6	111.2	122.6	113.6	105.4	113.9	121.1	160.0	190.0
Χημικών-Chemicals. Παρηγογόνων πετρελαίου και άνθρακος Petroleum products and coal. Μη μεταλλικών ορυκτών Non-metallic mineral products. Βασικών μεταλλουργικών προϊόντων Basic metal industries.	100.0	103.0	110.5	117.1	115.3	116.4	116.4	115.2	118.9	119.5
Τελαίων προϊόντων εκ μετάλλου (*). Metal products (*). Μηχανών και συσκευών (**). Machinery and appliances (**). Ηλεκτρικών μηχανών και συσκευών. Electric machinery and appliances. Μεταφορικών μέσων-Transport equipment Λοιμών βιομηχανιών Miscellaneous industries.	100.0	107.8	99.5	91.4	95.2	106.8	110.1	100.0	90.7	90.6
	100.0	113.7	135.0	153.7	140.2	167.1	178.6	192.7	202.2	204.1
	100.0	111.9	126.2	148.4	150.0	162.7	177.3	183.3	207.1	205.8
	100.0	106.5	147.5	237.6	226.6	230.9	215.8	208.9	227.0	282.3
	100.0	106.4	124.0	137.2	138.8	146.0	168.0	189.0	204.8	218.7
	100.0	111.1	136.1	61.1	162.8	158.5	169.4	140.4	176.8	183.9
	100.0	114.2	132.5	154.7	134.7	130.2	157.1	172.7	174.8	183.1
	100.0	99.0	120.5	137.2	157.2	166.1	170.2	162.8	148.4	140.3
	100.0	115.8	157.8	200.8	173.0	149.3	177.2	176.4	160.6	193.7
	100.0	106.6	146.9	162.6	168.4	161.2	151.8	153.2	139.4	153.2
	100.0	99.8	110.6	129.3	135.0	156.1	196.4	239.8	237.7	200.1

* Εκτός μηχανών και μεταφορικού υλικού

** Εκτός ηλεκτρικών μηχανών και συσκευών

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε. Στατιστικές Ενετηρίδες

* Except machinery and transport equipment

** Except electrical machinery

Source: N.S.S.G. Statistical Yearbooks

ΠΙΝΑΚΑΣ 15

ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ (ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΩΣ) (1980=100)
 INDICES OF MANUFACTURING PRODUCTION (1980=100)

Κλάδοι - Branches	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Σύνολο βιομηχανίας - Total industry	99.0	100.0	100.7	98.6	97.2	98.5	101.0	100.3	96.3	103.2	105.6	102.6	100.9
Διατροφής - Food	101.9	100.0	106.1	105.6	107.0	117.6	120.6	109.1	103.7	114.8	126.7	112.6	117.2
Ποτών - Beverages	94.6	100.0	104.5	105.4	105.9	111.8	125.8	130.1	126.1	134.7	144.7	145.7	145.3
Καπνού - Tobacco	96.7	100.0	94.0	105.3	114.2	107.1	119.3	110.3	94.7	99.8	92.2	112.3	114.8
Υφαντικής - Textiles	101.5	100.0	100.5	93.8	92.0	92.0	95.5	102.0	104.0	101.3	99.1	95.4	85.8
Είδων υποδήματος και ενδυμασίας; Clothing and footwear	106.5	100.0	92.0	86.8	79.9	78.5	85.1	84.0	77.9	78.5	74.3	69.9	70.3
Ξύλου και φελλού - Wood and cork	106.2	100.0	83.6	81.7	60.8	71.4	82.3	61.0	63.9	64.3	73.8	74.1	73.8
Επιπέπων και επίπων επιπλαστικής Furniture and fixtures	121.0	100.0	123.9	129.6	85.3	78.8	88.0	83.9	77.4	93.7	93.4	89.2	79.9
Χάρτου - Paper	99.6	100.0	95.1	90.7	104.8	116.9	135.4	156.0	179.4	161.4	161.5	149.6	162.0
Εκδόσεων και εφημερίδων Printing and publishing	102.3	100.0	103.2	104.2	104.2	111.7	119.1	104.6	103.8	107.2	106.2	98.5	91.2
Δέρματος και γούνας - Leather and furs	107.0	100.0	94.9	81.9	81.0	76.1	74.9	75.8	89.6	82.5	74.9	62.9	58.8
Ελαστικό και πλαστικός ύλης Rubber and plastics	106.2	100.0	107.2	110.6	116.0	114.7	121.6	109.0	104.4	136.9	156.9	143.0	135.6
Χημικός - Chemicals	99.0	100.0	97.9	98.0	105.4	114.0	121.6	115.7	116.3	128.8	132.4	133.3	128.6
Παράγωγων πετρελαίου και άνθρακα Petroleum products and coal	101.9	100.0	106.7	98.8	97.7	96.5	95.1	106.8	115.3	122.8	126.8	129.6	115.2
Μη μεταλλικές ορυκτών Non-metallic mineral products	95.0	100.0	95.6	94.5	91.2	92.6	90.4	93.3	95.2	99.5	95.6	100.0	88.1
Βασικών μεταλλουργικών προϊόντων Basic metal industries	96.3	100.0	92.4	83.0	90.5	92.5	94.0	90.2	87.5	98.0	97.9	99.3	100.7
Μεταλλουργικών προϊόντων (*) Metal products (*)	95.4	100.0	100.5	102.9	101.8	100.7	89.7	96.3	82.0	90.5	83.8	74.4	73.8
Μηχανών και συσκευών (**) Machinery and appliances (**)	118.5	100.0	113.9	115.9	105.0	93.0	100.9	90.3	81.0	82.5	101.6	95.0	92.6
Ηλεκτρικών μηχανών και συσκευών Electric machinery and appliances	86.3	100.0	106.2	102.6	97.2	90.5	104.5	105.2	89.6	61.6	88.5	84.1	96.4
Μεταφορικών μέσων - Transport equipment	89.0	100.0	105.1	101.9	87.8	81.8	88.1	74.4	77.6	82.6	81.3	88.8	96.0
Λοιπών βιομηχανιών Miscellaneous industry	103.3	100.0	103.1	122.6	126.3	155.7	172.3	140.0	153.7	128.0	130.3	136.0	179.6

* Εκτός μηχανών και μεταφορικού υλικού
 ** Εκτός ηλεκτρικών μηχανών και συσκευών
 Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε.
 * Except machinery and transport equipment
 ** Except electrical machinery
 Source: N.S.S.G.

ΠΙΝΑΚΑΣ 16

ΔΕΙΚΤΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ ΧΩΡΩΝ ΕΟΚ INDICES OF INDUSTRIAL PRODUCTION OF GREECE AND THE EEC COUNTRIES

Έτος Year	Ελλάδα Greece	Βέλγιο Belgium	Γαλλία France	Γερμανία Germany	Ηθ. Βασίλ. Uk. Kingdom	Ιρλανδία Ireland	Ιταλία Italy	Λουξεμβούργο Luxembourg	Ολλανδία Netherlands	Ισπανία Spain	Πορτογαλία Portugal	ΕΟΚ EEC	ΗΠΑ USA	Ιαπωνία Japan	Ουγγαρία GT
1980	93.3	95.9	101.0	95.2	92.5	78.1	103.2	82.4	96.1	96.7	90.0	...	87.8	94.4	...
1981	92.6	93.2	100.0	93.8	89.1	79.2	100.9	77.7	94.2	95.6	90.5	...	90.2	85.2	...
1982	88.5	93.4	98.0	91.0	91.2	79.4	98.5	79.4	90.4	94.6	94.6	...	83.3	85.6	...
1983	86.0	95.2	99.0	91.7	94.3	85.3	95.5	83.8	92.3	97.2	98.1	...	88.3	86.6	...
1984	95.8	98.0	100.0	94.9	95.5	97.7	98.7	93.6	97.1	98.1	95.0	...	98.4	98.3	97.8
1985	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
1986	99.0	100.8	100.9	102.0	102.3	103.2	104.1	101.9	100.0	103.1	106.1	102.2	101.1	99.8	101.1
1987	97.5	103.0	102.8	102.4	105.7	113.3	106.8	101.2	101.0	107.8	108.6	104.2	105.9	103.3	104.8
1988	102.5	108.9	107.6	106.1	109.7	123.2	114.2	110.0	101.3	111.1	115.3	108.7	111.7	112.8	110.9
1989	104.4	113.4	112.0	111.5	109.9	137.5	118.7	118.6	106.5	116.1	124.1	112.8	114.5	119.7	114.8
1990	101.9	117.7	114.1	117.2	109.2	143.9	117.9	118.0	109.0	116.2	135.2	115.0	115.7	125.4	118.9
1991	100.2	115.0	114.4	120.6	106.0	148.6	115.4	118.6	113.2	114.8	...	115.2	113.4	128.2	116.2

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από την ΕΠΙΛΟΓΗ της Ετήσιας Οικονομικής Έκθεσης 1988-1989 της ΕΟΚ

Source: Data elaboration by "EPILOGI" from the Annual Economic Report 1988-1989 of the EEC

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από την παραπάνω μελέτη βγαίνουν μια σειρά από σημαντικά συμπεράσματα για τις επιπτώσεις που έχει η υποτίμηση και η διολίσθιση στην ανταγωνιστικότητα των ελληνικών επιχειρήσεων που ουσιαστικά αποτελούν με άλλα λόγια, τις επιπτώσεις στην οικονομία της χώρας.

Αυτό που σίγουρα προκύπτει από την μελέτη αυτή είναι ότι θα πρέπει : Η διολίσθιση ή η υποτίμηση του νομίσματος να μη λαμβάνει ένα χαρακτήρα θεραπείας όπως η ασπιρίνη που θεραπεύει πρόσκαιρα, αλλά να τοποθετείται σε ένα πλαίσιο μακροχρόνιας οικονομικής πολιτικής. Δηλαδή θα πρέπει το φαινόμενο αυτό να συνδυάζεται με άλλους μακροοικονομικούς δείκτες που επηρεάζουν αναμφίβολα ο ένας τον άλλον σε μικρό ή μεγάλο βαθμό.

Η καθεαυτή υποτίμηση δεν επέφερε ουσιαστικό και μακροχρόνιο αποτέλεσμα στην Ελληνική οικονομία και αυτό μπορούμε να το δούμε από τις πρόσφατες υποτιμήσεις του 1983 και 1985. Αν είχαν συνδυαστεί αυτές οι υποτιμήσεις με μια σειρά από άλλα μέτρα θα μπορούσαν να είχαν φέρει καίρια και ουσιαστικά αποτελέσματα, και όχι μόνο προσωρινή βελτίωση του ισοζυγίου πληρωμών που παρατηρήθηκε τα έτη κατά τα οποία πραγματοποιήθηκαν οι υποτιμήσεις. Αυτό είναι φανερό από το μικρό χρονικό διάστημα μέσα στο οποίο πραγματοποιήθηκαν οι υποτιμήσεις.

Η διολίσθιση της δραχμής είναι ένα φαινόμενο που συμβαίνει κάθε χρόνο και χρησιμοποιείται σαν μια ήπια μορφή στήριξης της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων. Όμως έτσι αυθαίρετα και πρόσκαιρα τοποθετημένο δεν δίνει τις λύσεις που προσδοκούμε από αυτό. Άρα θα πρέπει η υποτίμηση ή η διολίσθιση να συνδυαστεί κατάλληλα με το στόχο που είναι ανταγωνιστικότητα των ελληνικών προϊόντων.

Η φιλοσοφία της επιτυχίας της ελληνικής οικονομίας έγκειται στην λέξη << Ανταγωνιστικότητα >>. Η λέξη αυτή θα πρέπει να απασχολήσει την εκάστοτε οικονομική ηγεσία. Τι όμως μπορεί να γίνει ώστε αυτές οι τρεις

λέξεις: υποτίμηση, διολίσθηση, και ανταγωνιστικότητα να αποτελέσουν έναν σωστό συνδυασμό για την επίτευξη του επιθυμητού αποτελέσματος;

α) Θα πρέπει να μειωθεί ο πληθωρισμός που αποτελεί το πρώτο σκαλί για την επίτευξη οποιουδήποτε στόχου. Αυτή την στιγμή με έναν πληθωρισμό της τάξης του 14% δεν μπορούμε να περιμένουμε πολλά πράγματα για την ελληνική οικονομία την στιγμή που ο κοινοτικός μέσος όρος είναι της τάξης του 4%. Οι επιδράσεις του πληθωρισμού είναι: Πρώτη επίδραση του πληθωρισμού είναι ότι: έχουμε όσο αναφορά την ύπαρξη υψηλών επιτοκίων αυτό αποθαρρύνει την δημιουργία επενδύσεων λόγω του ακριβού χρήματος. Άρα όσο ο πληθωρισμός τρέχει με τέτοιους υψηλούς ρυθμούς δεν μπορούμε να περιμένουμε επενδύσεις. Οι προσπάθειες όσες γίνονται θα έχουν μια παρασιτική και όχι παραγωγική κατεύθυνση, πράγμα το οποίο δεν βοηθά αλλά νοσεί και βλάπτει την ελληνική οικονομία. Δεύτερη επίδραση του πληθωρισμού είναι: στα ήδη προϊόντα που παράγονται λόγω του κόστους που δημιουργεί το ακριβό χρήμα γίνονται μη ανταγωνιστικά, και εκτοπίζονται από την αγορά. Αναγκάζονται οι παραγωγοί να τα πωλούν σε τιμές με καθόλου κέρδος, πράγμα που βλάπτει την εθνική μας οικονομία ανεπανόρθωτα. Τρίτη επίδραση του πληθωρισμού είναι: Στους μισθούς, οι αυξήσεις που πρέπει να πραγματοποιούνται αυξάνουν το κόστος ανά μονάδα προϊόντος που παράγεται με αποτέλεσμα να δημιουργείται ένας φαύλος κύκλος αύξησης τιμών και αύξησης μισθών. Άρα ο υψηλός πληθωρισμός δεν δίνει την δυνατότητα στον εργαζόμενο να απολαμβάνει μια πραγματική αύξηση του μισθού του αφού αυτή ουσιαστικά καλύπτεται από τον υψηλό πληθωρισμό.

Βλέποντας τις επιδράσεις του πληθωρισμού διακρίνουμε την σημαντικότητα που θα έχει η μείωσή του στα κοινοτικά επίπεδα.

β) Θα πρέπει να γίνει σωστός σχεδιασμός της εισοδηματικής πολιτικής ώστε οι αυξήσεις των μισθών να μην ξεπερνούν το κόστος ανά μονάδα παραγωγής του προϊόντος. Οι επιδράσεις της εισοδηματικής πολιτικής είναι: πρώτη επίδραση είναι ότι: οι αυξήσεις των εισοδημάτων στα πλαίσια εκείνα

που να διατηρούν ανταγωνιστικά τα ελληνικά προϊόντα δίνει προϋποθέσεις για καλύτερες μελλοντικές αυξήσεις. Δεύτερη επίδραση είναι ότι: Αυξήσεις που δεν συνδυάζονται με την επίτευξη ανταγωνιστικότητας αποτελούν μπουμπερανγκ για τον εργαζόμενο, αφού δημιουργούν προϋποθέσεις ανεργίας. Άρα προτιμότερο θα είναι να έχουμε μικρές αυξήσεις έως και μηδενικές παρά την δημιουργία ανεργίας. Τρίτη επίδραση: Αυξήσεις πέρα από τα αναπτυξιακά πλαίσια της οικονομίας δημιουργούν πληθωρισμό που επιβαρύνει σε σημαντικό βαθμό την προσπάθεια της οικονομίας για ανάπτυξη. Αυτό συμβαίνει γιατί αυξάνοντας τους μισθούς αυξάνεται το κόστος παραγωγής ανά μονάδα προϊόντος άρα τελικά και το ίδιο το προϊόν οπότε δημιουργείται ένας φαύλος κύκλος. Μόνο όταν η αύξηση συνδέεται με την παραγωγικότητα δεν δημιουργούνται προϋποθέσεις πληθωρισμού.

γ) Θα πρέπει να χαραχθεί μια αξιόπιστη συναλλαγματική πολιτική ώστε η δραχμή να αποκτήσει ένα βαθμό αξιοπιστίας στην αγορά. Οι επιδράσεις της συναλλαγματικής πολιτικής είναι : Πρώτη επίδραση είναι ότι: Οι υποτιμήσεις της δραχμής χωρίς άλλα μέτρα ανάπτυξης της οικονομίας δημιουργούν ανωμαλίες στην αγορά και ευνοούν τους κερδοσκόπους. Μια τέτοια οικονομία δίχως άλλο αποκτά κατεύθυνση όχι αναπτυξιακή αλλά παρασιτική, όταν οι υποτιμήσεις δεν συνοδεύονται από άλλα μέτρα που να την καθιστούν αναπότρεπο μέτρο για να επαναληφθεί. Δεύτερη επίδραση είναι: Οι υποτιμήσεις επιβαρύνουν το δημόσιο χρέος και το εξωτερικό χρέος της Ελλάδας με αποτέλεσμα να επιβαρύνονται τα τοκοχρεωλύσια, πράγμα που κάνει τις προϋποθέσεις για ανάπτυξη της οικονομίας και προώθηση της ανταγωνιστικότητας ανέφικτο γεγονός. Η υποτίμηση είναι ένα μέτρο προσωρινού χαρακτήρα που επιβαρύνει ανεπανόρθωτα σε μακροχρόνια βάση την οικονομία, και θα πρέπει όταν πραγματοποιείται να σχεδιάζεται επιμελώς με όλα τα θετικά και αρνητικά που προκαλεί.

δ) Θα πρέπει να εξυχρονιστεί τεχνολογικά και εκπαιδευτικά οι εγκαταστάσεις και το εργατικό δυναμικό αντίστοιχα. Οι επιδράσεις του εξυχρονισμού αυτού είναι: Πρώτη επίδραση η αύξηση της παραγωγικότητας

των εργαζομένων μέσω της λειτουργίας των σύγχρονων μηχανημάτων και επίτευξη καλύτερων αποτελεσμάτων για την επιχείρηση. Η επένδυση σε νέα μηχανήματα αυξάνει την παραγωγικότητα της επιχείρησης χωρίς αμφιβολία και δεν θα πρέπει να υπολογίζεται από τις ελληνικές επιχειρήσεις το προσωρινό κόστος που έχει η αγορά αυτών αλλά η μακροχρόνια απόδοση της αγοράς αυτής. Δεύτερη επίδραση είναι ότι: Η εκπαίδευση του εργατικού δυναμικού θα δημιουργήσει άτομα με περισσότερη δραστηριότητα και πρωτοβουλία για την επίτευξη καλύτερων αποτελεσμάτων για την οικονομική μονάδα. Όταν παράσχεται στους εργαζόμενους και τους υπαλλήλους μια μεγαλύτερη εξειδίκευση και περισσότερες γνώσεις είναι πολύ φυσικό αυτό να οδηγήσει σε αύξηση της παραγωγικότητάς του, αφού θα αποδίδουν κατά πολύ καλύτερα την εργασία που τους έχει ανατεθεί.

Βλέπουμε λοιπόν ότι η ανταγωνιστικότητα των ελληνικών εξαγωγικών επιχειρήσεων και γενικότερα της ελληνικής οικονομίας δεν είναι ένα θέμα που μπορεί να λυθεί από την μια μέρα στην άλλη. Προϋποθέτει μια προσπάθεια και ένα πλέγμα παραγόντων και σχέσεων τέτοιων που προσεκτικά πρέπει να συνδυαστούν ώστε να φτάσουμε σε ένα αποτέλεσμα. Η συμμετοχή της χώρας μας στην Ε.Ο.Κ. επιβάλλει ακόμη περισσότερο το γεγονός της μεγιστοποίησης της προσπάθειας αυτής ώστε ο στόχος που είναι η ευρωπαϊκή σύγκλιση να μην μείνει ένα όνειρο αλλά και να πραγματοποιηθεί.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- "Ο τομέας των εξωτερικών συναλλαγών της Ελλάδος 1983 - 1987", ΚΕΠΕ, Αθήνα 1986.
- "Εισόδημα - Τιμές - Ανταγωνιστικότητα 1988 - 1992", ΚΕΠΕ, Αθήνα 1990.
- "Το ελληνικό ισοζύγιο πληρωμών: Επιπτώσεις από την ένταξη και την ενοποίηση της εσωτερικής αγοράς της Ε.Ο.Κ." ΚΕΠΕ, Δ.Κ. Μαρούλη, Αθήνα 1991.
- "Η ελληνική οικονομία στην προοπτική του 1992", ΙΟΒΕ, Γ.Ε. Οικονόμου, Αθήνα 1992.
- "Η ανάπτυξη εξαγωγών και των διεθνών επιχειρήσεων", Χαράλαμπος Κ. Κανελλόπουλος, Αθήνα 1990.
- "Ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων", Κώστα Ν. Δερβιτσιώτη, Αθήνα 1990.
- "Χρήμα - Πίστη - Τράπεζες", Π. Α. Κιόχου, Γεωρ. Δ. Παπανικολάου, Αθήνα 1990, Σύγχρονη εκδοτική.
- "Οι νέοι θεσμοί", Αθανασίου Δ. Τσιμπούκη, Αθήνα 1989.
- "Παραδόσεις εφαρμοσμένης πολιτικής οικονομίας", Δ. Δελιβάνη, Θεσ/κη 1967.
- "Συναλλαγματικές ισοτιμίες και οικονομική μεγέθυνση", Γεωργίου Ι. Ευδωρίδη, Θεσ/κη 1987, Παρατηρητής.
- "Προβλήματα και προοπτικές των ελληνικών εξαγωγών", ΚΕΠΕ, Δ.Κ. Μαρούλη, Αθήνα 1992.
- "Η ολοκλήρωση της Ευρωπαϊκής κοινότητας και ο ρόλος της Ελλάδας", Π. Ρουμελιώτη, Αθήνα 1984.
- "Η ελληνική οικονομία σε αριθμούς 1992 - The Greek economy in figures", Electra Press Publications με την συνεργασία του περιοδικού Επιλογή, Αθήνα 1992.
- "Τράπεζα της Ελλάδας - Έκθεση του διοικητή σχετικά με τον ισολογισμό του έτους 1987". Αθήνα 1988.
- "Τράπεζα της Ελλάδας - Έκθεση του διοικητή σχετικά με τον ισολογισμό του έτους 1989". Αθήνα 1990.

"Τράπεζα της Ελλάδας - Έκθεση του διοικητή σχετικά με τον ισολογισμό του έτους 1991". Αθήνα 1992.

"Τράπεζα της Ελλάδας - Έκθεση του διοικητή σχετικά με τον ισολογισμό του έτους 1992". Αθήνα 1993.

ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Πίνακας 1ος	Σύνθεση της Ε.Ν.Μ.	36
Πίνακας 2ος	Κόστος εργασίας, αμοιβή εργασίας, Παραγωγικότητα	78
Πίνακας 3ος	Δείκτης τιμών καταναλωτή ΕΣΥΕ	83
Πίνακας 4ος	Τιμές του καταναλωτού στις χώρες του ΟΟΣΑ	84
Πίνακας 5ος	Δείκτης τιμών καταναλωτού	85
Πίνακας 6ος	Η πραγματική σταθμισμένη συναλλαγματική ισοτιμία της δραχμής	88
Πίνακας 7ος	Εξαγωγικές επιδοτήσεις κατά κλάδο βιομηχανίας και επιβαρύνσεις από έμμεσους φόρους	91
Πίνακας 8ος	Περιληπτική εμφάνιση του ελληνικού ισοζυγίου πληρωμών ..	99
Πίνακας 9ος	Ανάλυση εισαγωγών κατά ομάδες εμπορευμάτων	100
Πίνακας 10ος	Ανάλυση εξαγωγών κατά ομάδες εμπορευμάτων	101
Πίνακας 11ος	Εξαγωγές - Εισαγωγές - Εμπορικό ισοζύγιο	103
Πίνακας 12ος	Δείκτες όγκου εξαγωγών και εισαγωγών	104
Πίνακας 13ος	Δείκτες μέσης αξίας εξαγωγών και όροι εμπορίου (1982=100)	105
Πίνακας 14ος	Δείκτες παραγωγής βιομηχανίας (1970-1979)	108
Πίνακας 15ος	Δείκτες παραγωγής βιομηχανίας (1979-1991)	109
Πίνακας 16ος	Δείκτες βιομηχανικής παραγωγής Ελλάδας και χωρών της Ε.Ο.Κ.	110

